

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การรายงานผลการวิจัยเรื่อง การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผลของการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี โดยใช้รูปแบบของตารางในการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วทำการพรรณนาข้อมูลร่วมกับการวิเคราะห์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และรายละเอียดของเนื้อหาในแต่ละประเด็น ซึ่งผลการวิจัยสามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็นดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของวังสวนบ้านแก้ว
2. ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว
3. ผลการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ข้อมูลพื้นฐานของวังสวนบ้านแก้ว

การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของวังสวนบ้านแก้ว เป็นการรายงานถึงปรากฏการณ์ของพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้วที่จะได้ทำการนำเสนอต่อไป ขอสรุปเนื้อหาสำคัญๆดังนี้

สภาพทั่วไป

วังสวนบ้านแก้ว ปัจจุบันตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี ห่างจากตัวเมือง 6 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 316 ตรงทางแยกเข้าตัวเมืองและทางไปจังหวัดตราด บริเวณสามแยกเขาไร่ยา ด้านหนึ่งติดกับถนนรักศักดิ์ชุมพล อีกด้านหนึ่งติดกับถนนสุขุมวิท มีเนื้อที่ 687 ไร่ อดีตเคยเป็นพระราชฐานของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 วังสวนบ้านแก้วมีสภาพทางภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่ระหว่างเขาเตี้ย ๆ ชื่อเขาโป่งลาน สภาพพื้นที่จะเป็นเนินเขา และเป็นที่ลาด มีลำคลองบ้านแก้วไหลพาดผ่าน เรียกว่า คลองบ้านแก้ว เดิมเป็นที่ทึบ มีต้นไม้ใหญ่อยู่ส่วนหนึ่ง นอกนั้นเป็นทุ่งหญ้า รกกว้าง มีที่ลุ่มและป่าช้า (ป่าน้ำท่วมขัง) โดยมีทัศนียภาพที่สวยงาม มีทิวทัศน์ พรรณไม้ สนามกอล์ฟ ประกอบด้วยหมู่พระตำหนักและอาคารต่าง ๆ เช่น

พระตำหนักใหญ่ (ตำหนักเทา) ตั้งอยู่บนเนินที่ลาดลงไปยังหุบเขา เป็นพระตำหนักครึ่งตึกครึ่งไม้ชั้นครึ่ง สถาปัตยกรรมแบบยุโรปทาสีเทาทั้งหลัง สร้างด้วยไม้สักทอง เดิมเป็นพระตำหนักประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

พระตำหนักคอนแค้น (ตำหนักแดง) เป็นพระตำหนัก 2 ชั้น สถาปัตยกรรมแบบยุโรป สร้างด้วยไม้สักทาสีแดง มีสระน้ำใหญ่อยู่ด้านหลังพระตำหนัก

เรือนเฑาะว์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระตำหนักใหญ่ เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวทาสีด้วยสีเทาทั้งหลัง

เรือนแดง เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีแดงทั้งหลัง ยกใต้ถุนสูง เรือนแดงตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระตำหนักใหญ่ ห่างกันประมาณ 200 เมตร

เรือนเขียว เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีเขียวทั้งหลัง ยกใต้ถุนสูง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระตำหนักใหญ่ อยู่ห่างจากพระตำหนักใหญ่ประมาณ 200 เมตร

โรงทอเสื่อ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระตำหนักใหญ่ อยู่ห่างจากพระตำหนักใหญ่ประมาณ 200 เมตร

อ่างรับน้ำ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระตำหนักใหญ่ อยู่ห่างจากโรงทอเสื่อประมาณ 100 เมตร สร้างขึ้นเป็นคันกั้นน้ำ เพื่อลดความแรงของน้ำในขณะปล่อยน้ำให้ไหลลงมายังที่พักน้ำ อ่างรับน้ำนี้ สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นอ่างรับน้ำแล้วปล่อยน้ำให้ไหลลงมายังรางรดน้ำผักทั้ง 9 ราง เพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตร

รางรดน้ำผัก รางรดน้ำผักตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวพระตำหนักใหญ่ จากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออก รางน้ำแต่ละรางสร้างลดหลั่นกันมาเพื่อให้ น้ำไหลมาได้ตลอดทั้ง 9 ราง

สระตึกตาและบ่อน้ำ ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าและด้านข้าง เชื่อมกับพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) สร้างด้วยอิฐบริเวณตัวขอบบนสระมีทางเดินรอบขอบสระและบริเวณใกล้เคียงติดต่อกัน มีการปูพื้นเป็นทางเดิน ภายในตัวสระด้านล่าง ฉาบด้วยปูน ในสระเดิมมีตึกตารูปผู้หญิงตั้งอยู่บริเวณกลางสระ

ซุ้มพวงหยก ลักษณะเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้องอยู่ติดกับสวนส่วนพระองค์ ด้านทิศเหนือ

ศาลพ่อปู่โป่งลาน ตั้งอยู่บนเนินเขาโป่งลาน ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาเป็นเวลานานก่อนที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จะทรงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับในพื้นที่ดังกล่าว ต่อมาหลังจากที่เสด็จมาประทับประมาณปีเศษ จึงโปรดให้สร้างศาลขึ้นนอกเขตพระราชฐาน แต่เนื่องจากเกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาอยู่ในเขตพระราชฐาน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่นักศึกษาและชาวบ้านมากราบไหว้บูชา

ศาลท่านราชเลขาอยู่หน้าพระตำหนักแดง

ศาลพระภูมิเจ้าที่อยู่ทางทิศเหนือของสวนส่วนพระองค์

สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้) ลักษณะการสร้าง ก่อด้วยอิฐแดง เป็นลักษณะโปร่งล้อมรอบบริเวณ เพื่อกันเป็นส่วนส่วนพระองค์ สำหรับทำการเกษตรและเป็นที่พักผ่อนทางการเกษตร

สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระตำราญ) ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของพระตำหนักใหญ่ ลักษณะเป็นสวนดอกไม้ มีสระเลี้ยงเต่าเลี้ยงปลา สระน้ำสร้างเป็นแนวลดหล่นกันลงมา เพื่อให้น้ำไหลเวียนจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ เป็นสถานที่พักผ่อนพระราชหฤทัยของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ประวัติและความเป็นมา

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 มีพระราชอัธยาศัยโปรดธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏว่า ที่วังสุโขทัยและพระตำหนักต่าง ๆ ในประเทศอังกฤษ ห้อมล้อมไปด้วยสวนดอกไม้ ต้นไม้ใหญ่น้อยต่าง ๆ ภายหลังที่เสด็จกลับจากยุโรปแล้ว จึงมีพระราชดำริที่จะหาที่ดินต่างจังหวัดที่มีอากาศดี เพื่อสร้างพระตำหนักที่ประทับสำหรับพักผ่อนอิริยาบถ และทรงเยี่ยมราษฎร หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธ์ ผู้จัดการสวนบ้านแก้ว ในเวลาต่อมา ทรงเล่าว่า ในการหาที่ดินในต่างจังหวัดนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีพระราชดำริไว้สองแห่ง คือ ที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดจันทบุรี แต่ในที่สุดก็ทรงเห็นว่าเชียงใหม่อยู่ไกลจากกรุงเทพฯ มากเกินไป อีกทั้งการเดินทางไม่สะดวก จึงสนพระราชหฤทัย จังหวัดจันทบุรี เพราะระยะทางใกล้กว่า และยังสามารถเสด็จพระราชดำเนินเข้ากรุงเทพฯ ได้ในวันเดียว ประกอบกับผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีในครั้งนั้น ได้กราบบังคมทูลแนะนำให้เสด็จไปประทับที่นั่นด้วย และในพุทธศักราช 2493 พลตรีหม่อมทิววงศ์ วัลย์ศักดิ์ เลขาธิการพระราชวัง ได้สืบหาที่ดินในจังหวัดจันทบุรี และได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรที่ดิน โดยได้เสด็จไปตามถนนที่ยังไม่ได้ลาดยาง เต็มไปด้วยฝุ่นละอองและเป็นหลุมบ่อ รถพระที่นั่งกระแทกกระเทือนไปตลอดทาง เป็นเวลาครึ่งวัน ในที่สุดได้ทรงพบสถานที่ ที่ต้องพระราชหฤทัยที่ตำบลบ้านแก้ว

จึงทรงตัดสินใจพระราชหฤทัยกู้เงินจากธนาคารเพื่อทรงซื้อที่ดินบริเวณดังกล่าว จากเจ้าของที่หลายรายรวมกันได้ 687 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ดินอยู่สองฝั่งคลองบ้านแก้ว มีลำคลองตัดผ่านกลาง เดิมเป็นป่าทึบมีต้นไม้ใหญ่อยู่ส่วนหนึ่ง นอกนั้นเป็นทุ่งหญ้าคากว้างรกร้าง มีที่ลุ่มและป่าช้า (น้ำป่าท่วมขัง) ด้วยมีพระดำริจะทรงทำไร้สวนอย่างที่โปรดมาแต่เดิม ด้วยพระปรีชาด้านทำเลที่ดินจึงได้ทรงเลือกสถานที่แห่งนี้ เพราะจะทำการชลประทานได้ไม่ยาก และพระราชทานนามที่ดินตามชื่อตำบลว่า “สวนบ้านแก้ว”

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมครั้งแรก เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2493 โดยกรมทางหลวงจัดที่พักชั่วคราวเป็นที่ประทับ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในระยะแรก ๆ มีผู้ตามเสด็จไปอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง ขณะนั้นสวนบ้านแก้ว ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีน้ำประปาใช้ ต้องทำเครื่องปั่นไฟฟ้าใช้เอง และต้อง

ลบน้ำจากคลองบ้านแก้ว อีกทั้งไม่มีโทรศัพท์ เมื่อมีเรื่องด่วนที่ต้องติดต่อไปยังกรุงเทพฯ ต้องใช้โทรเลขในตัวจังหวัด ซึ่งห่างจากสวนบ้านแก้วประมาณ 8 กิโลเมตร

ในระยะแรกนั้น สวนบ้านแก้วยังมีสภาพเป็นป่า จึงมีการจัดสร้างที่ประทับชั่วคราว และมีเรือนรับแขกมีลักษณะเป็นแคมป์ทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงด้วยใบจากขึ้นก่อน จนประมาณสองปีต่อมา (พ.ศ. 2495) จึงได้รับสั่งให้สร้างเรือนไม้หลังเล็ก ๆ ขึ้นสามหลัง เรียกว่า เรือนเทา เรือนแดง และเรือนเขียว เป็นแบบบังกะโล เรือนเทาอยู่ตรงกลางเป็นที่ประทับ เรือนเขียวเป็นที่ทำงาน และที่พักของราชเลขาฯ เรือนแดงเป็นที่พักของผู้ติดตาม

“สวนบ้านแก้ว” นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นสถานที่ตามพระราชดำริในการทดลองปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และผลไม้ นานาชนิด เพื่อเป็นตัวอย่างประทานความรู้ รวมไปถึงการส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎรในท้องถิ่น

ในการดำเนินกิจการ “สวนบ้านแก้ว” นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ทรงรับผิดชอบการดำเนินการในฐานะผู้จัดการและพระราชทานพระราชดำริ ให้ปลูกพืชสวนครัวและผลไม้ นานาชนิด ทั้งที่เป็นพืชที่ทรงนำมาจากต่างถิ่น และพืชในท้องถิ่น รวมไปถึงการเลี้ยงสัตว์พันธุ์ต่าง ๆ ด้วยต้องพระราชประสงค์ให้สวนบ้านแก้วเป็นไรตัวอย่างมากกว่าเพื่อทำการค้า ดังนั้นเมื่อทดลองว่าการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดได้ผลดีก็จะทรงนำความรู้ที่ได้จากการทดลองนั้น ไปเผยแพร่แก่ราษฎรในท้องถิ่น ในพระราชกรณียกิจนี้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้นักวิชาการจากสถานทดลองเกษตรจังหวัดจันทบุรี มาช่วยสอนชาวบ้านที่มีสวนไร่นาในระแวกนั้น และอาศัยเวลาว่างมารับจ้างทำไร่ที่สวนบ้านแก้ว ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้พิเศษแล้ว ยังนำความรู้จากไร่ทดลองไปปรับปรุงใช้ในกิจการของตนเองได้อีกด้วย

การทดลองปลูกพืชไร่ต่าง ๆ นั้น ในระยะแรกโปรดเกล้าฯ ให้ปลูกถั่วลิสงและนุ่น โดยมีพระราชประสงค์ให้ปลูกเป็นตัวอย่างแก่ราษฎร แต่เนื่องจากพืชทั้งสองเป็นพืชที่ไม่เหมาะสมกับภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกในเขตจังหวัดจันทบุรี ในระยะต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ปลูกเงาะ ฝรั่ง มังคุด ลิ้นจี่ ฝรั่งไทย ทูเรียน โดยโปรดเกล้าฯ ให้นำทูเรียนพันธุ์ใหม่จากต่างถิ่นมาปลูก คือพันธุ์หมอนทอง ซึ่งปัจจุบันมีการปลูกอย่างแพร่หลายในจังหวัดจันทบุรี

ยิ่งไปกว่านั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงให้มีการทดลองการทำนาในบริเวณสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีโรงสีของพระองค์เอง และเนื่องจากลักษณะของพื้นที่เป็นเนินเขา จึงปลูกเป็นข้าวไร่

สำหรับการเลี้ยงสัตว์ โปรดเกล้าฯ ให้ส่งไก่พันธุ์ไข่จากต่างประเทศหลายพันธุ์มาทดลองเลี้ยงประมาณ 2000 ตัว และฟักไข่ไก่ด้วยเครื่อง นอกจากนี้ยังทรงเลี้ยงเป็ดพันธุ์ปักกิ่ง ห่าน

และวัวพันธุ์เนื้อ ประมาณ 100 ตัวโดยเลี้ยงตามธรรมชาติทั้งนี้เพื่อช่วยในการปราบหญ้า การที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงทดลองเลี้ยงสัตว์นั้น ด้วยต้องพระราชประสงค์เช่นเดียวกับการทดลองปลูกพืชต่าง ๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการทดลองไปเผยแพร่แก่ราษฎรต่อไปเช่นกัน

จากการที่สภาพภูมิประเทศเป็นเนิน มีคลองไหลผ่าน การจัดการด้านระบบชลประทาน ในสวนบ้านแก้ว จึงให้น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำตามธรรมชาติ เพียงแต่ขุดรางส่งน้ำ ทำอ่างเก็บน้ำ ท่อระบายน้ำ ลดหล่นลงมาเป็นระยะ ๆ เพื่อที่จะมีน้ำใช้ทุกฤดูกาลสำหรับปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำไปไว้ในถังคอนกรีตใต้ดิน ซึ่งอยู่ใต้อาคารต่าง ๆ ที่อยู่บนเนิน และรอน้ำฝนจากหลังคาลงมาเก็บไว้ด้วย ซึ่งใช้ได้ดี เพราะเมืองจันทร์ฝนชุก โดยการวางแผน และดำเนินการเรื่องชลประทานนี้ หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ผู้ทรงศึกษามาทางนี้ ทรงเป็นผู้รับผิดชอบ

เมื่อไรสวนพอเข้าที่แล้ว คือในราว 3 ปี หลังจากที่ได้เสร็จไปประทับที่สวนบ้านแก้วแล้ว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักและเรือนต่าง ๆ ขึ้นเป็นการถาวร เช่นพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) พระตำหนักแดง (พระตำหนักคอนแค้น) พระตำหนักน้อยและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ โดยให้เป็นไปอย่างประหยัดที่สุด เช่น อิฐ ซึ่งต้องใช้เป็นจำนวนมาก ยุ่งยากและแพงที่จะส่งมาจากกรุงเทพฯ ได้โปรดให้ช่างชาวจีนมาสอนเผาอิฐ เผากระเบื้องมุงหลังคาไว้ใช้เอง อิฐที่เผาเองนี้ จะมีอักษร ส.บ.ก. (สวนบ้านแก้ว) ประดับอยู่เป็นสัญลักษณ์ เป็นอิฐคุณภาพดีขนาดใหญ่ เช่นเดียวกับอิฐบางบัวทอง

ภายหลังจากที่เสด็จมาประทับได้ประมาณห้าปี ทรงได้พัฒนาการทอเสื้อจันทบูรณ์ อันเป็นหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดจันทบุรี หลังจากได้ทอดพระเนตรถึงข้อบกพร่องต่าง ๆ ของเสื้อจันทบุรีจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงทอเสื้อขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงวิธีการผลิตให้ทันสมัย มุ่งให้มีการพัฒนาต่อยอดทั้งทางด้านคุณภาพและรูปแบบ รวมไปถึงการฝึกอาชีพ การจ้างงาน และหาช่องทางในการนำเสนอสินค้า จนแพร่หลาย มีชื่อเสียงไปทั่วประเทศ

ระหว่างที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ประทับอยู่ ณ สวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี พระองค์ทรงปฏิบัติภารกิจสำคัญส่วนพระองค์ อันเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ได้พระราชทาน ไว้แก่ชาวจันทบุรี คือการพระราชทานพระราชานุเคราะห์แก่โรงพยาบาลจันทบุรี ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2483 อีกทั้งยังทรงขอการสนับสนุนจากรัฐบาลในสมัยนั้นเพื่อขยายกิจการ จนเป็นโรงพยาบาลที่ทันสมัยกว่าโรงพยาบาลในชนบทอีกหลายแห่ง

ที่มาแห่งพระราชานุเคราะห์นี้ เล่าสืบต่อกันว่า เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดจันทบุรี เพื่อทอดพระเนตรที่ดินที่จะต้องด้วยพระราชประสงค์ครั้งแรก ในพุทธศักราช 2493 ระหว่างทาง ขณะช่วยข้าราชการเตรียมพระกระยาหาร ได้ทรงทำมีดบาดพระดัชนีเป็นรอยแผล

เล็ก ๆ เมื่อทำความสะอาดบาดแผลแล้วต้องพระราชประสงค์ผ้าพลาสติกเตอร์ปิดแผล แต่ไม่มีข้าราชการคนใดได้นำคิดตัวมาด้วยเลย จึงเสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงพยาบาลประจำจังหวัดแพทย์และพยาบาลต่างวังวุ่นในตึกโรงพยาบาลหลังเล็ก ๆ ที่คูทรุดโทรมและมีหลังเดียว ในที่สุดก็ค้นหาได้เศษพลาสติกยาวประมาณหนึ่งนิ้วครึ่ง นำมาทูลเกล้าถวาย ทำให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงสดพระราชหฤทัยยิ่งนักว่า หากประชาชนคนธรรมดาพาพียงโรงพยาบาลในยามเจ็บไข้ จะหาความสะดวกได้เพียงใด ด้วยเหตุนี้ พุทธศักราช 2497 จึงโปรดเกล้าพระราชทานตึกผ่าตัดที่ทันสมัยที่สุดในขณะนั้นให้กับโรงพยาบาลนี้ พระราชทานนามว่า “ตึกประชาธิปไตย” โดยมีตราศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นตราใน “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์” เป็นตราประจำตึก และทรงสร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานไว้

สวนบ้านแก้วมีลักษณะคล้ายวังที่มีความเรียบง่าย และไม่โปรดให้เรียกว่าวัง รับสั่งเรียกว่า “สวนบ้านแก้ว” ตลอดมา โดยไม่มีสัญลักษณ์ประจำพระองค์ปรากฏอยู่ ส่วนที่เรียกว่า “วังสวนบ้านแก้ว” นั้น เป็นการเรียกกันเองภายหลัง ให้หมายถึงบริเวณใกล้ที่ตั้งของพระตำหนัก ให้เห็นเป็นต่างไปจากบริเวณอื่น (พฤทธิสถาน ชุมพล, 2560 : 323 - 329)

ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว

ในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบและสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์สัญลักษณ์โดยใช้กรอบแนวคิดสัญลักษณ์วิทยาเป็นแนวทางในการตีความข้อมูลสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวังสวนบ้านแก้ว อันได้แก่ แบบการวิเคราะห์องค์ประกอบของสัญลักษณ์ (Sign) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ประกอบไปด้วย รูปสัญลักษณ์ (Signifier) และความหมายของสัญลักษณ์ (Signified) ซึ่งแบบในการวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นนี้จะนำมาใช้ในการตีความหมาย (Interpretation) ทั้งความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย เพื่อทำความเข้าใจกับความหมายที่เกิดจากสัญลักษณ์ หลังจากใช้แบบวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นมาทำความเข้าใจกับความหมายที่เกิดจากสัญลักษณ์ทั้งจากความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยแล้ว จากนั้นจะทำการสรุปความหมายที่ได้โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์มาใช้ในการพรรณนาเพื่อแสดงความหมายในคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้ว พร้อมกันนี้จะได้นำเสนอผลการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ควบคู่ไปกับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ดังกล่าว โดยมีประเด็นในการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จะทำการแยกวิเคราะห์ตามประเภทของแหล่งข้อมูล คือ ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างของวังสวนบ้านแก้ว และข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว

สิ่งปลูกสร้างของวังสวนบ้านแก้ว

สำหรับการวิเคราะห์สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้ว ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่คัดเลือกสิ่งต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้วมาทำการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Selective Sampling) ภายใต้กรอบสัญวิทยา (Semiotic) ในวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีสิ่งเด่น ๆ ในลำดับที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าสำคัญ ดังนี้

1. พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ตั้งอยู่บนบริเวณเนินซึ่งมีพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) อยู่เบื้องหลัง พระบรมรูปปั้นเต็มพระองค์ในฉลองพระองค์ที่เรียบง่ายในพระอิริยาบถประทับบนพระแท่น พร้อมรั้วเหล็กตัดพระทับตราประจำพระองค์อยู่สูงสุดมองเห็นได้ง่าย โดยส่วนล่างพระทับตรา “เมฆรัสมิ” ประจำพระองค์อยู่สองข้าง ประทับเด่นสง่าท่ามกลางแมกไม้ที่สวยงามโดยรอบ ประดิษฐานไว้ไม่สูงกว่าระดับสายตา พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตั้งอยู่ ณ ลานอนุสรณ์สถานวังสวนบ้านแก้ว ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นพระบรมรูปตามพระราชประสงค์ของพระองค์ที่จะดำรงพระชนม์ชีพอย่างชาวบ้าน โดยทั่วไป อยู่ในอิริยาบถประทับนั่งบนพระแท่น ทรงพิสดารภรณ์เรียบง่าย แต่ดูสง่างาม โดยได้รับพระบรมราชานุญาต ตามหนังสือที่ นร.0207/17124 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน 2542 โดยผู้ออกแบบคือนายสาโรจน์ จารักษ์ และผู้หล่อคือ พท.นภดล สุวรรณสมบัติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระยศในขณะนั้น) ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน ในพิธีเปิดพระบรมราชินยานุสาวรีย์ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2543

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 1 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<ul style="list-style-type: none"> - สถาปัตยกรรมพระบรมรูปปั้นเต็มพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 สมเด็จพระราชินีพระองค์หนึ่งของไทยซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่วังสวนบ้านแก้ว 	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งปลูกสร้างสำคัญของสถานที่
	<ul style="list-style-type: none"> - พระบรมรูปปั้นพระอิริยาบถประทับนั่งบนพระแท่น เค้นสง่า ไม่สูงกว่าระดับสายตา - พระรูปปั้นเท่าพระองค์จริง - ตั้งอยู่ในสถานศึกษา - พิธีบวงสรวงทวยเทพ ปกีสังขรณ์ สิริวัฒนมงคล “วังสวนบ้านแก้ว” เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพ 	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชินีผู้ความเรียบง่าย สง่างาม อ่อนน้อม เมื่อได้หมอบเฝ้า - เสมือนยังทรงพระชนม์ชีพ - บุคคลที่มีคุณูปการต่อสถานศึกษา - ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชา - ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 1 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- รั้วเหล็กคัตพระทับตรา ประจำพระองค์อยู่สูงสุด	- การดำรงพระอิสริยยศชั้นสูง ในพระบรมวงศานุวงศ์
	- มองเห็นได้ง่ายจากทั้งใกล้ และไกล	- ผู้พบเห็นตระหนักฐานในพระ เกียรติได้ในทันทีที่มองเห็น
	- ตราเมษัตรีมีประจำพระองค์ มีที่มาจากพระนามอภิไธย “ร่ำไพพรรณี”	- เครื่องหมายแห่งความรัก มีที่มาจากพระนามอภิไธย “ร่ำไพพรรณี”

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับสถานที่พระราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ แสดงให้เห็นถึงความหมายสัญลักษณ์ในระดับที่หนึ่งทำหน้าที่ต่อไป อีกชั้นหนึ่ง ในการเป็นรูปสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายระดับที่สองหรือความหมายโดยนัย โดยความหมายลำดับที่หนึ่งนั่นคือ สถาปัตยกรรมพระบรมรูปปั้นเต็มพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ให้ความหมายลำดับที่สองไว้ว่ามีความหมายโดยนัย คือ สมเด็จพระราชินีพระองค์หนึ่งซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่วังสวนบ้านแก้ว สำหรับพระราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีความเหมือนพระองค์จริง สัญลักษณ์ได้แปลความหมายโดยนัย เสมือนว่ายังมีพระชนม์ชีพ ทั้งในความจริงแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จสวรรคต เมื่อ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 ประกอบกันกับทั้งพระอิริยาบถประทับนั่งนั้น เป็นพระอิริยาบถที่ทรง มืออยู่เนื่อง ๆ โดยเฉพาะการนั่งไขว่พระบาท ดังจะเห็นได้จากพระบรมฉายาลักษณ์พระรูป ในระยะเวลาที่แตกต่างกันตามภาพ

ภาพประกอบ 1 พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ
ที่มา : ไลน์ทูเคย์. ออนไลน์. 2560

ภาพประกอบ 2 พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ
ที่มา : แนวหน้า. ออนไลน์. 2562

ในส่วนของพระบรมรูปปั้น พระอิริยาบถประทับนั่งบนพระแท่นเด่นสง่า ไม่สูงกว่าระดับสายตา ศัญญาได้ให้ความหมายโดยนัยหมายถึงพระราชินีผู้ความเรียบง่าย อบอุน เมื่อได้หมอบเฝ้า นอกจากนี้แล้ว โดยทั่วไป รูปปั้นแบบนี้ยังมีนัยยะของความอ่อนน้อมถ่อมตน อบอุนชวนน่าใกล้ชิดมากกว่ารูปปั้นที่มีลักษณะการยืน เช่น อนุสาวรีย์ท้าวเทพกษัตรี-ท้าวศรีสุนทร อนุสาวรีย์ แม่ย่าโม ซึ่งให้ความรู้สึกท้าวหาญ กล้าแกร่ง คู่มืออบอุน ไม่สบายใจ ไม่ชวนใกล้ชิด เหมือนรูปปั้นการนั่ง จะเห็นถึงความสัมพันธ์ที่สื่อด้วยรูปปั้นการนั่งและการยืนนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตรงข้าม

เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าการสร้างความหมายด้วยสัญลักษณ์คู่ตรงข้าม “การนั่ง” และ “การยืน” เป็นการสร้างความหมายด้วยสัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างไรนั้น จะต้องใช้วิธีการแทนที่รูปสัญลักษณ์ด้วยรูปสัญลักษณ์ที่เทียบเคียงกัน ดังนี้

ภาพประกอบ 3 การทดสอบการเปรียบเทียบสัญลักษณ์คู่ตรงข้าม “การนั่ง” และ “การยืน”

ที่มา : Browsing Tag QUEEN SIRIKIT. Online. 2018

เมื่อทดลองแทนที่รูปสัญลักษณ์ดังแสดงในภาพข้างบน จะเห็นว่าแม้ในบริบทเดียวกัน “การนั่ง” และ “การยืน” จะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน รูปการนั่งนั้น จะให้ความรู้สึกอบอุ่นสบายใจ สัญลักษณ์นี้ยังถึงความน่าใกล้ชิดมากกว่ารูปการยืน เมื่อเทียบคู่ตรงข้ามตามทฤษฎีสัญลักษณ์และแนวคิด โครงสร้างนิยม ทำให้ตีความได้ว่าพระบรมรูปปั้นสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระอริยาบถประทับนั่งบนพระแท่นนั้นให้ความรู้สึกอบอุ่น ชวนน่าใกล้ชิด

ดังนั้นแล้ว ในส่วนของพระบรมรูปปั้น พระอริยาบถประทับนั่งบนพระแท่นเด่นสง่าไม่สูงกว่าระดับสายตา สัญลักษณ์ได้ให้ความหมายโดยนัยหมายถึงพระราชินีผู้ความอบอุ่น เมื่อได้หมอบเฝ้านี้ ยังมีเนื้อความตรงกันกับหนังสือสังเคราะห์ประวัติศาสตร์บอกเล่าในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 โดยหม่อมราชวงศ์พทุทธิสาณ ชุมพล มีเนื้อความว่า

พระบรมรูปปั้นเต็มพระองค์ ในฉลองพระองค์ที่เรียบง่ายในพระอิริยาบถประทับบนพระแท่นจำลองบรรยากาศที่ข้าราชการบริพารในสวนบ้านแก้วหรือในวังสุโขทัยเคยได้สัมผัสด้วยความอบอุ่นเมื่อได้หมอบเฝ้า (พฤกษิธาน ชุมพล. 2560 : 376)

ภาพประกอบ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี
ที่มา : ชนิศา สนิธิรเดช. 2563

การประดิษฐานพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรีนั้น เป็นสัญลักษณ์โดยตรง โดยเป็นความหมายลำดับที่หนึ่ง ส่วนความหมายระดับที่สองหรือความหมายโดยนัย คือ เป็นคุณูปการต่อสถานศึกษาเนื่องด้วยพุทธศักราช 2511 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับไปประทับ ณ วังสุโขทัยเป็นการถาวร ประกอบกับพระประยูรญาติและข้าราชการบริพารส่วนใหญ่เป็นสตรียากที่จะตามเสด็จพระราชดำเนินไปต่างจังหวัด ประกอบกับพระองค์ทรงมีพระชนมายุสูงและพระพลานามัยไม่สมบูรณ์นัก ดังนั้นเมื่อรัฐบาลกราบบังคมทูลพระกรุณาขอรับพระราชทานสวนบ้านแก้ว เพื่อก่อตั้งเป็นวิทยาลัยจันทบุรี โดยทูลเกล้าถวายเงินเพียง 18 ล้านบาท สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ก็ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ด้วยความเต็มพระราชหฤทัยด้วยทรงมุ่งส่งเสริมให้จังหวัดจันทบุรีได้มีสถาบันการศึกษาชั้นสูง เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง สัญลักษณ์โดยนัย คือ การเป็นคุณูปการต่อสถานศึกษานี้ ประกอบขึ้นจากโครงสร้างความหมายที่มีรูปสัญลักษณ์เป็นพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่มีความเชื่อมโยงกับสถานศึกษา ประกอบกับการมีความหมายพิเศษในสังคมไทย ว่าด้วยการมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ตามจุดมุ่งหมายในการจัดสร้างพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ “เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คณาจารย์และนักศึกษา ตลอดจนประชาชนที่ดำเนินในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอนเนกอนันต์”

นอกจากนี้แล้ว สัญลักษณ์โดยนัย ที่ได้อ่านความหมายว่า คุณูปการ ยังสอดคล้องกับหนังสือสังเคราะห์ประวัติศาสตร์บอกเล่าของหม่อมราชวงศ์พฤกษิธาน ชุมพล มีเนื้อความว่า “โดย

ที่ประดิษฐานอยู่ในบริเวณสถานศึกษา ที่ชวนให้คิดคำนึงว่า แท้จริงแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ทรงเป็น “ครู” ผู้ที่แม่จะมีได้ทรงพร่ำสอน แต่ได้ทรงมีวัตรปฏิบัติหลายประการ ซึ่งหากถือว่าเป็นแบบอย่าง จะเป็นคุณอนันต์โดยแท้ การที่มีพระบรมราชินยานุสาวรีย์เช่นนี้ จึงนับเป็นการเสริมการที่ได้มีมหาวิทยาลัยเป็นพระอนุสรณ์”

การเป็นครูตามคตินิยมในสังคมไทยนั้น ครูคือผู้ที่มีความรักและความเมตตาต่อศิษย์ มีความเสียสละ มีความสนใจและห่วงใย ยังคงเฝ้ารอ เฝ้าดูแล ไปจนถึงเฝ้ามองการเติบโต และประสบความสำเร็จของลูกศิษย์ เช่นนี้แล้ว การที่พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ หันพระพักต์ไปในทิศที่ตรงไปยังเส้นทางที่ผ่านไปมา จากทางเข้าประตูมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ผ่านพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ แล้วจึงผ่านต่อเข้าไปยังสถานที่ศึกษาหมู่เหล่าอาคารเรียนคณะต่างๆ ย่อมมีความหมายโดยนัยของความเป็น “ครู” ประกอบสร้างเป็นความหมายตามคตินิยมความเป็น “ครู” ในสังคมไทย ว่าด้วยการมีความสนใจ และห่วงใย ยังคงเฝ้ามองการเติบโตและประสบความสำเร็จของลูกศิษย์ เป็นครูผู้มีคุณูปการต่อสถานศึกษา ตามนัยแห่งสัญลักษณ์นี้ได้ให้ความหมายไว้ดังกล่าว

ภาพประกอบ 5 พิธีบวงสรวงทวยเทพปฏิสังขรณ์ สิริวัฒนมงคล

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2564

ในวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้มีงานประเพณีสำคัญประจำปีที่มีติดต่อกันมานาน อันได้แก่ งานประเพณีเทิดพระเกียรติวางพุ่มดอกไม้ในวันคล้ายวันพระราชสมภพและพิธีบำเพ็ญกุศล และวางพวงมาลาวันคล้ายวันสวรรคต สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 และงานประเพณีวิ่งโป่งลาน โดยประเพณีวิ่งโป่งลานนั้น มีขึ้นเพื่อสักการบูชาและขอพร อันศักดิ์สิทธิ์จากพ่อปู่โป่งลาน เพื่อเป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ รวมทั้งการบอกกล่าว พ่อปู่โป่งลานตามประเพณีปฏิบัติของนิสิตนักศึกษา

สำหรับงานประเพณีเทิดพระเกียรติซึ่งจัดขึ้นในวันคล้ายวันพระราชสมภพ 20 ธันวาคมของทุกปี ทางสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี โดยเฉพาะ ในปี 2563 นี้ ได้จัดให้มีพิธีบวงสรวงทวยเทพภูผาสังขรณ์ สิริวัฒนมงคล “วังสวนบ้านแก้ว” เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพ ตามพิธีทางศาสนาทั้งพิธีทางพุทธและพิธีพราหมณ์ เป็นงานประจำปีที่สำคัญยิ่ง มีบุคลากรทางการปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่สำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน นักศึกษา และประชาชน ร่วมวางพวงพุ่มดอกไม้สักการะ ณ บริเวณอนุสรณ์สถานลานพระบรมราชินีนาถสุาวารีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จำนวนมาก จะเห็นได้ถึงความสำเร็จว่าเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชุมชนว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ อย่างเห็นได้ชัดจากการจัดงานประเพณีที่ติดต่อกันเรื่อยมาและมีพิธีกรรมทั้งทางศาสนาพุทธ และพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง สำหรับในเรื่องของพิธีกรรมบวงสรวงนี้ เป็นพิธีกรรมทางประเพณี ที่บอกถึงคุณค่าและความหมายของพระบรมราชินีนาถสุาวารีย์ โดยในเรื่องนี้ได้มีบุคลากรทางการศึกษากล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

“คุณค่าและความหมายของพระบรมราชินีนาถสุาวารีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ สืบเนื่องมาจากประวัติศาสตร์สำคัญของวังสวนบ้านแก้ว ในเรื่องราวของสมเด็จพระราชินี ที่ทรงมีคุณูปการมากมายแก่ชาวจันทบุรี การจัดพิธีบวงสรวงจึงเป็นการแสดงความเคารพและระลึกถึงในพระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน” (ปริยพันธ์ ลิทธิจินดาร. สัมภาษณ์. 2564)

จากแนวคิดทางด้านพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้าง คือ พระบรมราชินีนาถสุาวารีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 แสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์มีความเกี่ยวพันกับความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชา และยังสื่อให้เห็นถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ระลึกถึงผู้มีคุณอยู่เสมอตามวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ซึ่งเป็นคุณค่าสำคัญตามความหมายในพิธีกรรม เนื่องด้วยคุณูปการสำคัญที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงมีต่อประชาชนในจังหวัดจันทบุรีและในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีแห่งนี้

ณ ลานอนุสรณ์สถานแห่งนี้ นอกเหนือจากพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันมาต่อเนื่องแล้ว ยังมีความรักและความศรัทธาของบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต นักศึกษา และ

ประชาชนทั่วไป เห็นได้จากการที่มีผู้นำสิ่งสักการะมาถวายเพื่อแสดงความเคารพบูชาอยู่เสมอ โดยมักจะนำดอกกุหลาบสีชมพูมาถวายยังพระบรมรูปปั้น ด้วยมีความเชื่อกันว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดกุหลาบสีชมพู กล่าวกันว่า อาจจะเนื่องด้วยทรงเกิดวันอังคาร สีประจำวันพระราชสมภพคือสีชมพู จึงทำให้โปรดกุหลาบสีชมพู หากนำมาถวาย ขอได้รับพรตามคำขอ โดยสิ่งที่ขอเป็นหลัก ๆ ลำดับใหญ่ คือการขอในเรื่องโชคลาภ ด้วยเชื่อกันว่า ทรงมีพระเมตตา มุ่งหวังให้ประชาชนมีความสุข ทั้งโชคลาภทางการเงิน คือมีเงินมาไม่ขาดสาย โชคลาภทางด้านการงาน คือ การงานลุล่วง หรือได้ทำงานในอาชีพที่ดี มีรายได้ดี และโชคลาภทางด้านสุขภาพ คือการไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ นอกจากนี้เรื่องของโชคลาภแล้ว ยังมีในเรื่องการขอพรทางด้านความรัก เชื่อกันว่า ผู้ใดที่มาขอพรยังสถานที่แห่งนี้ จะได้พบรักแท้ รักที่ดี คู่ครองราวความรักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่ทรงได้รับรักแท้ รักเดียวจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระสวามีอันเป็นที่รักยิ่ง

“ดิฉันเป็นพยาบาลอาชีพ โรงพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี มีความเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นอย่างสูง ก่อนหน้านั้น ได้มีการวางแผนในเรื่องความรักไว้เป็นอย่างดี โดยฝ่ายชายรับราชการทหาร มีแนวโน้มไปปฏิบัติภารกิจราชการต่างประเทศ วันหนึ่ง เกิดเหตุเขาไม่ติดต่อกลับมาระยะหนึ่ง ผิดวิสัยที่เคยเป็น สร้างความทุกข์ทรมานใจให้กับตนเองเป็นอย่างมาก จึงได้เข้ามาขอพร โดยได้กล่าวไว้ในคำขอพรว่า หากเขาเหมาะแก่การที่ลูกจะรัก และเดินหน้าเป็นคู่ชีวิตขอให้เกิดปฏิหารย์กับลูก ให้เขาติดต่อกลับมามากภายในสามวันเจ็ดวัน แต่ถ้าเขาคบซ้อนหรือมีหญิงอื่นอยู่แล้ว ขอให้ท่านเมตตา ให้แสงสว่าง เปิดดวงตาลูกผ่านไปหนึ่งวันได้มีหญิงสาวโทรเข้ามาอ้างว่า เธอกำลังคบหาดูใจกับเขาเหมือนกัน ดิฉันรู้สึกได้ถึงปาฏิหาริย์ เพราะเพียงแค่วันวันทุกอย่างก็กระจ่าง เหตุการณ์วันนั้น เชื่อว่าพระองค์ทรงประทานให้ ด้วยการให้คำตอบและสติ ทุกอย่างจบอย่างสงบ โดยไม่มีการกล่าวโทษหรือถามหาความให้ต้องได้รับความอับอาย ปัจจุบันนี้ตนเองได้ทุ่มเทการทำงานในศูนย์มะเร็งเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล เชื่อว่า ด้วยพระบารมีในพระเมตตา จะนำพาชีวิตรักที่ดีมาสู่ตัวดิฉันในวันข้างหน้า” (นงลักษณ์ เถลิมนบุญ, สัมภาษณ์. 2564)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 6 รั้วเหล็กตัดพระทับตราประจำพระองค์อยู่สูงสุดมองเห็นได้ง่าย
ที่มา : ชนิกา สนิธิรเดช. 2563

ตราประจำพระองค์ เป็นตราสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพระบรมวงศานุวงศ์แต่ละพระองค์ โดยจะนำพระนามาภิไธยย่อของแต่ละพระองค์ นำมาตราเป็นพระสัญลักษณ์ขึ้น พร้อมประดับตกแต่งสัญลักษณ์ ด้วยมงกุฎหรือสัญลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงพระอิสริยยศของแต่ละพระองค์ สำหรับตราประจำพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เป็นตราพระนามาภิไธยย่อ ร.พ. (รำไพพรรณี) ภายใต้มงกุฎขัตติยานารี อักษรพระนามาภิไธยย่อ “รพ” เป็นสีชมพู (หมายถึง สีประจำวันคล้ายวันพระราชสมภพ)

ที่มาของตราพระสัญลักษณ์ เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เกิดรูปแบบการทำตราพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์ ประกอบไปด้วยพระมหามงกุฎ พร้อมด้วยพระขรรค์บนพานแว่นฟ้า โดยตราดังกล่าวเริ่มปรากฏขึ้นให้เห็นครั้งแรกที่หน้าบันพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งมีบันทึกไว้ว่า พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ช่างสร้างตราพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์ ไว้ที่ซุ้มสำหรับด้านหน้าพระพุทธรูปชินสีห์ โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงตรัสเล่าว่าเป็นตราพระบรมราชสัญลักษณ์แรกที่รัชกาลที่ 4 ทรงสร้างขึ้น ในขณะที่พระองค์ยังทรงผนวชครองวัดแห่งนี้ อยู่ในช่วงเวลาเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงครองราชย์เป็นกษัตริย์ในขณะนั้น และในคราวที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานผ้าพระกฐิน ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ด้วยความเกรงพระราชหฤทัยของรัชกาลที่ 4 จึงมีรับสั่งให้นำพระบฏ (ตีนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้า หรือเวสสันดรชาดก เป็นต้น เขียนหรือพิมพ์บนแผ่นผ้าและแขวนไว้เพื่อบูชา) ขึ้นบังไว้ จนกระทั่งต่อมาครั้งนยกยอดพระปรารักษ์วัดอรุณ โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงประดิษฐานนำ “มงกุฎ” (จากพระประธาน พระพุทธรูปทรงเครื่องวัดนางนอง) มาประดิษฐาน

เหนือยอดคนภศูล นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมารัชกาลที่ 4 ก็ได้ทรงปิดบังตราพระบรมราชสัญลักษณ์ มงกุฏของพระองค์ และใช้ตราพระบรมราชสัญลักษณ์ดังกล่าวแทนพระองค์ ประการที่น่าสนใจ สำหรับตราพระบรมราชสัญลักษณ์พระมหาพิชัยมงกุฏนั้นคือ ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์แล้ว มักจะมีการทำฉัตรมาขนานข้างตราพระบรมราชสัญลักษณ์เสมอ

ความหมายของตราพระมหาพิชัยมงกุฏนั้น ได้มีผู้ตีความไว้ว่า ประการแรกหมายถึง สัญลักษณ์ของความเป็นกษัตริย์อันเนื่องมาจากพระมหาพิชัยมงกุฏเป็นหนึ่งในเครื่องกษัตริย์ ประการที่สอง พระนามเดิมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นามว่า “เจ้าฟ้ามงกุฏ” จึงทรงใช้รูปพระมหาพิชัยมงกุฏเป็นพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์ ยิ่งไปกว่านั้น อาจหมายถึงสัญลักษณ์ของยอดวิมานพระอินทร์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงสื่อถึงความเป็นอินทคติ หรือความเป็นสมมติเทพของพระมหากษัตริย์ในฐานะพระอินทร์ได้เช่นกัน ส่วนสาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างตราพระบรมราชสัญลักษณ์ดังกล่าวนั้นอาจเป็นเพราะ ในรัชสมัยของพระองค์เป็นช่วงที่เข้าสู่ความเป็นสังคมนิยม (Realism) คือ เป็นช่วงเวลาที่เกิดแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นจริงที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นอิทธิพลทางความคิดจากตะวันตกที่แพร่กระจายเข้ามา ในสยาม ประกอบกับพระองค์ก็ให้ความสนใจกับวิทยาการของตะวันตกด้วยเช่นกันจึงทำให้พระองค์เลือกที่จะสร้างตราพระบรมราชสัญลักษณ์ดังกล่าวแทนพระองค์ (พนมกร นวเสลา. ออนไลน์. ม.ป.ป.)

จากแผนภาพ ตราประจำพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เมื่อนำรูปสัญลักษณ์ มาพิจารณาความหมายในระดับที่หนึ่งนั่นคือตราประจำพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เพราะมีพระนามาภิไธยย่อ ร.พ. (รำไพพรรณี) ชื่อเจ้าของตราระบุความหมายชัดเจน จากนั้นความหมายสัญลักษณ์ระดับที่หนึ่งนี้ ทำหน้าที่ต่อไปอีกขั้นหนึ่ง ในการเป็นรูปสัญลักษณ์ ให้ความหมายในลำดับที่สองหรือความหมายโดยนัยว่าเป็นการดำรงพระอิสริยยศชั้นสูง ในพระบรมวงศานุวงศ์

เหตุที่อ่านได้ความหมายข้างต้น ดูเหมือนว่าไม่จำเป็นต้องอธิบายในคำถามนี้ เพราะเป็น ความหมายที่รับรู้ได้โดยทั่วกันตามหลักการของสัญวิทยา เป็นการอ่านภายใต้รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่มีแบบแผนในเรื่องของตราพระอิสริยยศในพระบรมวงศานุวงศ์ หากผู้อื่นที่เป็นชาวต่างประเทศแล้วอาจตีความหมายภาพไปเป็นแบบอย่างอื่นที่ไม่ใช่ตราประจำพระองค์ นั้นแสดงให้เห็นว่า ความหมายเกิดขึ้นได้จากการจัดโครงสร้างของสัญลักษณ์ภายใต้กฎเกณฑ์ ที่สังคมนั้น ๆ รับรู้จนเกิดเป็นความเข้าใจตรงกัน

นอกจากนี้แล้ว ตราประจำพระองค์นี้ ได้ประดิษฐานอยู่สูงสุดบนรั้วเหล็กตัดเบื้องหลังพระรูปปั้นเหนือพระราชนิพนธ์สาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทำให้มองเห็นได้ง่าย จากทั้งใกล้และไกลนั้น เมื่อนำรูปสัญลักษณ์มาพิจารณาความหมายในระดับที่หนึ่ง การประดิษฐานบนที่สูงที่สุด เป็นความหมายถึงพระเกียรติยศชั้นสูงนั้น เป็นการอ่านภายใต้รหัสความหมายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่มีแบบแผนในเรื่องของความเชื่อตามแบบแผนของประเทศในเรื่องของสิ่งที่สังคมให้แบบแผนกำหนดว่าเป็นของสูงย่อมต้องเอาไว้ให้สูงจะไม่นำลงมาวางในที่ต่ำ เช่น พระพุทธรูปจะนำวางไว้ในที่สูง รูปบิดามารดาหรือบรรพบุรุษที่เคารพจะต้องนำมาวางในที่สูงให้เหมาะสมตามแบบแผนประเพณี เป็นต้น จากความหมายในระดับที่หนึ่งนี้ นำมาซึ่งความหมายในระดับที่สองหรือความหมายโดยนัยที่ผู้พบเห็นตระหนักรู้ในพระเกียรติได้ในทันทีที่มองเห็น เป็นการตีความหมายในเชิงวัฒนธรรมในสังคมไทยว่าตราประจำพระองค์นี้ เป็นของสูง ไว้ที่สูง มองเห็นแล้วย่อมต้องตระหนักรู้ได้ในพระเกียรติยศในทันที ตามหลักการของสัญวิทยา ภายใต้การอ่านรหัสความหมายทางวัฒนธรรมของไทย

ภาพประกอบ 7 ตราเมษรค์มี
ที่มา : ชนิศา ลินธิ์เรช. 2563

ตราเมษรค์มี ประดิษฐานบนรั้วเหล็กหลังพระบรมรูปปั้น อันเป็นส่วนหนึ่งของพระบรมราชนิพนธ์สาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นตราพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” โดยรูปสัญลักษณ์แล้ว เป็นรูปร่างเหมือนดอกไม้ที่มีจีครอบ ๆ หากผู้ที่มองเห็นไม่ได้มีความรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมก็ย่อมแปลความหมายไม่ออก ในทางสัญวิทยาวิชานี้คือศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ฯลฯ ซึ่งสามารถสื่อสารให้เกิด

ความเข้าใจร่วมกันได้ สัญลักษณ์จะมีความหมายละเอียดอ่อน และลึกซึ้งเกินกว่าที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้ โดยง่าย มักจะมีความหมายแฝงเร้นอยู่เสมอ นำมาอธิบายการสื่อสารของมนุษย์ว่า การสื่อสาร คือ จุดกำเนิดของความหมาย ซึ่งการความหมายในขั้นนี้จะเป็นการตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งไม่ได้เกิดจากตัวของสัญลักษณ์เอง เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เมื่อสัญลักษณ์กระทบกับความรู้สึกรหรืออารมณ์ของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ผู้ที่จะเข้าใจความหมายในเชิงสัญลักษณ์ได้อย่างทอ่งแท้ จะต้องเป็นผู้ที่มีการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้รหัสความหมาย ซึ่งสัญลักษณ์ที่สื่อออกมาของตราเมฆรัศมีจะมีความหมายละเอียดอ่อน และลึกซึ้งเกินกว่าที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้โดยง่าย เนื่องจากมีความหมายแฝงเร้นอยู่ จะต้องตีความรหัสความหมายผ่านการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

ตราเมฆรัศมีนั้น แต่เดิมครั้งแรกคือ การออกแบบตราประทับบนจีทองค้ำลงยา โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 โปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างขึ้น โดยพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ออกแบบเป็นลายลำแสงพระอาทิตย์ส่องผ่านเมฆอันเป็นความหมายของพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” เพื่อพระราชทานแก่ผู้ร่วมแสดงริวิวในการฉลองการขึ้นพระตำหนักเปี่ยมสุข เนื่องด้วยสวน ไกลกังวลและพระตำหนักเปี่ยมสุขนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ โปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างขึ้นเพื่อพระราชทานเป็นสมบัติส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตราเมฆรัศมีนี้เป็นลายเดียวกันกับเหล็กหล่อพระทวารพระตำหนักเปี่ยมสุข (พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. 2543 : 18)

ภาพประกอบ 8 จีทองค้ำลงยาประทับตราเมฆรัศมี และตราเมฆรัศมีเหล็กหล่อพระทวารพระตำหนักเปี่ยมสุข “เครื่องหมายแห่งความรัก”

ที่มา : พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. 2543 : 18

ที่วังไกลกังวลที่รัชกาลที่ 7 ทรงสร้างให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ภายหลังจะมี
จะมีก้อนเมฆกับแสงอาทิตย์ และมีลูกศรสามครอยู่ด้วยกัน เป็นเพราะพระนามรำไพพรรณี แปลว่า
แสงอาทิตย์ที่ผ่านก้อนเมฆ ส่วนพระนามของรัชกาลที่ 7 คือ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ ซึ่งแปลว่า
ผู้ทรงอำนาจด้วยศร ข้อมูลจากฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร นักวิชาการชำนาญการประจำพิพิธภัณฑ์
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า (พระปกเกล้าศึกษา. ออนไลน์. 2563)

ภาพประกอบ 9 ตราเมฆรัศมี วังไกลกังวล

ที่มา : พระราชวังและวังในประเทศไทย. ออนไลน์. 2555

จากข้อความข้างต้น เมื่ออาศัยประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ในขั้นนี้จะเป็น
การตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งไม่ได้เกิดจากตัวของสัญลักษณ์เอง
“ตราเมฆรัศมี” ที่รวมเอาความหมายของพระนามของรัชกาลที่ 7 คือ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์
ซึ่งแปลว่า ผู้ทรงอำนาจด้วยศร และ พระนามของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
ที่แปลว่า แสงอาทิตย์ที่ผ่านก้อนเมฆมารวมกัน จนเป็นตราเมฆรัศมีที่มีพระอาทิตย์ส่องแสงผ่านเมฆ
และมีลูกศรพุ่งผ่านอยู่ในตราเมฆรัศมี เช่นนี้แล้ว ตราพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” จึงหมายถึง
เครื่องหมายแห่งความรัก ตามนัยแห่งการตีความตามสัญลักษณ์ดังกล่าว แม้ว่าตราเมฆรัศมี
ที่ประดิษฐานบนรั้วเหล็กหลังพระบรมรูปปั้น อันเป็นส่วนหนึ่งของพระบรมราชินยานุสาวรีย์
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นตราพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” นี้ มิได้มีตราครุฑสามคร
เหมือนตราเมฆรัศมีที่พระตำหนักเปี่ยมสุข แต่ที่มาที่ไปแห่งตราเมฆรัศมีนี้ก็เกิดจากความรัก
ที่ผูกพัน ประทับเป็นความหมายโดยนัยดังกล่าว

หากเมื่อเราจับคำว่า “เมฆรัศมี” มาตีความตามระบบคุณค่าหรือค่านิยมตามความหมาย
ในสังคมไทย ให้ความสำคัญกับความหมายของสิ่งต่าง ๆ โดยการตีความหมายสืบทอดกันมา

ความสว่างคือสิ่งที่ดี นั่นคือคำว่า รัศมีแปลว่าว่าพระอาทิตย์ส่องแสง ส่วนคำว่าเมฆตีความหมายว่า ความหมองมัว หม่นหมอง ดังนี้แล้ว คำว่าเมฆรัศมี ที่แปลความหมายว่าพระอาทิตย์ส่องผ่านเมฆ โดยนัยแล้วย่อมหมายถึงความดีที่ส่องผ่านความหมองหม่นหรือพลังแห่งความดี

นอกจากนี้แล้วยังมีความหมายโดยนัย หมายถึงศักดิ์ศรีของสตรี ในบทเพลงที่แต่งโดย พรานบูรพ์ หรือจางจันทร จันทรึกษา (29 มีนาคม พ.ศ. 2444 - 6 มกราคม พ.ศ. 2519) นักแต่งเพลง ผู้ปฏิรูปรูปแบบเพลงไทยจากท่วงทำนองเพลงไทยเดิมที่มีลูกเอื่อนมาสู่เพลงไทยสากลในรูปแบบ ปัจจุบัน มีผลงานเพลงที่รู้จักทั่วกัน คือ เพลงขวัญของเรียม และเป็นผู้เขียนบทภาพยนตร์แปลเก่า ได้แต่งเพลงชื่อ “เมฆรัศมี” ขับร้องโดยนักร้องชื่อดังแห่งยุค คือ ชรินทร์ นันทนาคร ร้องคู่กับ สุพรรณิ ปิยะสิรานนท์ ที่ได้ขับร้องไว้ในยุคที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ยังทรงพระชนม์ชีพ เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ใช้คำว่า “เมฆรัศมี” เปรียบเทียบกับศักดิ์ศรีของสตรีที่บุรุษไม่ควรหยามเหยียด โดยมีเนื้อร้องท่อนหนึ่งที่ฝ่ายนักร้องสตรีได้ขับร้องไว้ ความว่า

(ญ) อย่าเหยียด ผู้หญิงให้เกินจริง ไปนักซีพี

อันชายชั่ว หญิงดี นั่นก็มีอยู่มากมาย

ทำปากเประเราะร้าย คำผู้หญิงเล่น

ง่ายง่าย เออแน่ ! ผู้ชายเชิงชน

เหมือนกระต่ายหมายแฆ ชะเง้อแลหมายฟ้า

ต้องระกำจ้ำอูรา ก็พากันว่าหญิงเสียป็น

ไซจะชั่ว ไซจะชน ไปเสียทุกคนเมื่อไร

จะเปรียบจะเปรยจะเย้ยจะไซ ยังไม่ควร

อย่าเพิ่งด่วน คูหมั่นดิฉิน นารี

เพียงเห็นหญิงเบี้ยว อย่าเพิ่งเที่ยวปรักปรำ

หญิงอื่น อื่น จะพลอยซ้ำ ไปทั่วทั้งธรณี

อย่าเหยียดผู้หญิง ให้เกินจริง ไปนักซีพี

อันความชั่วความดี นั้นย่อมมี ทั้งหญิงและชาย

(ชมรมคนรักษ์เพลงลูกกรุงเพลงสุขใจ. ออนไลน์. 2563)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2. พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ตั้งอยู่บนเนินที่ลาดลงไปยังหุบเขา พระตำหนักที่ประทับเป็นอาคารหนึ่งชั้นครึ่ง สถาปัตยกรรมแบบยุโรป ชั้นล่างเป็นตึก ชั้นบนเป็นไม้ มีเฉลียงสำหรับพระองค์ทรงทอดพระเนตรทัศนียภาพรอบ ๆ วัง ชายคายกกันฝน ทาสีเทา บางทีจึงเรียกว่า “พระตำหนักเทา” สร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลังจากล้มปทานป่าไม้ของสมเด็จพระนางเจ้า

รำไพพรรณีฯ พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร นายช่างใหญ่กรมศิลปากร ทรงออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง ในปีพ.ศ. 2496 คือ ในราวสามปีหลังจากที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จไปประทับที่วังสวนบ้านแก้ว มีขนาดเล็กเช่นเดียวกับพระตำหนักเปี่ยมสุข ที่สวนไทรทองแต่รูปร่างไม่เหมือนกัน พระตำหนักใหญ่ มีรูปแบบลักษณะเป็นบังกะโลมากกว่าตึก ชั้นล่างมีห้องโถงทางเข้าเล็ก ๆ ก่อนถึงห้องทรงพระสำราญซึ่งโปร่งเบา มีหน้าต่างทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ลมจึงพัดผ่านสะดวก บันไดชั้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก ชั้นบนเป็นห้องบรรทมชั้นเดียว มีห้องเก็บเสื้อผ้าเล็ก พระตำหนักนี้นอกจากทรงใช้เป็นที่ประทับส่วนพระองค์ ยังใช้เป็นที่รับรองพระราชอาคันตุกะ ปัจจุบันเป็นที่รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ส่วนพระองค์

ตาราง 2 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<ul style="list-style-type: none"> - พระตำหนักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - มีขนาดเล็ก - การออกแบบที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่อยู่ของบุคคลชั้นสูงระดับพระบรมวงศานุวงศ์ - มีความเรียบง่ายแบบสามัญ - ภูมิปัญญา
	<ul style="list-style-type: none"> - ออกแบบพิเศษ - ทาสีเทา ตามยุคสมัย - ทาสีเทา สีเดียวกับพระตำหนักโนล พระตำหนักแรกในอังกฤษ สถานที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงวัย - รสนิยม ในเรื่องบ้านของผู้ดีที่บ่งบอกถึงคุณภาพ - ความรักความผูกพัน

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานที่พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ความหมายโดยตรง เป็นพระตำหนักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และความหมายโดยนัย คือ ที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูง ระดับพระบรมวงศานุวงศ์ ความหมายโดยตรง (Denotative Meaning)

เป็นความหมายขั้นแรก ลักษณะของความหมายที่ได้นี้จะมีความหมายแบบตรงไปตรงมา ในระดับที่หนึ่งทำหน้าที่ต่อไปอีกขั้นหนึ่ง ในการเป็นรูปสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายระดับที่สอง หรือความหมายโดยนัย ที่มีความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง โดยความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) เป็นความหมายขั้นที่สอง ซึ่งให้ความหมายที่ลึกซึ้งเกินกว่า ความหมายในขั้นแรก นั่นคือ ความหมายในระดับนี้จะมีนัยความหมายที่ลุ่มลึก แผงเร้นไปด้วย ความหมายทางสังคมหรือเป็นความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคม ความหมายนี้จะแปรผันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคมในสังคมไทยนั้น เช่น คำว่าที่อยู่อาศัยจะมีความแตกต่างกัน สามารถรับรู้ได้โดยความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคม แปรผันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ที่อยู่อาศัยที่ถูกเรียกว่า “บ้าน” จะถูกใช้กับคนสามัญทั่วไป เมื่อเราได้ยินคำว่า “บ้าน” เราจะถอดรหัสสัญลักษณ์ออกมาเป็นที่อยู่อาศัยระดับที่อยู่เล็กถึงปานกลาง เราจะนึกถึงบ้านทั่วไปที่ไม่ใหญ่โตมากนัก ผู้อยู่อาศัยในบ้านจะมีฐานะและความเป็นอยู่ปานกลาง แต่เมื่อที่อยู่อาศัยนั้นถูกเรียกว่า “คฤหาสน์” สัญลักษณ์จะถูกถอดรหัสออกมาเป็นที่อยู่อาศัยที่มีความใหญ่โตโอ้อ่างของคนรวย และหากที่อยู่อาศัยนั้นถูกเรียกว่า “พระตำหนัก” เราข้อมรู้ได้โดยทันทีว่าเป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูง ระดับพระบรมวงศานุวงศ์ จากการที่สัญลักษณ์ถูกถอดรหัสความหมายออกมา ภายใต้อรรถาธิบายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคมดังกล่าว

พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) แห่งนี้ เป็นพระตำหนักที่ประทับอาคารหนึ่งชั้นครึ่ง ชั้นล่างเป็นตึก ชั้นบนเป็นไม้ การตีความคำว่าพระตำหนัก ภายใต้อรรถาธิบายที่สัญลักษณ์ตัวนั้น ๆ ดำรงอยู่ การตีความ หากตีความตามสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ข้อมหมายถึง สถานที่ซึ่งใหญ่โต เนื่องจากเป็นที่อาศัยของบุคคลชั้นสูง แต่สำหรับพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) แห่งนี้ กลับเป็นเพียงพระตำหนักที่เล็ก ๆ ประมาณเท่าที่อยู่อาศัยของชนชั้นสามัญทั่วไป จึงอาจกล่าวได้ว่า มีความเรียบง่ายแบบสามัญ

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการก่อสร้างแล้ว พระตำหนักใหญ่ มีรูปแบบลักษณะเป็น บังกะโลมากกว่าตึก ชั้นล่างมีห้องโถงทางเข้าเล็ก ๆ ก่อนถึงห้องทรงพระตำราญซึ่งโปร่งเบา มีหน้าต่าง ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ลมจึงพัดผ่านสะดวก มีห้องครัวฝรั่งอยู่ติดกัน และมีห้องพักอาหาร (ห้องบัทเลอร์ (Butler)) ที่เชิญมาจากห้องเครื่องอยู่อีกด้านหนึ่ง ด้านหลังลดระดับไปสู่ห้องรับแขก แบบจำลอง บันไดชั้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก ชั้นบนเป็นห้องบรรทมชั้นเดียว มีห้องเก็บเสื้อผ้าเล็ก ๆ อยู่ภายในเช่นเดียวกับพระตำหนักคอมพ์ตัน (พระตำหนักในประเทศอังกฤษ) เปิดประตูสู่ระเบียงเล็ก ๆ ให้ได้ประทับทอดพระเนตรทัศนียภาพไปได้ไกลด้วยพระองค์ ส่วนห้องทรง อยู่ใกล้กัน ใต้ห้องพระบรรทมเป็นห้องนอนของข้าหลวง หน้าพระตำหนักเป็นลานกรวดสีแดง มีที่เทียบรถพระที่นั่งใต้ชายคาหลังคาจั่ว จากข้อความทั้งหมดนี้ หากพิจารณาจะเห็นได้ถึงการออกแบบ ที่เน้นประโยชน์ใช้สอย และความสะดวก

จากข้อมูลฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัท แมกโนเลีย ควอลิตี้ ดีเวล็อปเม้นต์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด กล่าวถึงเทคนิคการสร้างบ้านตามสภาพอากาศเมืองไทย ให้บ้านมีภูมิอากาศเย็นสบายขึ้น ตามแนวทางการออกแบบที่สามารถป้องกันหรือหลีกเลี่ยงความร้อนให้กับตัวอาคาร (ฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัทแมกโนเลีย. ออนไลน์. 2563)

ภาพประกอบ 10 เทคนิคการสร้างบ้านให้เย็นสบายตามสภาพอากาศเมืองไทย

ที่มา : ฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัทแมกโนเลีย. ออนไลน์. 2563

จากภาพประกอบ 10 ดังกล่าว แสดงถึงเทคนิคการสร้างบ้านที่ดี โดยหน้าบ้านควรหันทางทิศเหนือหรือทิศใต้ เพราะการวางในทิศดังกล่าวช่วยให้รับลมเต็มที่และรับความร้อนจากแสงแดดน้อยลง เทคนิคนี้ถูกนำมาใช้กับพระตำหนักเทา ที่หันหน้าพระตำหนักทางทิศเหนือ และตัวของพระตำหนักยังทอดยาว ฝั่งหนึ่งทางทิศเหนือและอีกฝั่งหนึ่งทางทิศใต้ มีหน้าต่างหลายบาน

เปิดรับลมทั้งสองทิศ ซึ่งเป็นทิศของการรับลมตามเทคนิคการสร้างที่อยู่อาศัยที่ดี จึงทำให้พระตำหนักเย็นสบายตามเทคนิคดังกล่าวนี้

ภาพประกอบ 11 ส่วนหน้าและส่วนข้างของพระตำหนักเท

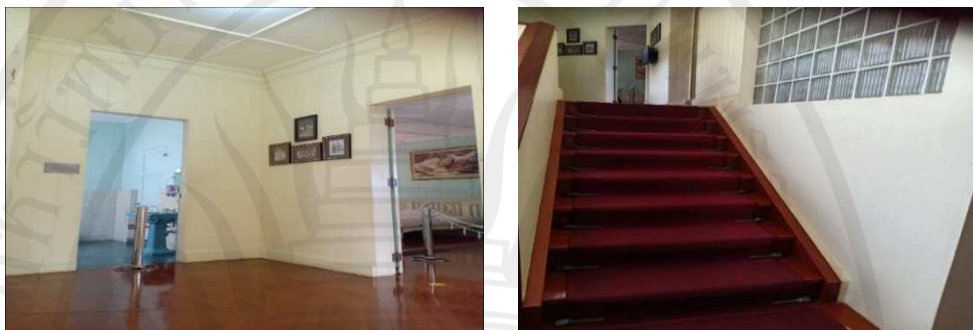
ที่มา : ชนิศา สนิธิรเดช. 2563

ดังนั้นแล้ว ความหมายโดยตรงของรูปแบบการก่อสร้าง คือ การออกแบบที่ดี เนื่องจากความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) เป็นความหมายขั้นแรก ที่เป็นความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) คือ ภูมิปัญญา นั่นคือการใช้เทคนิคเป็นองค์ความรู้มาใช้ในการออกแบบ เป็นความหมายขั้นที่สองซึ่งให้ความหมายที่ลึกซึ้งเกินกว่าความหมายในขั้นแรก ความหมายในระดับนี้จะมีนัยความหมายที่ลุ่มลึก แผงเร้นไปด้วยความหมายทางสังคม

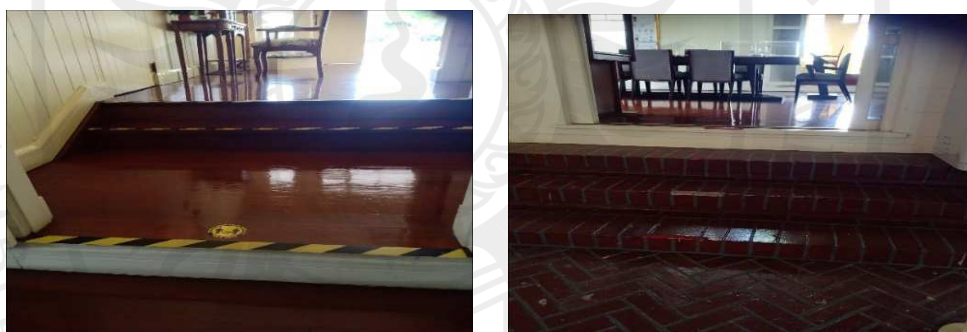
เมื่อได้พิจารณาในเรื่องของประโยชน์ใช้สอย เทคนิคของการวางแบบพระตำหนักให้สัมพันธ์กับทิศทางลมแล้ว เมื่อพิจารณาเพิ่มเติมในด้านการให้ความสำคัญต่อความปลอดภัย กล่าวคือ “บันไดชั้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก” จะเห็นได้ว่ารูปแบบของการออกแบบดังกล่าวมีการกำหนดให้ความสำคัญต่อความปลอดภัย เป็นการออกแบบพิเศษการพิจารณาว่าพิเศษแบบใดนั้น เมื่อได้พิจารณาถึงผู้อยู่อาศัย หรือ เจ้าของสถานที่ที่ใช้อาศัยจะเห็นว่า ในขณะที่มีการสร้างพระตำหนักเท ในราวปี พ.ศ. 2496 (คำนวณจากประวัติศาสตร์บอกเล่า) ที่ได้กล่าวว่า “เมื่อไรสวนพอเข้าที่แล้ว คือ ในราว 3 ปี หลังจากที่ได้เสร็จไปประทับที่สวนบ้านแก้วแล้ว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักและเรือนต่าง ๆ ขึ้นเป็นการถาวร เช่น พระตำหนักใหญ่ พระตำหนักคอนแวนต์ ”

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเสด็จมาประทับ ณ วังสวนบ้านแก้ว เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2493 ในราวสามปีต่อมา จึงราว พ.ศ. 2496 ขณะนั้นพระองค์ทรงมีพระชนมายุ 49 ชันษา

(ทรงประสูติเมื่อปี พ.ศ. 2447) นับว่าทรงมีพระชนม์สูงแล้ว การสร้างพระตำหนักเทาจึงมีลักษณะพิเศษสำหรับผู้สูงวัย พิจารณาจากแบบของพระตำหนักที่สร้างแบบลดหลั่นกันลดระดับไปสู่ห้องต่าง ๆ บันไดชั้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก และชั้นบนเป็นห้องบรรทมชั้นเดียว ห้องบรรทมอยู่ใกล้กันกับห้องทรงในระนาบพื้นเดียวกัน ตามภาพ

ห้องบรรทมอยู่ใกล้กันกับห้องทรง และบันไดชั้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก

พื้นที่ลดหลั่นกัน ลดระดับไปสู่ห้องต่าง ๆ

ภาพประกอบ 12 การสร้างในลักษณะพิเศษเพื่อประโยชน์ใช้สอยของผู้สูงวัย
ที่มา : ชนิกา สนิธิรเดช. 2563

การออกแบบพิเศษตามที่กล่าวมาและตามที่ได้แสดงไว้ให้เห็นตามภาพต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงนัยยะของพระตำหนักเทาในการสื่อให้เห็นถึงการเป็นที่อาศัยที่มีแบบการสร้างสำหรับผู้สูงวัย พิจารณาได้จากรูปแบบพิเศษ ซึ่งเป็นความหมายโดยนัยที่สามารถประเมินความคิดในแบบเดียวกันได้ในสังคม เมื่อนำมาประกอบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเวลา สถานที่ และตัวบุคคลแล้ว พระตำหนักเทาที่มีรูปแบบการออกแบบพิเศษนี้ ย่อมมีนัยยะหมายถึงที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงวัยดังกล่าว

ความโดดเด่นอีกประการหนึ่งของพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) คือ ตัวพระตำหนักทาสีเทาสวยงามทั้งหลัง มีลักษณะทางกายภาพด้วยตัวของสัญญาณเอง จึงต้องมีการอ้างอิงไปถึงสิ่งอื่นนอกเหนือไปจากตัวมันเอง โดยระบบความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นทั้งทางกายภาพและทางสังคม โดยใช้มุมมองเชิงโครงสร้างสังคมมาทำความเข้าใจกับผลผลิตทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น

ภาพประกอบ 13 การใช้สีสุภาพในที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูงในอดีต
ที่มา : วังเก่า บ้าน โบราณ. ออนไลน์. 2560

จากการบอกเล่าของบุคลากรที่ทำการสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้กล่าวถึงสีเทาที่ใช้ทาพระตำหนักเทาไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ในสมัยก่อน การทาสีบ้านเรือนของผู้ดีหรือบุคคลชั้นสูงในสังคมไทยยุคนั้น มักจะทาสีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยด้วยสีเทา สีเหลืองอ่อน สีในโทนสีเบจต่าง ๆ เพราะมีความเชื่อว่า สีเหล่านั้นเป็นสีที่แสดงถึงความสุภาพของผู้ดี มองแล้วให้ความรู้สึกอบอุ่น สบายตา ส่งผลอันดีในการสร้างสัมพันธไมตรีต่อผู้มาเยือน ท่ามกลางบรรยากาศที่อบอุ่น แสดงถึงคุณค่าความเป็นผู้ดีของเจ้าบ้าน และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ เหตุที่ทาสีเทานี้ เนื่องจากภูมิอากาศของจังหวัดจันทบุรี ฝนตกชุกตลอดปี เมื่อมีความชื้นย่อมง่ายต่อการเกิดเชื้อรา การทาสีเทาจึงง่ายต่อการทำความสะอาด” (ปียวัฒน์ เวชการี. สัมภาษณ์. 2563)

เมื่อได้ประมวลคำบอกเล่าของบุคลากรผู้เกี่ยวข้องในสถานที่ดังกล่าว ประกอบกับการใช้มุมมองเชิงโครงสร้างสังคมมาทำความเข้าใจกับผลผลิตทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น จึงวิเคราะห์ความหมายโดยนัยของการทาสีเทาของพระตำหนักเทาได้ว่า ทัศนียภาพในบ้านของผู้ดีที่บ่งบอกถึงความสุภาพ อันเกิดจากความเชื่อทางโครงสร้างทางสังคมไทยประกอบสร้างขึ้นตามยุคตามสมัยดังกล่าว

แต่ยังมีอีกความหมายหนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงบริบทของความเป็นบุคคลและบริบททางสภาพแวดล้อม จะพบว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในฐานะองค์พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ผู้ซึ่งผ่านวิกฤติการเมืองในการเปลี่ยนการปกครอง 2475 เมื่อนำบริบทมาพิจารณา ดังนี้

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าว่า “ในหลวงทรงรับสั่งว่าไปทำไมกันบางปะอิน ไปให้บรรดาจับหรือไม่ไป อยู่ที่นี่แหละ แล้วก็เรียกหลวงศรสุรการ ให้ไปบอกว่าจะไม่ยอมเข้ากับใคร ทั้งสองข้าง ไม่ว่าข้างไหน จะเป็นกลางอยู่เฉย ๆ ต่อมาทรงทราบข่าวว่าหลวงพิบูลสงคราม จะส่งรถไฟมาเชิญเสด็จกลับ ก็รับสั่งว่ายังไม่กลับ แต่ก็ทรงตัดสินใจพระทัยเสด็จพระราชดำเนินสงขลา

ตอนนั้นเรามีเรือยนต์พระที่นั่งอยู่ขนาดเล็ก ตกลงออกเรือกันตอนกลางคืน มีทหารรักษาวังไปด้วย มีปืนกลไป ข้าราชการบริพารตอนนั้นที่จำได้ก็มีอย่างท่านประสพศรี (ราชองครักษ์-ทบ.) ท่านครรชิต (ราชองครักษ์-ทร.) มีพ่อ มีแม่ ฉันทน์ แล้วก็น้องชายอีกคน มีท่านกมลีสาน และ ม.ร.ว.สมักรสมาน กฤดากร (ทำการแทนราชเลขาในพระองค์) ร่วมไปในเรือด้วย ก่อนจะออกเดินทางก็ทรงคิดว่าจะเรียบร้อยหมดทุกอย่าง แต่คลื่นมันเหลือเกิน อาวุธตกน้ำกันเกือบหมด พอเรือไปได้หน่อยก็เห็นเรือยามฝั่งมา ก็ว่า เอ๊ะ เห็นจะไม่ได้การ ก็เตรียมตัวสู้กันละ เพราะไม่รู้ว่าใคร แต่พอเรือเข้ามาใกล้ เขาก็ให้สัญญาณว่ามาด้วยความหวังดี จะมารับใช้ พอโผล่เข้ามาก็เป็นหลวงปฏิวัติฯ เข้าใจกันว่าพระยาวิชิตฯ ไซ้ให้มา ในหลวงทรงรับสั่งว่าขอบใจมาก กลับไปเถอะ ไม่ต้องมาหรอก ฉันทน์จะไปเอง แล้วก็เล่นเรือกันต่อไป

พวกที่อยู่ในเรือตกกลางคืนก็ไม่ได้นอนกันหรอก นั่งดูกันจนกระทั่งเกือบสว่าง เรือเกือบถึงชุมพรแล้ว เกิดน้ำมันในเรือหมด ก็ตัดสินใจเข้าฝั่ง อาหารก็ไม่มีด้วยเหมือนกัน ส่งคนขึ้นไป 3 คน ดูเหมือนจะเป็นท่านครรชิต ม.ร.ว.สมักรสมาน ใครอีกคนจำไม่ได้ ให้ไปหาพระราชญาติรักษาเป็นเจ้าเมืองชุมพรอยู่ ให้ไปขอน้ำมัน พวกที่ไปหาอาหารก็กลับมา มีอาหารมาเพียงปิ่นโตเดียว ก็แบ่งกันกินคนละเล็กคนละน้อย คอยจนกระทั่งพระราชญาติฯ เอน้ำมันมาให้ ก็จัดแจงเติม แล้วก็ออกเดินทางกันต่อไปอีก

เรือออกจากชุมพรไปได้สักครึ่งทางเห็นจะได้ เรืออีสต์เอเชียติก เป็นเรือขนสินค้าธรรมดาแน่แหละ เราก็เลยหาทางให้เขาหยุดเพราะเรือของเราคงจะไปไม่ถึงสงขลาแน่ ขอให้ทางเรือเขาช่วยรับพวกเราไปส่งสงขลา ก็เป็นอันตกลงกัน เรืออีสต์เอเชียติกพาไปจนรู้สึกใกล้สงขลา ดูเหมือนจะเป็นตอนเช้า ก็เห็นเรือรบ 2 - 3 ลำตามมา ก็ปัดเรือเขาก็ถามว่าจะให้เล่นเลยไปส่งถึงคโปร์ไหม เราก็บอกว่าไม่ต้อง ทางเรือรบเขาก็ให้สัญญาณมาว่าจะมาอารักขาพระองค์ ไม่ได้มาทำอันตรายในหลวงท่านรับสั่งว่า ก็ดี แต่จะไปเอง”

ดังนั้นเมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงสงขลาแล้ว ก็ประทับที่ตำหนักเขาน้อย ส่วนกลุ่มที่มาทางรถไฟนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าว่า “ก่อนที่รถไฟจะแล่นถึงประจวบฯ นั้น มีการตั้งให้ระเบิดสะพานรถไฟเสีย แต่บังเอิญคนที่รับคำสั่งไม่ยอมทำตาม ต่อเมื่อรถไฟแล่นผ่านไปแล้วยังได้ระเบิด ทุกคนก็รอดมาได้”

สำหรับความรู้สึกส่วนพระองค์นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าว่า “ฉันไม่คิด ไม่รู้สึกอะไรทั้งนั้น ถ้าจะตายก็ตายด้วยกัน”

ระยะเวลาที่ประทับตำหนักเขาน้อย สงขลานั้น เป็นเวลาประมาณเกือบสองเดือนจึงได้เสด็จพระราชดำเนินกลับพระนคร ทรงเล่าต่อว่า “ก่อนออกเดินทาง ในหลวงท่าน ส่งพ่อฉันให้ไปอยู่ที่ปิ้งเสียด เพราะรู้ว่าทางรัฐบาลเขาอยากได้ตัวเต็มๆ เหมือนกัน ตอนกลับเราก็กลับทางเรือก็เรือลำเก่าของอีสต์เอเชียติกนั้นแหละ กลับพระนครคราวนี้ ก็มาประทับที่สวนจิตรลดา ขณะนี้รู้สึกว่าเหตุการณ์ไม่ค่อยจะดีนัก และก็ดูเหมือนว่าจะมีอะไรรุนแรงมากขึ้นทุกที ระหว่างในหลวงกับคณะรัฐบาล รถถึงก็วิ่งกันเกลื่อน จะเข้ามาเมื่อไหร่ก็ได้” และในที่สุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงตัดสินพระราชหฤทัยเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศอังกฤษ (ไทยโพสต์.ออนไลน์. 2564)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พระราชประสงค์ในการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 ณ พระตำหนักโนล ประเทศอังกฤษ นับเป็นการยุติสภาวะความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ดังข้อความวรรคข้างต้นที่ได้รับการอ้างถึงอย่างกว้างขวาง

หลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชย์ ประมาณ 10 วัน ได้ทรงมีพระราชโทรเลขตอบหนังสือกราบบังคมทูลฯ ของรัฐบาลเรื่องสภาผู้แทนราษฎร มีมติรับทราบเรื่องการทรงสละราชสมบัติ ความว่า

“ข้าพเจ้าและพระชายา ขอขอบใจรัฐบาลที่แสดงความหวังดีมา ข้าพเจ้ามีความเสียใจที่ข้าพเจ้าและรัฐบาลไม่สามารถที่จะตกลงกันได้ ในปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเรามีความเห็นแตกต่างกัน ข้าพเจ้าขอให้รัฐบาลมั่นใจว่า ข้าพเจ้ามิได้มีความโกรธขี้หรือแค้นเคือง เนื่องด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเลย และขอให้คณะรัฐบาลจงบรรลุความสำเร็จทุกประการ”

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯประทับอยู่ในประเทศอังกฤษต่อไปจนสวรรคต บทความนี้ได้อธิบายพระตำหนักในประเทศอังกฤษที่ทรงประทับร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

1. พระตำหนักโนล ตั้งอยู่ที่ตำบลแกรนลี จังหวัดเซอร์เรย์ ใกล้เมืองกิลล์ฟอร์ด ห่างจากกรุงลอนดอนไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ 35 ไมล์ ทรงเช่าจากลอร์ดและเลดี้แซกวิลล์ (Lord and Lady Sackville) เป็นคฤหาสน์ขนาดใหญ่สี่เถามีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบบาโร็ค หน้าต่างสูงแบบฝรั่งเศสมีปล่องไฟสูงจำนวนมาก อาณาบริเวณโดยรอบกว้างขวางสวยงามด้วยพฤษานานาพันธุ์ ปัจจุบันคฤหาสน์แห่งนี้ได้รับการดัดแปลงเป็นสถานพักผ่อน เรียกว่า โนล พาร์ค เนอร์สซิงโฮม ยังคงมีสวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิด ชาวบ้านในแถบนั้นยังคงเล่าขานถึงเรื่องราวของล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ด้วยความประทับใจ ในพระราชจริยวัตร ดังได้ตั้งชื่อห้องชุดของสถานพักผ่อนเพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์ว่า “The Siam Suite” ตำหนักโนลมีความสำคัญในพระราชประวัติ เพราะเป็นสถานที่ทรงลงนามสละราชสมบัติ เนื่องจากมีลักษณะเป็นตึกที่ทึบไม่ค่อยเหมาะสมกับพระอนามัย อีกทั้งค่าเช่าค่อนข้างสูง ทรงจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายส่วนนี้ลง ดังนั้น เมื่อจะประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษต่อไปอย่างไม่มีกำหนด จึงทรงเสาะแสวงหาที่ประทับที่อื่น

2. พระตำหนักเกล็นแอมเมินด์ เป็นพระตำหนักที่ทรงซื้อ ตั้งอยู่ในตำบลเวอร์จิเนียวอเตอร์ (Virginia Water) ทางเหนือของจังหวัดเซอร์เรย์ แต่ใกล้เมืองสแตนส์ (Staines) ซึ่งอยู่ในจังหวัดมิดเดิลเซกซ์ (Middlesex) ขนาดของพระตำหนักเล็กลง แต่ก็ยังใหญ่โตและมีเนื้อที่กว้าง ด้วยทรงพระราชดำริว่า ยังต้องทรงดำรงพระเกียรติยศในฐานะอดีตพระมหากษัตริย์แห่งสยามต่อไป อีกสักกระยะหนึ่ง แต่ก็ได้ทรงอนุโลมตามประเพณีท้องถิ่นแถบนั้นซึ่งมักตั้งชื่อบ้าน โดยมีคำว่า Glen

นำหน้า ตามลักษณะภูมิประเทศ โดย Glen หมายถึง หุบเขา จึงพระราชทานนามพระตำหนักนี้ว่า เกลีนแพมมันต์ (Glen Pammant)

3. พระตำหนักเวนคอร์ต (Vane Court) ทรงซื้อและเสด็จเข้าประทับเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2480 เป็นตึกผนังถือปูนสีขาวประกบด้วยท่อนไม้โอ๊ก (Oak Beamed) ทาสีดำแบบทิวเดอร์ (Tudor) คานค้ำพื้นชั้นบนที่เพดานเป็นท่อนซุงใหญ่ แต่ถูกเวนคืนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากใกล้สมรภูมิในการสงคราม

4. พระตำหนักคอมพ์ตัน เฮาส์ (Compton House) พระตำหนักหลังสุดท้ายที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ประทับ คือ มีลักษณะเป็นบ้านคหบดีธรรมดา กระทั่งวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงประจวรและเสด็จสวรรคต ณ พระตำหนักคอมพ์ตัน ด้วยพระหทัยวาย สิริพระชนม์ได้ 48 พรรษา (พระปกเกล้าศึกษา. ออนไลน์. 2564)

จากบทความที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เมื่อพิจารณาถึงสภาพแวดล้อม ขณะนั้นการที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงอยู่กับเหตุการณ์สำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย และยังทรงอยู่ในเหตุการณ์การสละสมบัตินี้ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในฐานะพระบรมราชินี เช่นนี้แล้ว ย่อมเป็นเรื่องที่ทรงอยู่ในความทรงจำให้ต้องคิดถึงอยู่เสมอ ซึ่งในขณะนั้นมีบริบทของสภาพแวดล้อมหลายประการ แต่ส่วนหนึ่งคือสภาพแวดล้อมของพระตำหนักที่ทรงใช้เป็นที่ลงนามสละราชสมบัติ คือ พระตำหนักโนล พระตำหนักแรกในการเสด็จออกจากประเทศไทยมาประทับด้วยแล้ว ย่อมต้องเป็นเรื่องที่ทรงต้องคิดถึงซึ่งภาพนั้นติดอยู่ในพระทัย ดังเช่นบุคคลสามัญทั่วไป

ภาพประกอบ 15 พระตำหนักโนล
ที่มา : พฤทธิสาธณ ชุมพล. ออนไลน์. 2563

โดยพระตำหนักโนลัน เป็นพระตำหนักทาสีเทา เมื่อนำเรื่องราวมาวิเคราะห์เพิ่มเติมในเรื่องคำถามของหลายคน เกี่ยวกับสีของพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ของวังสวนบ้านแก้ว เมื่อนำบริบทเหล่านี้ มาวิเคราะห์ จึงเป็นไปได้ว่า การที่พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ที่ได้ทาสีเทา เป็นเพราะความรักและความผูกพัน อันเป็นความคิดถึงในเรื่องราวที่ผ่านมาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ซึ่งเป็นเรื่องราวสำคัญในพระชนม์ชีพ

3. พระตำหนักคอนแค้น (ตำหนักแดง) เป็นพระตำหนัก 2 ชั้นสถาปัตยกรรมแบบยุโรป สร้างด้วยไม้สักทาสีแดง มีสระน้ำใหญ่อยู่ด้านหลังพระตำหนัก นามพระตำหนักคอนแค้น มีที่มาจากบริเวณถนนหน้าพระตำหนักปลูกต้นแคฝรั่งเรียงรายงดงาม จึงเรียกขานกันว่า “คอนแค้น” เป็นพระตำหนักที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับสำหรับเจ้านายชั้นผู้ใหญ่และราชเลขานุการส่วนพระองค์เป็นอาคารสองชั้นแบบยุโรปสร้างด้วยไม้สักทาสีแดง มีสระน้ำขนาดใหญ่อยู่ด้านหลังตำหนัก ออกแบบโดยหม่อมเจ้ากรวิก จักรพันธุ์ เดิมเคยเป็นที่พักของหม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร ราชเลขานุการ ต่อมาเมื่อราชเลขานุการถึงแก่กรรม หม่อมเจ้าผ่องแผ้วสมณี จักรพันธุ์ พระกนิษฐาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงดำรงตำแหน่งราชเลขา และประทับที่พระตำหนักคอนแค้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จฯ มาประทับกับหม่อมเจ้าผ่องแผ้วสมณี จนกระทั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับไปประทับ ณ วังศุโขทัยเป็นการถาวร ปัจจุบันพระตำหนักคอนแค้น ได้จัดเป็นพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายในจัดแสดงแบ่งออกเป็น 5 ห้อง ได้แก่ ห้องภูมิศาสตร์จันทบุรี ห้องดนตรีและนาฏศิลป์ ห้องชุดพลอย ห้องวัฒนธรรมท้องถิ่น ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตาราง 3 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระตำหนักคอนแค้น(พระตำหนักแดง)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- อาคารสองชั้นแบบยุโรป สร้างด้วยไม้สักทาสีแดง	- ความเป็นชาตินิยมและ อุดมการณ์รัฐ - ความเป็นมงคล

พระตำหนักคอนแครง หรือที่เรียกตามสีของพระตำหนักคือพระตำหนักแดง เป็นที่ น่าสงสัยและคำถามเกิดขึ้นกับผู้ได้พบเห็น ว่าเหตุตัวพระตำหนักจึงทาสีแดง ทั้งที่โดยทั่วไปการให้สี ของสิ่งปลูกสร้าง ตามค่านิยมของไทย มักจะไม่ใช้สีแดง อาจจะเป็นเพราะประเทศไทยตั้งอยู่ ในเขตร้อน สีแดงเป็นสี โชนร้อน จะยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกร้อนเพิ่มขึ้น จึงไม่เหมาะกับเมืองไทย มีการวิเคราะห์ในเชิงความคิดเบื้องต้น ว่าอาจจะทำให้พ้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่มีต้นแครงเรียงรายอยู่จำนวนมากในบริเวณพระตำหนัก พิเคราะห์ได้จากชื่อพระตำหนักว่า พระตำหนักคอนแครง

ภาพประกอบ 16 พระตำหนักคอนแครง (พระตำหนักแดง) ในหลายมุม

ที่มา : วังสวนบ้านแก้ว. ออนไลน์. 2553

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เมื่อแทนที่ด้วยรูปสัญลักษณ์ “สีแดง” ที่เป็นสีของพระตำหนัก ซึ่งโดดเด่นและชวนสงสัย แก่ผู้พบเห็น เราจะพบรูปสัญลักษณ์ “สีแดง” จากรูปสัญลักษณ์อื่นในคตินิทัศน์เดียวกัน คือ สีแดง จากความหมายถึงความเป็นชาติไทย เพราะความหมายโดยนัยทางวัฒนธรรมความเป็นชาติไทย ปรากฏให้เห็นจากการบ่มเพาะทางสังคม “สีแดง หมายถึง ชาติ สีขาว หมายถึง ศาสนา สีน้ำเงิน

หมายความว่า พระมหากษัตริย์ไทย” ที่คนไทยได้รับรู้จากบริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรม และในความเป็นชาตินิยมมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่มีการใช้ “ธงไตรรงค์” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายพิเศษในสังคมไทย อันแสดงถึงความรักชาติ และสามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชาติได้ อันเป็นผลจากการสร้างความหมาย

เมื่อได้กล่าวถึง “สีแดง” ที่นำมาจากบริบททางวัฒนธรรมความเป็นชาตินิยมแล้ว นำมาเชื่อมโยงถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ผู้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักคอนแครงซึ่งเป็นตัวสิ่งก่อสร้างทาสีแดงแห่งนี้ โดยในหนังสือพระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน เมื่อปี พ.ศ. 2528 ความว่า

“ระหว่างประทับอยู่ที่อังกฤษ พระองค์ (สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ) นั้น ได้ทรงสนพระราชหฤทัยในเหตุการณ์มหาสงคราม (สงครามโลกครั้งที่ 2) ครั้งนี้มาก และหลังจากกองทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก ทางทางฝั่งทะเลภาคใต้ของไทย ในวันที่ 8 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 ได้เพียง 8 วัน สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้มีรับสั่งทางโทรศัพท์กับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงเล่าถึงความเป็นไปต่าง ๆ ที่รัฐบาลไทยตกลงยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทย ไปโจมตีอังกฤษในดินแดนอาณานิคมใกล้เคียงกับไทย แล้วได้เกิดมีคนไทยกลุ่มหนึ่งในบรรดาคนไทยจำนวนไม่น้อยที่ไม่พอใจในการตัดสินใจของรัฐบาล ได้รวมตัวกันก่อตั้ง “ขบวนการเสรีไทย” ขึ้น และพระองค์เองก็ได้ให้การสนับสนุนคณะเสรีไทยเป็นอย่างดี แต่เป็นการสนับสนุนทางด้านจิตใจ (Moral Support) คือ เป็นกำลังใจให้แก่เสรีไทยในอังกฤษ ดังที่พระองค์ได้มีพระราชดำรัสตอบข้อมูลถามของคณะกรรมการสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ถึงเรื่องที่มีการเข้าใจว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเป็นผู้หนึ่งในขบวนการเสรีไทยประจำอังกฤษ “ฉันเป็นเพียงไปลงชื่อกับเขาเป็นกำลังใจให้กับคนที่ทำงาน” ไม่ทรงขัดข้องที่พระเชษฐา พระอนุชา และพระญาติซึ่งเป็นบุคคลชั้นสูง มีอาทิเช่น หม่อมเจ้าสุภสวดีวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ หม่อมเจ้ากอกษัตริย์ สวัสดิวัตน์ หม่อมเจ้าการวิก จักพันธุ์ ฯลฯ อาสาสมัครไปร่วมรบกับคนไทยร่วมชาติ ขับญี่ปุ่นออกจากแผ่นดินไทย โดยมีรับสั่งว่า “ไปรบเถอะ ถ้าฉันเป็นผู้ชายก็จะสมัครไปกับเขาเหมือนกัน แต่นี่เป็นหญิงก็จะอยู่ที่นี่ พวกผู้ชายไม่ต้องเป็นห่วง ไปรบตามหน้าที่เถอะ” ในที่สุดบรรดาพระญาติเหล่านั้นก็ได้พากันสมัครเป็นพลทหารในกองทัพอังกฤษ พร้อมด้วยพรรคพวกคนไทยอีก 36 คน มีอาทิ หม่อมเจ้าจิรดิษฐ์ กิตติยากร หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ นายประจิต ยศสุนทร นายแพทย์จรจิต บุรี ฯลฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงยินดีมาก เสด็จจากพระตำหนักคอมพ์ตัน ไปพระราชทานเลี้ยงแก่บุคคลเหล่านั้นที่ภัตตาคารจีน ในระหว่างที่พระญาติ และ

ข้าราชการฝ่ายหน้าไปเป็นทหารในกองทัพอังกฤษและถูกส่งไปฝึกที่อินเดีย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ก็ประทับอยู่กับฝ่ายในเป็นส่วนใหญ่ มีนายเสนาะ ต้นบุญยืน เป็นฝ่ายหน้าที่เหลืออยู่ ช่วยดูแลพวกผู้หญิง และในระหว่างสงครามนี้เอง สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จฯ พร้อมด้วยหม่อมเจ้าหญิงผ่องแผ้ว จักรพันธุ์ พระกนิษฐา จากพระตำหนักคอมพ์ตัน โดยทางรถไฟ เสี่ยงอันตรายจากการทิ้งระเบิดอย่างรุนแรง โดยกองทัพอากาศเยอรมันนี (นาซี) ในบริเวณกรุงลอนดอนและปริมณฑล ไปยังกรุงลอนดอนอาทิตย์ละ 1 - 2 ครั้ง เพื่อไปทรงช่วยจัดสิ่งของบรรจุกินห่อไปให้พวกแนวหน้า ร่วมกับบรรดาสุภาพสตรีอาสาสมัคร ณ ด็อดอร์มี เฮาส์ (Dormy House) ของสำนักงานใหญ่ของศูนย์ เซนต์ จอห์น อัมบูแลนซ์ (Saint John Ambulance Brigade) ซึ่งมี เลดี เมตต์เบ็คเตนท์ เป็นประธาน เหตุการณ์ตอนนี้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงเล่าพระราชทานแก่คณะกรรมการสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยว่า “ฉันเองไปช่วยเขาทางด้านกาชาด แต่ฉันทำอย่างไม่เป็นทางการ ระหว่างที่พวกเสรีไทยฝึกโคครัม ฝึกอาวุธ ฉันก็ไปช่วยเขาทำของ ตอนนั้นไม่ได้อยู่ในลอนดอนหรอก น่ากลัวมากทีเดียว แต่ก็มาลอนดอนอาทิตย์ละครั้งสองครั้ง” ความกล้าหาญของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ที่เสด็จเสี่ยงภัย ไปยังกรุงลอนดอนนี้ พวกเสรีไทยถือว่าพระองค์ทรงเป็นเสมือนทหารผ่านศึกผู้หนึ่ง

จากเนื้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ถึงความเป็นชาตินิยมที่มีความกล้าหาญของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ อันแสดงถึงความรักชาติ และความเป็นชาตินิยมในอันที่จะมีส่วนในการปกป้องชาติบ้านเมือง เมื่อนำเอาธงไตรรงค์ของไทย ที่มี “สีแดง” เป็นส่วนประกอบสำคัญ อันมีความหมายถึงความเป็นชาติ มาเปรียบเทียบกับธงเสรีไทย ซึ่งกลุ่มเสรีไทยนี้ได้ชื่อว่า เป็นผู้มีความรักและเสียสละในความเป็นชาติ โดยมีหม่อมเจ้ากรวิก จักรพันธุ์ หนึ่งในเสรีไทยที่สำคัญ เป็นผู้ออกแบบพระตำหนักคอนแอนด์ (พระตำหนักแดง) และหม่อมเจ้าผ่องแผ้วสมณี จักรพันธุ์ พระกนิษฐา ที่ต่างร่วมอยู่ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สำคัญในเรื่องของกลุ่มเสรีไทย ย่อมเป็นอีกความเห็นที่เกี่ยวเนื่องในเรื่องความเป็นชาตินิยม จนเป็นที่มาของการวิเคราะห์หาความหมายของ “สีแดง”

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ธงชาติไทย

ธงเสรีไทย

ภาพประกอบ 17 ธงชาติไทยเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับธงเสรีไทย

ที่มา : ธงชาติไทย, ออนไลน์, ม.ป.ป. และธงเสรีไทย, ออนไลน์, ม.ป.ป.

จากการเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่า ธงทั้งสองชนิดมีสีแดง ซึ่งแสดงถึงความเป็นชาติ “สีแดง” ตามบริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรมและในความเป็นชาตินิยมมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับ บริบทความรักชาติของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เช่นนี้ หากเมื่อได้พิจารณาบริบทแวดล้อม ทางวัฒนธรรมและในความเป็นชาตินิยมในเรื่องของความรักชาติ เชื่อมโยงถึงเรื่องราวอันมี สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เจ้าของพระตำหนักดอนแคะเข้าด้วยกัน จะพบความหมายโดยนัย ของพระตำหนักดอนแคะ ที่ทำด้วย “สีแดง”

“สีแดง” ที่มีความหมายถึงความเป็นชาติ ในบริบทของความเป็นชาติไทย ได้ให้ ความสำคัญกับ “สีแดง” มาเป็นเวลาช้านาน ในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวตามความในจดหมายเหตุต่างประเทศแห่งหนึ่งว่า ในรัชสมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2199 - พ.ศ. 2231) เรือค้าขายของฝรั่งเศส ลำหนึ่งได้เดินทางมากรุงศรีอยุธยา เมื่อมาถึงที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ของไทยไว้ว่า

“ปกติคนต่างชาติที่ล่องมาทางเรือจะไปอยุธยา ต้องผ่านเจ้าพระยา ซึ่งเรื่องที่เกิดขึ้นนั้น เกิดที่ป้อมวิไชยเอนทร์ หรือป้อมฝรั่ง เพราะพระยาวิไชยเอนทร์ เหน็จแรงงานฝรั่งมาสร้างไว้ ปัจจุบัน คือ ป้อมวิไชยประสิทธิ์ ตั้งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ ปกติเรือสินค้าสำคัญ เรือที่มากราบทูต ที่จะผ่านต้องมีธรรมเนียมประเพณี คือ ชักธงประเทศของเขาบนเรือ เพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่า ได้มาถึงแล้ว เมื่อเรือฝรั่งเศสชักธงชาติของตัวเองขึ้น ฝ่ายสยามจะยิงสลุดคำนับตามธรรมเนียม ซึ่งขณะเดียวกันสยามเองต้องชักธงขึ้นด้วย เพื่อตอบกลับว่า ยินดีต้อนรับ แต่ตอนนั้นทหารประจำ ป้อมวิไชยเอนทร์ไม่เคยพบประเพณีแบบนี้ และสยามไม่มีธงสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นธงชาติมาก่อน จึงคว่ำผ้าที่วางอยู่แถวนั้น ซึ่งคันหีบธงชาติฮอลันดาชักขึ้นเสาแบบส่งเดช เมื่อทหารฝรั่งเศสเห็น ก็ตกใจไม่ยอมชักธงและไม่ยอมยิงสลุด จนกว่าจะเปลี่ยน เพราะการที่ได้ชักเอาธงชาติฮอลันดา (ปัจจุบันคือประเทศเนเธอร์แลนด์) ซึ่งในขณะนั้นฝรั่งเศสกับฮอลันดาเป็นศัตรูกัน ฝ่ายไทย

ได้แก้ปัญหาโดยชักผ้าสีแดงขึ้นแทนธงชาติฮอลันดา ฝรั่งเศสจึงยอมยิงสลุตคำนับตอบ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงถือกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ธงชาติไทย โดยทหารสยามประจำป้อมก็เปลี่ยนเป็นผ้าสีแดงที่ได้ในตอนนั้น และต้นกำเนิดธงก็เริ่มขึ้น นับจากนั้น ธงที่ใช้ไม่ว่าจะใช้บนเรือหลวง เรือราษฎร ใช้บนป้อมประจำการ ก็ล้วนเป็นสีแดง”

“ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งเรือหลวงและเรือค้าขายของเอกชนยังคงใช้ธงสีแดงล้วนเป็นเครื่องหมายเรือสยาม จึงได้มีการนำสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาประดับบนธงพื้นสีแดงเพิ่มเติมเพื่อใช้เป็นธงสำหรับเรือหลวง ในกฎหมายธงสมัยรัชกาลที่ 1 ได้กล่าวว่า “พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มรูปจักรสีชาวลงในธงแดงสำหรับใช้เป็นธงของเรือหลวง” สาเหตุที่พระองค์กำหนดให้ใช้ “จักรสีขาว” ลงไว้กลางธงผ้าพื้นแดงสำหรับชักในเรือกำปั่นหลวง เพื่อแสดงความแตกต่างระหว่างเรือของพระมหากษัตริย์กับเรือของราษฎรสยาม ที่ใช้ธงผ้าพื้นแดงเกลี้ยง” (สารานุกรมอิสระ. ออนไลน์. 2563)

ในพระราชนิพนธ์ “เครื่องหมายแห่งไตรรงค์” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ภายใต้พระนามแฝง “วรรณะสมิต” ตีพิมพ์ในนิตยสารคูสิตสมิตฉบับพิเศษ สำหรับเป็นที่ระลึกในงานเฉลิมพระชนมพรรษา เล่มที่ 1 พ.ศ. 2461 หน้า 42 ได้นิยามความหมายของธงไตรรงค์ไว้ว่า

ขอรำพันบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย

แห่งสีทั้งสามงามถนัด

ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ หมายพระไตรรัตน์

และพระธรรมคัมภีร์ไทย

แดงคือโลหิตเราไซ้ ซึ่งยอมสละได้

เพื่อรักษาชาติศาสนา

น้ำเงินคือสีโสภะ อันจอมประชา

ธ โปรดเป็นของส่วนองค์

จักรีเข้าเป็น ไตรรงค์ จึงเป็นสีธง

รักแห่งเราชาวไทย

ทหารอวดร่นำไป อยุทธวิชัย

วิจิตรก็ชูเกียรติสยาม ฯ

วรรณะสมิต (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

จากนิยามนี้ได้ให้ความหมายไว้ว่า สีแดง หมายถึง เลือดอันยอมพลีให้แก่ชาติ สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์แห่งพระรัตนตรัยและธรรมะ อันเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สีน้ำเงิน หมายถึง สีส่วนพระองค์ขององค์พระมหากษัตริย์ แม้นิยามดังกล่าวจะไม่ใช้คำอธิบายที่ทรงประกาศให้ใช้อย่างเป็นทางการ แต่ทั้งสามสิ่งนี้คืออุดมการณ์รัฐ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” อันเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมที่มุ่งเน้นให้รักชาติ ปลูกฝังสืบเนื่องเป็นเวลายาวนาน (ธงชาติไทย. ออนไลน์. 2563)

นอกจาก “สีแดง” ในบริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรมและในความเป็นชาตินิยมของไทยแล้ว “สีแดง” ยังปรากฏอยู่ในความเชื่อของผู้คนนานาชาติที่มีความหมายแตกต่างกันออกไป เช่น

สีแดง ในวัฒนธรรมจีน ได้ยกสีแดงไว้เป็นสัญลักษณ์ของความมงคล มีความหมายโดยทั่วไปถึงความโชคดีและความสุข ปรกติในช่วงเทศกาลวันตรุษจีน จะมีธรรมเนียมที่ผู้อาวุโสจะมอบอั่งเปาให้แก่ลูกหลานเพื่อต้อนรับปีใหม่ และอวยพรกับคนที่อายุน้อยกว่า ซึ่งอั่งเปา หรือซองจดหมายสีแดงนี้เองยังเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง การเติบโตงอกงามอีกด้วย นอกจากนี้เรายังจะได้เห็นสีแดงอีกบ่อย ๆ ในโอกาสมงคลอื่น ๆ เช่น งานแต่งงานตามวัฒนธรรมชาวจีน ก็ใช้สีแดงให้เป็นเครื่องแสดงถึง โชคดี ความสุข และการมีอายุยืนยาว ชาวจีนให้ความสำคัญกับสีแดงอย่างมาก เพราะสีแดงเป็นสัญลักษณ์ของการเฉลิมฉลอง ความโชคดี ในทางฮวงจุ้ย สีแดงคือ หยาง อันหมายถึง ดวงอาทิตย์ สัญลักษณ์ของพลังแห่งบุรุษเพศ การเคลื่อนไหว ความกระตือรือร้น การเคลื่อนไหวขึ้นไปด้านบน การเจริญเติบโต ความเจริญรุ่งเรือง ความร้อนแรง ความโชคดี ความเคารพ การป้องกัน และการยอมรับนับถือ (ตรงข้ามกับ หยิน) และเนื่องจากสีแดงเป็นสีมงคล ในงานแต่งงานในวันตรุษจีน (ปีใหม่) และ โอกาสพิเศษที่น่ายินดีล้วนต้องเป็นสีแดง

สีแดง ในภาษากรีกโบราณคือ Erythros เป็นรากศัพท์ของคำว่า “Blood” (เลือด) ซึ่งสีแดงก็คือสีเลือด และชาติ (ชาติ)

ในช่วงเทศกาลคริสต์มาสก็มีการตกแต่งอาคารบ้านเรือนด้วยสีเขียวและแดงตามประเพณีอันสืบเนื่องมาจากชาวเคลติก (Celtic) โบราณที่เชื่อกันว่า ความเขียวชอุ่มของต้นฮอลลี่ (Holly Trees) ที่มีผลสีแดงจะช่วยให้โลกสวยงามท่ามกลางหิมะสีขาวโพลนและความหนาวเหน็บที่คืบคลานเข้ามา ชาวยุโรปจึงตกแต่งบ้านเรือนด้วยต้นฮอลลี่ ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่จะนำความโชคดีมาสู่ครอบครัว รวมทั้งซานตาคลอสใจดีในชุดสีแดงที่จะมาพร้อมของขวัญมอบให้เด็กทั้งหลาย

ชาวอียิปต์ เชื่อว่าสีแดงเป็นสีแห่งเสน่ห์ น่าหลงใหล

ชาวไนจีเรียเชื่อว่าสีแดง หมายถึงความมีชีวิตชีวา

ชาวอินเดียมีความเชื่อว่า สีแดงคือความบริสุทธิ์ รากะ และจิตวิญญาณ นอกจากนี้ยังเป็นสีกายของพระอาทิตย์ เทพชั้นสูงตามความเชื่อของชาวฮินดู คังตำนานว่า พระอิศวรได้นำเอา

ราชสีห์ 6 ตัว ปัน แล้วห่อด้วยผ้าสีแดง (Red Rose) ประพรมด้วยน้ำอมฤต กระทั่งกำเนิดเป็น พระอาทิตย์ พระอาทิตย์จึงมีกายสีแดง และชาวไทยก็ได้รับเอาความเชื่อดังกล่าวนี้นี้ ในการกำหนดให้มีเทพคุ้มครองวันทั้ง 7 สลับสับเปลี่ยนกันไป ใน 1 สัปดาห์ สีประจำวันอาทิตย์จึงเป็นสีแดง ตามสีกายของพระอาทิตย์ตามความเชื่อ

ในปัจจุบันสีแดงปรากฏอยู่ในผืนธงชาติของ 169 ประเทศ จากทั้งหมด 193 ประเทศ ทั่วโลก สีแดงจึงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์กาชาดสากลเพื่ออำนวยความสะดวกมองเห็นในฐานะหน่วยพยาบาล ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในท่ามกลางสนามรบ และด้วยเหตุนี้ สีแดงจึงมักหมายถึง ความเป็นชาติ ความร้อนแรง ความคึกคัก และความรัก

สำหรับสังคมไทย เนื่องจากชาวไทยเห็นว่า สีแดงเป็นสีของสูง ของเจ้าของนาย สามัญชน จึงไม่สมควรเอามานุ่งห่ม เป็นเรื่องไม่บังควร ท่านองจี้กลากจะกินหัว ดังปรากฏในเรื่องเล่า เมื่อราวสมัยรัชกาลที่ 6 - 7 ใน “เมื่อคุณตาคุณยายยังเล็ก” ของทิพย์วาทินี สนิทวงศ์ ณ อุทยาน ความว่า

“ทั้งผู้ชายและผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าม่วงไหมสีต่าง ๆ ตามชอบ ผ้าม่วงสีที่นิยมก็มีสีเทา ตะกั่ว สีนกพิราบ สีปูนแห้ง สีแดงลิ้นจี่ หรือสีลูกหว้า สีกะปิ แต่สีแดงนุ่งไม่ได้เพราะถือว่าเป็น สีของในหลวงและเจ้านายเท่านั้น จึงจะทรงผ้าม่วงสีแดงสดได้” โดยในรัชกาลที่ 4 พระบรมวงศานุวงศ์ จะทรงพระภูษาแดงทุกวันพระ ในรัชกาลนั้น สีแดงจึงถือเป็นสีของพระราชวงศ์

หากพิจารณาในอีกมุมหนึ่งที่เชื่อมโยงถึงสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โดยตรง “สีแดง” เป็นสีมงคลชั้นสูงสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่สืบสายพระโลหิตโดยตรงจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรส ในสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ 4 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ส่วนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่านทรงเป็นพระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสวัสดิวัฒนวิศิษฎ์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ที่ 60 ที่ประสูติแต่สมเด็จพระปิยมหาราช ศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม) ดังนี้แล้วนับได้ว่า ทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงสืบพระโลหิต สายตรงจากรัชกาลที่ 4 ที่ถือว่าสีแดงเป็นสีมงคลประจำพระองค์

นอกจากนี้แล้ว ในเรื่องของ “สีแดง” หากพิจารณาในด้านความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์ไทย สีเป็นสัญลักษณ์ประจำวันมาตั้งแต่โบราณ มีการนำหลักเกณฑ์มหาทักษาที่ใช้ในการตั้งชื่อมาผสมผสานในการเลือกสีมงคลประจำวันเกิดของตัวเองได้ เพื่อส่งเสริมด้านโชคลาภเสน่ห์เมตตามหานิยมและความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต

สีเป็นสัญลักษณ์ประจำวันมาตั้งแต่โบราณ มีการนำหลักเกณฑ์มหาทักษาที่ใช้ในการตั้งชื่อ มาผสมผสานในการเลือกสีมงคลประจำวัน โดยที่สามารถเลือกใช้สีของเครื่องใช้ให้ถูกต้องกับวันเกิดของตัวเองได้ เพื่อส่งเสริมด้านโชคลาภ เสน่ห์และความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต

**สำหรับท่านที่เกิด
วันอาทิตย์**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันอาทิตย์
วันอาทิตย์ พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้ราชสีห์ 6 ตัว
ป่วนเป็นฝูง จากนั้นจึงห่อด้วยผ้าสีแดง ประพรมด้วย
น้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระอาทิตย์ มีกายสีแดง
สีประจำวันคือ สีแดง

**สำหรับท่านที่เกิด
วันจันทร์**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันจันทร์
วันจันทร์ พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้นางฟ้า 15 นาง
กลายเป็นฝูงละเอียด จากนั้นจึงห่อด้วยผ้าสีเหลือง
อ่อน ประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระจันทร์
มีกายสีเหลืองนวล
สีประจำวันคือ สีเหลือง

**สำหรับท่านที่เกิด
วันอังคาร**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันอังคาร
วันอังคาร พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้กระบือ
(ควาย) 8 ตัวกลายเป็นฝูง จากนั้นห่อด้วยผ้าสีแดง
แล้ว ประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระอังคาร
มีกายเป็นสีนํ้าแก่พทหายซึ่งมีสีชมพู
สีประจำวันคือ สีชมพู

**สำหรับท่านที่เกิด
วันพุธ**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันพุธ
วันพุธ พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้พญาชสาร
(พญาช้าง) 17 เชือกกลายเป็นฝูง จากนั้นห่อด้วยผ้า
สีเขียวใบไม้ ประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น
พระพุธ มีกายเป็นสีนํ้าแก้วมรกตซึ่งมีสีเขียว
สีประจำวันคือ สีเขียว

**สำหรับท่านที่เกิด
วันพุธ กลางคืน**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันพุธกลางคืน (พระราหู)
พระอิศวรทรงสร้างจากห้วงทะเล 12 หัว (บางตำรา
ว่าผีโขมด 12 ตัว) บดป่นเป็นผง ห่อผ้าสีทอง ประพรม
น้ำอมฤตได้เป็นพระราหู มีกายสีนํ้าออก ไปทางทองแดง
สีประจำวันคือ สีเขียวอ่อน

**สำหรับท่านที่เกิด
วันพฤหัสบดี**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดี
วันพฤหัสบดี พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้พระฤาษี 19
ตนกลายเป็นฝูง จากนั้นห่อด้วยผ้าสีเสด ประพรม
ด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระพฤหัสบดี มีกายเป็น
สีเสด
สีประจำวันคือ สีเสด

สำหรับท่านที่เกิด
วันศุกร์

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันศุกร์

วันศุกร์ พระอิศวรได้ร้ายพระเวทให้พระโค (วัว) 21 ตัวกลายเป็นผง จากนั้นห่อด้วยผ้าสีน้ำเงิน ประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระศุกร์ มีกายเป็นสีคราม

สีประจำวันคือ สีฟ้า

สำหรับท่านที่เกิด
วันเสาร์

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันเสาร์

วันเสาร์ พระอิศวรได้ร้ายพระเวทให้เสือ 10 ตัวกลายเป็นผง จากนั้นห่อด้วยผ้าสีดำหิ้ว ประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระเสาร์ สีกายสีดำหิ้ว หรือสีม่วง

สีประจำวันคือ สีม่วง

ภาพประกอบ 18 สัญลักษณ์สีมงคลประจำวัน

ที่มา : แอมมิวเล็ทเซเว่น. ออนไลน์. 2562

จากรูปภาพของสัญลักษณ์สีมงคลประจำวัน เมื่อนำภาพที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องของผู้ที่เกิดวันอังคาร “พระอิศวรได้ร้ายพระเวทให้กระบือ (ควาย) 8 ตัว กลายเป็นผง จากนั้นห่อด้วยผ้า สีแดง หลังประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็นพระอังคาร มีกายเป็นสีแก้วเพทาย ซึ่งมีสีชมพู เป็นสีประจำวัน” ดังนี้แล้ว สีแดง จึงเป็นสีมงคลของผู้ที่เกิดในวันอังคาร ตามคติความเชื่อทางโหราศาสตร์ โดย สีแดง เป็นสีในมหาทักษามนตรี (ทักษาในการตั้งชื่อ) เสริมสร้างความเมตตา ผู้คนอุปถัมภ์ช่วยเหลือ เมื่อได้เชื่อมโยงถึงสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในเรื่องสีแดงเป็นสีมงคลประจำวันอังคาร อันเป็นวันพระราชสมภพ จึงนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความหมายโดยนัยของสีแดงว่าเป็นมงคล อันนำไปสู่ส่วนหนึ่งของการแปลความหมายโดยนัยของพระตำหนักคอนแอง (พระตำหนักแดง) อีกด้วย

4. เรือนเทา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระตำหนักใหญ่ เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ทาด้วยสีเทาทั้งหลัง ยกใต้ถุนสูงจากพื้นประมาณ 50 เซนติเมตร หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ มีทางขึ้นลง 2 ทาง คือ บันไดทางด้านทิศใต้กับทิศเหนือ ในอดีตเรือนเทาเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในระหว่างที่กำลังก่อสร้างพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 4 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนเทา

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<p>- เรือนเทา เรือนไม้หลังเล็ก เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี</p>	<p>- ความสมถะ เรียบง่าย</p>

จากตาราง 4 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่สะท้อนออกมาในเรื่องของความความสมถะ เรียบง่าย สืบถึงตัวอย่างของความสมถะเรียบง่ายของผู้อยู่อาศัย เนื่องจากผู้เคยอาศัยเรือนเทาหลังนี้เป็นถึงอดีตสมเด็จพระราชินีองค์หนึ่งของไทย เมื่อใดก็ตามที่มีผู้รับรู้ว่าเป็นเรือนที่ประทับของสมเด็จพระราชินี ต่างล้วนประหลาดใจและรู้สึกได้ถึงความสมถะเรียบง่ายนั้นทันที เพราะนั่นคือสัญลักษณ์โดยนัยที่แสดงความหมายออกมาผ่านการรับรู้ทางสังคม ภายใต้การวิเคราะห์เชิงคติชนทัศน์ ซึ่งเป็นการค้นหาความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยของรูปสัญลักษณ์แต่ละตัว

นั่นคือ คำว่าที่อาศัยของพระราชินี เราจะนึกถึงปราสาทราชวังสวยงามใหญ่โต แต่เมื่อใดที่อยู่อาศัยนั้นมีขนาดเล็ก เราจะนึกได้ถึงความสมถะมาแทนทันที ผ่านการเลือกใช้รูปสัญลักษณ์หนึ่ง แทนที่จะเป็นอีกรูปสัญลักษณ์หนึ่ง ที่มีรากฐานมาจากตรรกะที่ว่า ความหมายของสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นได้เกิดขึ้นจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวมันเอง เช่น ที่อยู่อาศัยขนาดเล็ก เราควรนึกถึงบ้านหลังเล็ก ๆ ของคนมีฐานะธรรมดา หรือฐานะยากจน แต่เมื่อนำที่อยู่อาศัยขนาดเล็กมาเชื่อมโยงกับคำว่าพระราชินี เรากลับนึกถึงคำว่า สมถะเรียบง่าย เป็นการค้นหาคติชนทัศน์ที่เป็นรากของความคิดที่ซ่อนอยู่ภายใต้การเลือกใช้รูปสัญลักษณ์ดังกล่าว

5. เรือนแดง เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีแดงทั้งหลังยกใต้ถุนสูง เรือนแดงตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ห่างกันประมาณ 200 เมตร ในอดีตเรือนแดงเป็นบ้านพักของข้าหลวงที่ตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาจากกรุงเทพฯ ปัจจุบันจัดเป็นห้องให้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7

ตาราง 5 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนแดง

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- เรือนแดง บ้านพักของ ข้าหลวงที่ตามเสด็จฯ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มา จากกรุงเทพฯ	- ความจงรักภักดี

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับทางร่องรอยทางประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของเรือนแดง สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ คือ บ้านพักของข้าหลวงที่ตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาจากกรุงเทพฯ อันประกอบไปด้วยความหมายที่สามารถสัมผัสและรับรู้ได้ในเชิงกายภาพ นั่นคือ บ้านพักหลังเล็ก ๆ ของข้าหลวง ซึ่งตามเสด็จมาเพื่อรับใช้เจ้านาย ข้าหลวงเหล่านี้มาจากกรุงเทพฯ ความหมายคือ การเดินทางตามมาด้วยจากเมืองใหญ่ที่ทันสมัย สะดวกสบาย เพื่อตามเจ้านายมายังต่างจังหวัดที่ห่างไกลความเจริญด้วยความลำบาก ในยุคที่ความเจริญยังไม่เข้ามาสู่ชนบท เมื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในเบื้องต้น โดยใช้บริบททางสังคมวัฒนธรรม และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประกอบเป็นความหมายโดยนัย จะให้ความหมายโดยนัยคือความจงรักภักดีตามหลักฐานบันทึก กล่าวคือ

“สมเด็จพระราชดำเนินด้วยขบวนรถพระที่นั่ง ออกไปทอดพระเนตรตามถนนทางหลวงที่ยังไม่ได้ลาดยาง จึงเต็มไปด้วยฝุ่นละอองและเป็นหลุมเป็นบ่อ รถพระที่นั่งกระแทกกระเทือนไปตลอดทาง ดังที่หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ บุตรของหม่อมเจ้าเฉลิมศรี พระเชษฐาต่างพระมารดาองค์หนึ่ง เล่าไว้ว่ามีรสชาติถึงประสบการณ์ในการขับรถยนต์พระที่นั่งแลนด์โรเวอร์ (Land Rover) ถวาย ความว่า สะพานข้ามแม่น้ำบางปะกงยังไม่มีแพขนานยนต์ ให้รถลงแพข้ามฟากมาจากฝั่งชลบุรี มาถึงสัดหีบเป็นหน้าแล้งฝุ่นตลบ ต้องให้รถนำไปไกล ๆ ล่วงหน้าคอยไล่ถวาย แล้วก็ให้ฝุ่นมันตกละเอียดก่อน ถนนมันเป็นลูกระนาด ตอนที่ถึงเขาไระยานี้เป็นทางลาดลงไป มีคูน้ำเป็นคลองเล็ก ๆ ไซ้ซุง 2 ต้น พันให้เรียบแล้วพาดลงไป ถนนไปจันทบุรี 130 กิโลเมตร ออก 9 โมงเช้า มาถึงนี่ 5 โมงเย็น”

ภาพประกอบ 19 สวนบ้านแก้ว ในอดีต

ที่มา : พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. 2543 : 36-37

“ในระยะแรกนั้น สวนบ้านแก้วยังมีสภาพเป็นป่า จึงมีการจัดสร้างที่ประทับชั่วคราว และมีเรือนรับแขก มีลักษณะเป็นแคมป์ทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงด้วยใบจากขึ้นก่อนแล้วจึงสร้างพระตำหนักที่ประทับและเรือนพักข้าราชการ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จฯ ไปประทับในระยะแรก ๆ มีผู้ตามเสด็จไปอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง ขณะนั้นสวนบ้านแก้ว ยังไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำประปา ต้องทำเครื่องปั่นไฟใช้เอง และต้องสูบน้ำจากคลองบ้านแก้ว อีกทั้งไม่มีโทรศัพท์ เมื่อมีเรื่องด่วนที่จะต้องติดต่อไปยังกรุงเทพฯ ต้องใช้โทรเลขในตัวจังหวัด ซึ่งห่างจากสวนบ้านแก้ว ประมาณ 8 กิโลเมตร” (สำนักพระราชเลข. 2528 : 141)

“จนประมาณสองปีต่อมา (พ.ศ. 2495) จึงได้รับสั่งให้สร้างเรือนไม้หลังเล็ก ๆ ขึ้นสามหลัง เรียกว่า เรือนเทา เรือนแดง และเรือนเขียว เป็นแบบบังกะโล โดยเรือนเทาเป็นที่ประทับของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เรือนเขียวเป็นที่ทำงานและที่พักของราชเลขาฯ เรือนแดงเป็นที่พักของผู้ติดตาม” (พฤทธิสถาน ชุมพล. 2560 : 326)

จากบันทึกดังกล่าว จะเห็นว่า ข้าหลวงที่ตามเสด็จฯ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มานั้น จำนวนไม่น้อย เดินทางตามเสด็จฯ มาด้วยความยากลำบากรวมไปถึงการพักอาศัยที่ต้องพักในแคมป์ทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงด้วยใบจากเป็นเวลาถึง 2 ปี จึงได้รับสั่งให้สร้างเรือนไม้หลังเล็ก ๆ ซึ่งเรือนแฉ่งนี้เป็นที่อาศัยของข้าหลวง เมื่อพิจารณาตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประกอบขึ้นเป็นความหมาย จึงได้ความหมายโดยนัย อันหมายถึงความจงรักภักดีที่ข้าหลวงเหล่านั้นมีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นั่นเอง

6. เรือนเขียว เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีเขียวทั้งหลังยกใต้ถุนสูง เรือนเขียวตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระตำหนักใหญ่ อยู่ห่างจากพระตำหนักใหญ่ประมาณ 200 เมตร เรือนเขียวเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงจากพื้นประมาณ 50 เซนติเมตร มีระเบียงหน้าบ้าน หลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ มีทางขึ้นลงได้ 2 ทางคือ บันไดทางด้านทิศใต้และบันไดทางด้านทิศเหนือของบ้านในอดีตเป็นบ้านพักของราชเลขานุการ ปัจจุบันใช้เป็นที่ทำการของสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 6 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนเขียว

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- เรือนเขียว เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีเขียวทั้งหลัง	- ความรักและความผูกพัน

จากตาราง 6 แสดงให้เห็นถึงสิ่งปลูกสร้างที่เป็นสิ่งหนึ่งที่ถูกตั้งคำถามว่า เหตุใดเรือนเขียวแห่งนี้จึงทาสีเขียว แฝงเร้นไปด้วยความหมายใดหรือไม่ หรือเป็นเพราะต้องการความสดชื่น มองแล้วรื่นรมย์สายตาใช่หรือไม่ หากตอบว่าใช่ คำตอบนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นไปได้ แต่ถ้าหากพิจารณาให้ลึกลงไป นำบริบทต่าง ๆ มาวิเคราะห์เพิ่มเติม จะได้ซึ่งคำตอบที่ต่างออกไป

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี นั้น ได้ชื่อว่า เป็นผู้หนึ่งที่มีความรักมั่นคงต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า รัชกาลที่ 7 พระราชสวามีเป็นอย่างยิ่งนัก หลายสิ่งอย่างที่ประกอบขึ้นเป็นพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ล้วนเป็นไปเพื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เช่น

ครั้งเมื่อได้แผ้วถางพงหญ้า เป็นสวนบ้านแก้ว ได้พอสมควรแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จึงต้องพระราชประสงค์จะทรงสร้างตึกผ่าตัดพระราชทาน โรงพยาบาลนายแพทย์ชัชสิทธิ์ ชารากุล ซึ่งเป็นแพทย์ประจำโรงพยาบาลประจำจังหวัดจันทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2497 และเป็นศัลยแพทย์คนแรกที่ไปอยู่ กล่าวไว้ในเวลานั้นสภาพทั่วไปของอาคารมีความชำรุดทรุดโทรม ประกอบด้วยเรือนชั้นเดียวเล็ก ๆ เป็นเรือนอำนวยการ ขนาบซ้ายขวาด้วยเรือนคนไข้ได้ประมาณ 25 คน ด้านหลังเรือนอำนวยการเป็นเรือนผ่าตัดเล็ก ๆ มีห้องผ่าตัด 1 ห้อง เมื่อเทียบกับจำนวนคนไข้ที่มาใช้บริการ ส่งผลให้บางครั้งเมื่อมีคนไข้มากกว่าจำนวนเตียง จึงต้องนอนกับพื้น นายแพทย์ประจำการช่วงนั้นมี 3 ท่าน ในขณะที่พยาบาลคนหนึ่งต้องรับผิดชอบผู้ป่วยประมาณ 10 - 20 คน ซึ่งถือว่าเป็นภาระที่หนักเอากการ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จึงโปรดเกล้าให้สร้างตึกผ่าตัดที่มีเครื่องมือทันสมัยพระราชทานเป็นตึกชั้นเดียวขนาดกว้าง 16 เมตร ยาว 20 เมตร สูง 5 เมตร โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ เป็นผู้ควบคุมงานก่อสร้างและให้นายแพทย์สมาน มันทราภรณ์ ศัลยแพทย์มือหนึ่งของประเทศ เป็นผู้จัดซื้อจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการผ่าตัดทุกประเภท เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2479 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้พระราชทานนามตึกหลังนี้ว่า “ตึกประชารูป” และพระราชทานตราศักดิ์เคชน์ ตรีประจำพระองค์ “สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชารูปศักดิ์เคชน์” เป็นตราประจำตึก พร้อมกันนั้น ได้โปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวครึ่งพระองค์ประดิษฐานไว้ภายในห้องมุขหน้าตึกด้วย

ดังเช่นนี้แล้ว จะเห็นว่าทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลที่ทรงบำเพ็ญถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชสวามี ไม่มีสิ่งใดแม้แต่น้อยที่สุดแสดงถึงพระองค์เอง แสดงถึงว่าพระองค์ทรงระลึกถึงพระสวามีอยู่เสมอ

การรำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นอกจากเรื่องทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลที่ทรงบำเพ็ญถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชสวามี ปรากฏขึ้นแม้แต่ในเรื่องทั่วไป กล่าวคือ

“ด้วยเหตุที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดดอกไม้เป็นอย่างยิ่งจึงได้ทรงปลูกไว้หลายชนิด ทรงประคบประหงมดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “พวงหยก” นั้น เป็นเถาไม้เลื้อยอยู่บริเวณซุ้มด้านหลังพระตำหนักเทา ออกดอกเป็นเถาห้อยลงมาเป็นพวง สีเขียวอมเทาคล้ายสีหยกสวยงามและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดปรานมาก เห็นจะเป็นเพราะเป็นสิวันพุธ วันพระราชสมภพในพระราชสวามี”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันพุธ แรม 14 ค่ำ เดือน 11 ปีมะเส็ง เวลา 12.25 น. หรือตรงกับวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 โดยมีสีเสียวเป็นสีประจำวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ (วันพุธ)

เมื่อนำบริบทต่าง ๆ มาเรียงร้อยเข้าด้วยกัน ต่างเชื่อมโยงถึงการระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระราชสวามีของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ผู้ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเรือนเขียวหลังนี้ขึ้นมาในวังสวนบ้านแก้ว อันเป็นสถานที่ที่ทรงใช้ชีวิตในขณะนั้น จึงเป็นไปได้ว่าเรือนเขียวหลังนี้ ได้ทาสีเขียวสวยงาม เพื่อเป็นการระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ตามการวิเคราะห์สัญลักษณ์จากการพิจารณาตามบริบทแวดล้อมที่เชื่อมโยงเหล่านี้ ได้ความหมายโดยนัยของเรือนเขียวว่าเป็นความรักและความผูกพันดังกล่าว

อนึ่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับพระราชทานตราศักดิ์zeichen ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็นตราของมหาวิทยาลัยและใช้สีชมพู-เขียว เป็นสีของวิทยาลัย สีชมพู แสดงถึงความเมตตากรุณา สุภาพ อ่อนโยนและเป็นสีประจำวันอังคาร ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และสีเขียว แสดงถึงความเจริญงอกงามซึ่งเป็นสีประจำวันพุธ ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ดังนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า สีเขียวนั้นเป็นสีที่มีความหมายต่อสถานที่แห่งนี้เป็นอย่างมาก

7. สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้) ประกอบขึ้นเป็นสวนเกษตร เพราะมีทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไปด้วย ทรงบุกเบิกสำหรับการดำเนินงานทั้งทางด้านการทำเกษตรทดลองปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดเป็นตัวอย่างแก่ราษฎร โดยหากปลูกพืชชนิดใดไม่เหมาะสมกับพื้นที่ก็ทรงเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่น โดยเน้นปลูกพืชที่เหมาะสมแก่สภาพอากาศของจังหวัดจันทบุรี ที่มีฝนตกชุกทั้งปี และหากปลูกพืชชนิดใดแล้วเกรงว่าจะเป็นการแข่งขันหรือกระทบต่ออาชีพราษฎรก็ทรงเลิกปลูก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 7 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<p>- สถานที่ในการทดลองปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ตัวอย่างเผยแพร่แก่ราษฎรในท้องถิ่น โดยเฉพาะการนำพันธุ์ทุเรียนหอมทองมาทดลองปลูกในจังหวัดจันทบุรี ในปัจจุบันจนแพร่หลาย มีพื้นที่ปลูกมากที่สุดในประเทศไทย และมีชื่อเสียงไปทั่วโลก</p>	<p>- คุณูปการของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรราชสวรินทร์ พระราชธิดาองค์โตของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชินีที่มีต่อประชากรราษฎรในท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรี</p>

จากตาราง 7 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่น่าสนใจ เชื่อมโยงความเป็นคุณูปการสำคัญในฐานะพระราชินีองค์หนึ่งของประเทศไทย แม้ว่าพระองค์จะทรงดำรงพระเกียรติในฐานะอดีตสมเด็จพระราชินี แต่ทรงมีพระกรุณาต่อประชากรราษฎรในฐานะพระราชินีอยู่เช่นนั้น

ในการดำเนินกิจการ “สวนบ้านแก้ว” นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ทรงรับผิดชอบการดำเนินการในฐานะผู้จัดการและพระราชทานพระราชดำริให้ปลูกพืชสวนครัวและผลไม้ต่างๆ ชนิด ทั้งที่เป็นพืชที่ทรงนำมาจากต่างถิ่นและพืชในท้องถิ่น และเลี้ยงสัตว์พันธุ์ต่าง ๆ ด้วยต้องพระราชประสงค์ให้สวนบ้านแก้วเป็นไร่ตัวอย่างมากกว่าเพื่อทำการค้า

ดังนั้นเมื่อทดลองว่าการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดได้ผลดี ก็จะทรงนำความรู้ที่ได้จากการทดลองนั้นไปเผยแพร่แก่ราษฎรในท้องถิ่นต่อไป ในพระราชกรณียกิจนี้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้นักวิชาการจากสถานีทดลองเกษตรที่จังหวัดจันทบุรี มาช่วยสอนชาวบ้านที่มีสวนไร่นาในระแวกนั้น และอาศัยเวลาว่างมารับจ้างทำไร่ที่สวนบ้านแก้ว ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้พิเศษแล้วยังนำความรู้จากไร่ทดลองสวนบ้านแก้วไปปรับปรุงใช้ในกิจการของตนเองได้อีกด้วย” การทดลองปลูกพืชไร่ต่าง ๆ นั้น มีพระราชประสงค์เพื่อให้ปลูกเป็นตัวอย่างแก่ราษฎร

หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ได้รับสั่งไว้ว่า “โปรดเกล้าฯ ให้นำทุเรียนพันธุ์ใหม่จากต่างถิ่นมาปลูก คือ พันธุ์หมอนทอง” แม้ว่าสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จะทรงไม่โปรดทุเรียนเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ท่านไม่เสวยทุเรียน สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่านก็เลยไม่เสวยตามไปด้วย แต่เพื่อเป็นการอนุโลม เพื่อให้เกิดการทดลองเพื่อจะดี และจะได้แนะนำให้ชาวสวนจับปลูกต่อไป”

โดยการปลูกทุเรียนหมอนทองเพื่อการทดลองนี้ให้ปลูกห่างจากพระตำหนัก หลังจากการทดลองปลูกทุเรียนพันธุ์หมอนทองแล้วจึงน่าจะทรงให้โค่นทิ้งไป พิจารณาประกอบคำบอกเล่าของ หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ที่เล่าว่า “ผมแอบปลูกทุเรียนไว้ ท่านบอกว่า ตัด ตัด เพราะไม่โปรดทุเรียน” จึงทำให้ในวังสวนบ้านแก้วปัจจุบันนี้ไม่มีต้นทุเรียนแม้แต่ต้นเดียว

กาลครั้งนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี โปรดเกล้าฯ ให้นำทุเรียนพันธุ์ใหม่จากต่างถิ่นมาทดลองปลูก คือ พันธุ์หมอนทอง ส่งผลถึงปัจจุบัน มีการปลูกทุเรียนหมอนทองอย่างแพร่หลายในจังหวัดจันทบุรี (สำนักพระราชเลข. 2528 : 142 และพฤกษศาสตร์ ชุมพล. 2560 : 332)

ภาพประกอบ 20 ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง

ที่มา : ทุเรียนหมอนทอง. ออนไลน์. 2559

แต่ก่อนนั้น ถ้าเอ่ยถึงทุเรียนต้องคิดถึงทุเรียนเมืองนนทบุรี เรารู้จักทุเรียนเมืองนนท์ในอดีตว่าปลูกเป็นอันดับหนึ่งของประเทศหลากหลายพันธุ์เพื่อการจำหน่าย ส่วนเมืองจันทบุรีนั้นปลูกทุเรียนพันธุ์พื้นบ้านเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ มิได้ทำเพื่อการค้า แต่เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพันธุ์ทุเรียนหมอนทองมาทดลองให้เกษตรกรในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรีทดลองปลูกจนได้ผลดี แม้ว่าแรก ๆ นั้นก็ยังสู้เมืองนนทบุรีไม่ได้ เพราะนนทบุรีมีฐานการผลิตอยู่มากมายและมีฐานความต้องการอยู่เป็นจำนวนมาก พ่อค้าต่างมุ่งความสนใจไปที่ทุเรียนเมืองนนท์เป็นส่วนใหญ่

ในอดีตคนเมืองจันทบุรี มิได้ปลูกทุเรียนหลากหลายและขึ้นชื่อเหมือนทุกวันนี้ หลักฐานเรื่องนี้ระบุอยู่ในประพาสจันทบูรซึ่งรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ทรงบรรยายถึงทุเรียนเมืองจันทร์ เอาไว้ว่า “มีละลานตาอยู่ในเรือกสวนของชาวบ้าน แต่ไม่ได้เป็นสินค้าขึ้นชื่อหรือมีขายอยู่ในตลาด แต่อย่างใด” ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ สักร้อยสองร้อยปีก่อน ทุเรียนจันทร์กลับไม่ใช่สินค้ามีค่ามีราคา แม้ว่าจันทบุรีจะมีต้นทุเรียนเติบโตใหญ่จากการนำพาของพ่อค้าชาวใต้ที่ล่องเรือมาขายที่เมืองท่าจันทบูรตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่ทุเรียนจันทร์ในวันนั้นเป็น “ทุเรียนบ้าน” ที่ปลูกไว้กินกันในครัวเรือนเท่านั้น หาใช่ทุเรียนที่ถูกประคบประหมมเพื่อส่งขายทำกำไรอย่างเครื่องเทศ เช่น พริกไทย หรือกระวาน

ต่อมาได้เกิดเหตุน้ำท่วมใหญ่ที่เมืองนันทบุรีหลายครั้งหลายครา โดยเฉพาะในปี 2526 และปี 2538 กระทั่งสวนทุเรียนหลายพันไร่ต้องแช่น้ำนานอยู่หลายเดือนและยืนต้นตาย ทำให้ทุเรียนได้รับความเสียหายจำนวนมาก บวกกับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานคร ช่วงก่อนฟองสบู่แตก ยิ่งทำให้ชาวสวนทุเรียนเมืองนันทบุรีบ่นหน้าจากราชาผลไม้ หันไปปลูกพืชทดแทนชนิดอื่นแทน และมีไม่น้อยที่ตัดใจขายสวนให้นายทุนนำพื้นที่ไปปลูกตึกสูงไว้ทำกำไร (อรุณวศิรัตน์ชารี. ออนไลน์. 2563)

เมื่อทุเรียนนนท์ไม่เพียงพอแก่ความต้องการซื้อของพ่อค้า จึงต่างพุ่งความสนใจมายังจังหวัดจันทบุรี จนเกิดกระแสความต้องการเป็นอันมาก โอกาสนี้ชาวจันทบุรีจึงได้ปลูกทุเรียนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทุเรียนหมอนทองนั้น มีรสชาติอร่อย กลิ่นไม่รุนแรง จึงเป็นที่ต้องการอย่างมากในตลาดการค้าทุเรียน ประกอบกับปัจจุบัน ชาวต่างชาติรู้จักนิยมการบริโภคทุเรียนหมอนทอง ตลาดการค้ายิ่งขยายตัวไปยังตลาดโลกมากขึ้น โดยมีตลาดรองรับการซื้อสำคัญคือตลาดการค้าของจีน ซึ่งเป็นตลาดที่ใหญ่มาก ยิ่งกว่านั้น การเข้ามาของกลุ่มทุนอย่างอาลีบาบาที่เชื่อมตลาดจีนเข้ากับสินค้าไทยแบบไร้รอยต่อผ่านการซื้อขายออนไลน์ ยิ่งส่งผลให้อุปสงค์หนักหน่วงและดึงราคาทุเรียนให้พุ่งสูงขึ้นอีก ทั้งการลดขั้นตอนการซื้อขาย ยังเปิดทางให้ชาวสวนเสนอสินค้าด้วยตัวเอง ทุเรียนหมอนทองนั้นมีราคาซื้อขายต่อกิโลกรัมที่สูงขึ้นมากตามความต้องการซื้อที่สูงขึ้นด้วย ข้อมูล ณ วันที่ 23 มกราคม 2564 ราคาทุเรียนหมอนทองพุ่งขึ้นถึงกิโลกรัมละ 145 บาท (ตลาดไท. ออนไลน์. 2563)

ปัจจุบันเมืองจันทบุรี ปลูกทุเรียนพันธุ์หมอนทองแพร่หลายอย่างมีชื่อเสียงอันดับหนึ่งของประเทศ ข้อมูลจากนางสาวศิริดา ศิริเบญจพุกฤษ์ ฝ่ายนโยบายโครงสร้างเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย ระบุว่า หมอนทองมีเนื้อที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 89.6 ของเนื้อที่ปลูกทุเรียนทั้งประเทศ รองลงมาได้แก่ พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุม พันธุ์ก้านยาว และพันธุ์อื่น ๆ (ธนาคารแห่งประเทศไทย. ออนไลน์. 2563)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ถึงสัญลักษณ์โดยนัยชัดเจน อันเกิดจากบริบททางสังคม และสภาพแวดล้อมในขณะนั้นประกอบเข้าเป็นความหมายถึงคุณูปการอันอนันต์ อันหาที่สุดมิได้ของสมเด็จพระราชินีที่มีต่อประชาราษฎร์ในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี พระองค์ทรงสร้างคุณูปการเพื่อประโยชน์ที่ทรงเล็งเห็นว่าเป็นผลดีกับประชาราษฎร์ สิ่งนี้ได้ส่งผลดีจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันอย่างมากมายแก่ชาวจันทบุรี

8. สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ) ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของพระตำหนักใหญ่ ลักษณะเป็นสวนที่มีภูมิทัศน์แบบสวนอังกฤษ แบบอย่างมาจากพระตำหนักในประเทศอังกฤษที่เคยทรงประทับร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีสระเลี้ยงเต่าเลี้ยงปลา มีสระน้ำสร้างเป็นแนวลดหลั่นลงมาเพื่อให้น้ำไหลเวียนจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ เป็นสถานที่พักผ่อนพระราชหฤทัยของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ปัจจุบันสภาพยังคงเดิมมีการนำดอกไม้มาปลูกทดแทนส่วนที่หายไป

ตาราง 8 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- สวนส่วนพระองค์ที่มีภูมิทัศน์แบบสวนอังกฤษ แบบอย่างมาจากพระตำหนักในประเทศอังกฤษที่เคยทรงประทับร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ	- ความรักและความผูกพัน
	- สะพานที่จำลองมาจากสะพานในสวนพระตำหนักเวนครีต ซึ่งเป็นพระตำหนักที่ทรงรักและผูกพันอย่างมาก	- ความรักและความผูกพัน

ตาราง 8 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ชุ่มพวงหยก มีลักษณะเป็น ค้ำไม้เลื้อย อยู่บริเวณชุ่ม ด้านหลังพระตำหนักเทา พวงหยกเป็นดอกไม้ทรง โปรดมาก เนื่องด้วยเมื่อ มองเห็นสีเขียวของพวงหยก ทำให้นึกถึงพระบาทสมเด็จพระ พระปกเกล้า ซึ่งพระราช สมภพวันพุธ โดยมีสีเขียว เป็นสีประจำวัน พระราชสมภพ	- ความรักและความผูกพัน

จากตาราง 8 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่เป็นความรักและความผูกพัน ผ่านสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในสวนส่วนพระองค์ซึ่งแฝงไปด้วยคุณค่าที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงเรื่องราวความรักความผูกพันที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จพระราชพาเส 9 ประเทศ ในทวีปยุโรปเสร็จแล้วทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ตั้งแต่วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2477 แล้วเสด็จเข้าไปที่ประเทศอังกฤษเมื่อประมาณปลายเดือนกันยายน สกเดียวกัน และเข้าประทับ ณ พระตำหนักโนล (Knowle) ซึ่งทรงเช่ามาจาก ลอร์ดและเลดี้แซกวิลล์ (Lord and Lady Sackville) ทั้งนี้ได้เสด็จฯ ทรงสำรวจสถานที่และคฤหาสน์อื่น ๆ (พระปกเกล้าศึกษา. ออนไลน์. 2564)

หลังจากการสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2478 แล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงย้ายที่ประทับจากพระตำหนักโนลไปประทับยังพระตำหนักใหม่ที่ทรงซื้อที่เวอร์จิเนีย วอเตอร์ (Virginia Water) มณฑลเซอร์เรย์ (Surrey) ชื่อพระตำหนักเกลนพามเมนต์ (Glen Pamment) ได้ประมาณ 2 ปี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีพระอาการประชวรมากขึ้น จึงตัดสินใจพระราชหฤทัยซื้อพระตำหนักใหม่ที่มีขนาดเล็กเหมาะแก่การดูแลรักษา (สำนักพระราชเลข. 2528 : 95 - 99)

ในเดือนกันยายน ปีพ.ศ. 2480 ทรงเสด็จเข้าประทับ ณ พระตำหนักเวนคอร์ต (Vane Cort) ทรงซื้อไว้ อยู่ที่ตำบลบิเดเดนเดน มณฑลเคนท์ อยู่ห่างจากลอนดอนไปประมาณ 200 ไมล์ องค์พระตำหนักเป็นตึกผนังถือปูนสีขาว ประกอบด้วย ท่อนไม้โอ๊คทาสีดำแบบทิวคอร์ทคาน้ำพื้น ชั้นบนที่เพดานเป็นท่อนซุงใหญ่ความเก่าแก่ของพระตำหนักตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งแต่สมัยเซกสเปียร์ ทำให้พื้นมีความลาดเอียงถึงขนาดที่สิ่งใดอยู่บนพื้นก็ลื่นไปถึงอีกห้องหนึ่งได้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดพระตำหนักเวนคอร์ตมาก และทรงใช้ชีวิตร่วมกับพระสวามีอย่างสงบสุขและสันโดษ แต่ต่อมาพระตำหนักแห่งนี้ได้ถูกเวนคืนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อเป็นที่ทำการของฝ่ายทหารอังกฤษ

ภาพประกอบ 21 พระตำหนักเวนคอร์ต
ที่มา : พฤทธิสาณ ชุมพล. ออนไลน์ 2563.

ที่พระตำหนักเวนคอร์ตนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงพระสำราญมาก เสด็จลงสวนทรงรดน้ำพรวนดิน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงวางผังปลูกต้นไม้และไม้ดอกด้วยพระองค์เอง ทรงดูแลดอกคาร์เนชั่น (Carnation) ทุก ๆ วัน ในเรือนกระจกที่มีไฟฟ้าทำให้อุณหภูมิพอเหมาะ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงตัดมาปักแจกันในห้องต่าง ๆ ในพระตำหนักทุกวัน (พระปกเกล้าศึกษา. ออนไลน์. 2564) ส่วนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีนั้น ทรงปลูกกุหลาบสีชมพู ทรงชื่นชอบกุหลาบสีชมพูเป็นอย่างมาก อาจจะเนื่องด้วยเป็นสีตามวันพระราชสมภพดังกล่าว

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันอังคาร ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 1 (ตามปฏิทินจันทรคติ) ปีมะโรง เวลาบ่ายรุ่งกับ 52 นาทีถึง หรือตรงกับวันที่

20 ธันวาคม พ.ศ. 2447 (สำนักพระราชเลขานุการ. 2528 : 5) โดยมีสีชมพู่เป็นสีประจำวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ (วันอังคาร)

ในสวนพระตำหนักเวนคอร์ต มีสะพานหินเล็ก ๆ ข้ามบ่อน้ำที่ทรงเลี้ยงเป็ดเทศ และปลาไว้หลายพันธุ์ มีสะพานหินเล็ก ๆ ข้ามสระน้ำที่เรียกว่าสระน้ำของพระราช

ภาพประกอบ 22 สะพานข้ามสระน้ำ (สระน้ำของพระราช) พระตำหนักเวนคอร์ต
ที่มา : ข้าวสด. ออนไลน์. 2563

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ประทับอยู่ที่พระตำหนักเวนคอร์ต ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2480 ถึงประมาณเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 ครั้งในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2484 ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ จะเสด็จสวรรคตในวันที่ 30 เดือนนั้น พระตำหนักนี้ถูกยึดครองโดยฝ่ายทหารอังกฤษเพื่อใช้เป็นกองบัญชาการแห่งหนึ่ง จากนั้นได้เปลี่ยนเจ้าของหลายครั้ง โดยครั้งหนึ่งเคยอยู่ในมือเจ้าของบริษัทขายเมล็ดพันธุ์ดอกไม้และพืชผัก ปัจจุบันเป็นบ้านส่วนบุคคล

เมื่อปลายปี 2557 บีบีซีไทยไปเยือนหมู่บ้านนี้ และได้พบกับ แอนดรูว์ โซนิเชิร์ช เจ้าของบ้านคนล่าสุด เขาบอกว่าภูมิใจเมื่อได้รู้ประวัติอันยาวนานของบ้านหลังนี้ จนเป็นแรงบันดาลใจให้เขาศึกษาพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

แอนดรูว์เล่าว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ โปรดบ้านหลังนี้มาก พระองค์ทรงพระเกษมสำราญกับการทรงพระอักษร การเล่นเทนนิส และโดยเฉพาะการทำสวน

“แต่พอเข้าสู่ช่วงสงครามโลก หมู่บ้านเล็ก ๆ นี้ได้กลายเป็นทางผ่านของเครื่องบินรบ แลวนี่เลยเสี่ยงต่อการโดนระเบิดและไม่ปลอดภัยที่จะอยู่อาศัยอีกต่อไป ผมเข้าใจว่าด้วยเหตุนี้พระองค์จึงต้องเสด็จไปประทับที่อื่น แม้ว่าโปรดบ้านหลังนี้มากก็ตาม” (บีบีซีไทย. ออนไลน์. 2563)

เพื่อแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่เป็นความรักและความผูกพัน ตามที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แล้ว จึงได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างพระตำหนักเวนคอร์ตกับวังสวนบ้านแก้ว โดยการนำภาพภูมิทัศน์ของพระตำหนักเวนคอร์ตเปรียบเทียบกับภาพภูมิทัศน์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่เป็นความรักและความผูกพันดังกล่าว

พระตำหนักเวนคอร์ต

วังสวนบ้านแก้ว

ภาพประกอบ 23 ภาพเปรียบเทียบศาลาให้อาหารนก

ที่มา : พงศทิศาณ ชุมพล. ออนไลน์. 2563 และชนิศา สินธิรเดช. 2563

จากภาพประกอบ 23 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เห็นได้จากศาลาให้อาหารนกที่มีอยู่ในพระตำหนักเวนคอร์ต ศาลาให้อาหารนกเช่นกันนั้นก็อยู่ในวังสวนบ้านแก้ว สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นนี้ เป็นการให้ความหมายที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่ง โดยการวิเคราะห์ความหมายด้วยการทดสอบการแทนความหมาย เป็นการสืบสาวเรื่องราวไปถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังหรือสิ่งที่เป็นอดีต นั่นคือ สิ่งที่หายไปหรือสิ่งที่ไม่ได้อยู่ สิ่งเหล่านั้นมีความสำคัญต่อความหมายหรือไม่อย่างไร ดังนี้ สิ่งที่มีอยู่ของศาลาให้อาหารนกในวังสวนบ้านแก้ว กับสิ่งที่ไม่ได้อยู่ของศาลาให้อาหารนกของพระตำหนักเวนคอร์ต จึงวิเคราะห์ได้ว่ามีความสำคัญต่อความหมาย เป็นการให้ความหมายที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่ง แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันดังกล่าว

สะพานในพระตำหนักเวนคอร์ด

สะพานในวังสวนบ้านแก้ว

ภาพประกอบ 24 ภาพเปรียบเทียบสะพานในพระตำหนักเวนคอร์ดและสะพานในวังสวนบ้านแก้ว
ที่มา : ข่าวสด. ออนไลน์. 2563 และชนิศา สิ้นชีพิตักษัย. 2563

ในหนังสือประวัติศาสตร์บอกเล่าของ หม่อมราชวงศ์พฤษทนิธาน ชุมพล ที่เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง กุลสตรีศรีสยาม สง่างามทุกกาลสถาน ได้กล่าวถึงในเรื่องของการสร้างสะพานในวังสวนบ้านแก้วไว้อย่างน่าสนใจว่า “ต่อมา จึงได้จัดสวนใกล้พระตำหนัก ซึ่งมองเห็นได้จากพระระเบียง (พระตำหนักใหญ่) เป็นลำธารและสระเล็ก ๆ ก่อผนังกัน มีทางเดินคดเคี้ยวลดหลั่นไปรอบสวน พร้อมสะพาน โค้งคล้ายสะพานหินที่พระตำหนักเวนคอร์ดมาไว้ที่สวนบ้านแก้วนี้”

ทะเลสาบในพระตำหนักเวนคอร์ด

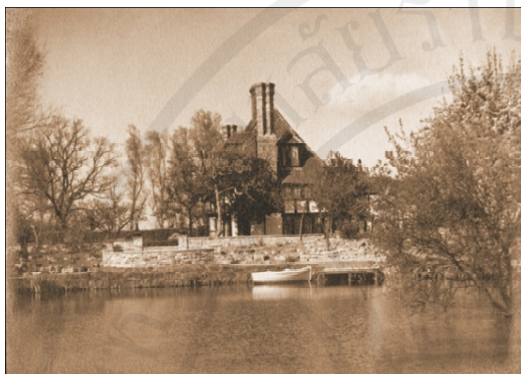

คลองสวนบ้านแก้ว

ภาพประกอบ 25 ภาพเปรียบเทียบทะเลสาบในพระตำหนักเวนคอร์ดและคลองสวนบ้านแก้ว
ที่มา : ข่าวสด. ออนไลน์. 2563 และชนิศา สิ้นชีพิตักษัย. 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
จากการเปรียบเทียบภูมิทัศน์ของพระตำหนักเวนคอร์ดกับวังสวนบ้านแก้ว จะเห็นได้ถึง ความสัมพันธ์ทั้งสองสิ่ง ว่าสิ่งที่หายไปหรือสิ่งที่ไม่ได้อยู่ สิ่งเหล่านั้นมีความสำคัญต่อความหมายหรือไม่อย่างไร หากปรากฏว่าสิ่งที่หายไปนั้น มีอยู่ในสถานที่อื่นที่หนึ่ง มีความคล้ายกัน ชวนให้เชื่อ

ได้ว่าเป็นสิ่งที่แทนที่กันกับสิ่งที่หายไปได้ จึงเป็นมูลเหตุหนึ่งในการนำมาซึ่งการวิเคราะห์ได้ว่าคือ
 สัญญาของความรักและความผูกพัน ดังกล่าว

• สระน้ำพระตำหนักเวนคอร์ต

• สระน้ำส่วนพระองค์วังสวนบ้านแก้ว

ภาพประกอบ 26 ภาพเปรียบเทียบสระน้ำพระตำหนักเวนคอร์ตและสระน้ำส่วนพระองค์วังสวน
 บ้านแก้ว

ที่มา : พงศทิศาณ ชุมพล. ออนไลน์. 2563 และชนิศา สนิธิรเดช. 2563

หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ได้กล่าวถึงสระน้ำส่วนพระองค์นี้ว่า “สมเด็จพระ
 เสด็จฯ แต่ที่นี้ น้ำมันขุ่น เพราะมันไหลแรงแล้วก็เป็นตะกอน ท่านเคยเอาเรือไปไว้ในนั้นพายเรือเล่น
 สมเด็จพระเจ้าจะได้ทรงระลึกถึงเมื่อครั้งทรงลงเรือเล่นในสระน้ำที่พระตำหนักเวนคอร์ตที่อังกฤษ”

เมื่อได้เปรียบเทียบสระน้ำพระตำหนักเวนคอร์ตกับสระน้ำส่วนพระองค์วังสวนบ้านแก้ว
 ประกอบด้วย คำบอกเล่า เห็น ได้ถึงความสัมพันธ์ทั้งสองสถานที่ ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะ
 ใกล้เคียงกันแล้ว ยังมีเรื่องเล่ายืนยันถึงความสัมพันธ์ที่คล้ายคลึงกันของสถานที่อีกด้วย จึงเป็นที่มา
 ของการนำมาวิเคราะห์ตามนัยยะแห่งสัญญาได้ว่าคือ สัญญาของความรักและความผูกพัน
 อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 27 ดอกไม้ทรงปลูก

ที่มา : พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. 2543 : 45

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดดอกไม้เป็นอย่างยิ่ง เมื่อทรงว่างจากพระราชกรณียกิจ โปรดที่ประทับในเรือนเพาะชำ ทรงปลูกต้นไม้ รดน้ำ ใส่ปุ๋ยด้วยพระองค์เอง บริเวณพระตำหนักใหญ่และพระตำหนักคอนแอม จึงดงามด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด ทั้งไม้ยืนต้น เช่น มะฮอกกานี ราชพฤกษ์ (คูณ) ศรีตรัง เสลา อินทนิล หางนกยูงฝรั่ง และเหลืองอินเดีย ซึ่งให้ทั้งความรื่นรมย์และความงามยามที่ดอกบานสะพรั่ง ส่วนไม้พุ่มที่ช่วยเติมแต่งสีสันทให้กลิ่นหอม ล้วนมีหลากหลาย เช่น ลั่นทม แก้ว แคลฝรั่ง โศกสบัน คอนย่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเถาไม้เลื้อย เช่น พุทธรักษา พวงแสด พวงทอง พวงชมพู พวงแก้วแดง พวงคราม พวงโกเมน พวงหยก ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่หายากและมีดอกที่สวยงามแปลกตา ส่วนตามถนนบริเวณพระตำหนักทรงปลูกว่านสี่ทิศ บัวสวรรค์ ซึ่งเป็นดอกไม้ประเภทหัว (Bulbs) ที่เมื่อถึงฤดูกาลก็จะมีดอกที่สร้างสีสันสดใสโดยรอบพระตำหนักทั้งสอง (พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. 2543 : 45)

ในเรื่องของพันธุ์ไม้ดอกไม้ทรงปลูกนี้ หม่อมราชวงศ์พฤษธานี ชุมพล ได้วิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ดอกไม้ที่ผลิตต้นและดอกมาจากหัวในดิน (Bulbs) มีว่านสี่ทิศ ว่านแสงอาทิตย์ บัวสวรรค์สีชมพู สีเหลือง สีขาว คล้ายกับว่าทรงจำลองบรรยากาศของทุ่งดอกแดฟโฟดิล และทิวลิป ซึ่งทรงคุ้นเคยที่อังกฤษมาไว้ โดยทรงใช้ไม้หัวพื้นเมืองแทน นอกจากนี้ยังมีสร้อยอินทนิล เป็นไม้เลื้อย ทำรั้วให้มันไต่ขึ้นไป สร้อยอินทนิลดอกสีม่วงอ่อนนี้ ชาวไท้ระลึกถึงที่ห้อยย้อยลงมาจากซุ้มพระเจดีย์ขยกพื้นพระตำหนักเปี่ยมสุข สวน ไกลกังวล ที่ซึ่งพระราชสวามี ทรงเคยฉายพระรูปสมเด็จพระเจ้าฯ และหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ ได้ลงสีน้ำไว้อย่างสวยงาม และยังมีคอนย่า ไม้พุ่มดอกสีชมพูอมแสดอยู่ริมกำแพงสวนส่วนพระองค์แทนโรโดเดนดรอน นอกจากนั้นแล้วยังมีเถาไม้เลื้อยหายาก ที่มีดอกสวยงามแปลกตา เช่น พวงชมพูดอกเล็ก ๆ พวงแก้วแดง พวงคราม

พวงโกเมน พวงหยก ซึ่งทรงประคบประหงมดูแล จนออกดอกให้ได้ทรงชื่นชม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวงหยกนั้น เป็นเถาไม้เลื้อยอยู่บริเวณซุ้มด้านหลังพระตำหนักเทา ออกดอกห้อยเป็นเถาลงมาเป็นพวงสีเขียวอมเทา คล้ายสีหยก สวยงามมาก และสมเด็จพระโปรดปรานมาก เห็นจะเป็นเพราะสีเขียวนั้นเป็นสีวันพุธ วันพระราชสมภพในพระราชสวามี

สมเด็จพระโปรดปรานมากกับพวงหยกในอดีต

พวงหยก

ภาพประกอบ 28 สมเด็จพระโปรดปรานมากกับพวงหยกในอดีตและพวงหยก

ที่มา : พันทิพย์. ออนไลน์. 2550 และ ไม้ดอกออนไลน์. ม.ป.ป.

รมณีสถานส่วนพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เมื่อได้วิเคราะห์ตามข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น วิเคราะห์ได้ถึงความรักความผูกพันที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีต่อสมเด็จพระปกเกล้าฯ นั้นมีอยู่อย่างมากในวังสวนบ้านแก้ว แม้ในเรื่องของการชื่นชอบพวงหยก “โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวงหยกนั้น เป็นเถาไม้เลื้อยอยู่บริเวณซุ้มด้านหลังพระตำหนักเทา ออกดอกห้อยเป็นเถาลงมาเป็นพวง สีเขียวอมเทา คล้ายสีหยก สวยงามมาก และสมเด็จพระโปรดปรานมาก เห็นจะเป็นเพราะสีวันพุธวันพระราชสมภพในพระราชสวามี” จากข้อมูลเหล่านี้ แสดงถึงว่าทรงระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ อยู่เป็นนิจ แม้ถึงนั้นจะเป็นเพียงดอกไม้ใบหญ้า หากแม้ว่ากระทบต่อความรู้สึก นำพาซึ่งการระลึกถึง ทั้งการจัดสวนแบบอังกฤษที่มีความเรียบสะอาด มีแบบแผนในการจัดวาง มีรูปแบบของสิ่งปลูกสร้างที่คล้ายกับสถานที่

ที่ทั้งสองพระองค์ทรงอยู่ร่วมกันมา สิ่งเหล่านี้เมื่อนำมาวิเคราะห์ได้ถึงสัญลักษณ์แห่งความรักความผูกพันได้เป็นอย่างดี

9. ต้นจําปาทรงปลูก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาที่วังสวนบ้านแก้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลฯ ได้ทรงปลูกต้นจําปาไว้ด้านข้างพระตำหนักใหญ่ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงปลูกต้นเงาะไว้บริเวณเดียวกัน

ตาราง 9 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ต้นจําปาทรงปลูก

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<p>- ต้นจําปาทรงปลูก โดย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 หลังพระตำหนักใหญ่ ไม้ไกลจากห้องพระบรรทม มากนัก จําปานั้นนอกจาก ความหอมยามราตรีแล้ว ยังมี ที่มาจากความหลัง เกี่ยวพัน ต่อพระหทัยในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่สำคัญยิ่ง</p>	<p>- ความใส่พระทัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลฯ ทรงมีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ</p> <p>- มงคลแห่งสถานที่</p>

เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาที่วังสวนบ้านแก้ว ทรงเยี่ยมสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญเสด็จเป็นการส่วนพระองค์

ภาพประกอบ 29 ต้นจำปาทรงปลูก

ที่มา : พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี-โพสต์. ออนไลน์. 2557

การเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงปลูกต้นจำปาไว้เป็นที่ระลึกและเป็นมงคลแห่งสถานที่ ณ บริเวณด้านข้างพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ไม่ไกลจากห้องพระบรรทมของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โดยที่ห้องพระบรรทมนี้ด้านข้างจะมีที่เฉลียง สามารถทอดพระเนตรทิวทัศน์ได้เป็นอย่างดี

ห้องพระบรรทม พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) สร้างโดยลักษณะของภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม เนื่องจากตัวพระตำหนัก หันหน้าไปยังทางทิศเหนือ ทำให้หลังพระตำหนัก อยู่ทางทิศใต้ ซึ่งทิศใต้นี้จะรับลมกลางคืน จากทิศใต้วัดที่ยังทิศเหนือตลอดคืน หากปลูกไม้หอมทางทิศใต้ของพระตำหนัก จะทำให้ได้รับความหอมที่โชยมาพร้อมกับลมเป็นอย่างดี

จำปาจำปี เป็นไม้หอมอยู่ในสกุลแมก โนเลีย (Magnolia) เหมือนกัน ต่างกันที่ชนิด “จำปา” มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Magnolia champaca* (L.) Baillon ex Pierre var. *champaca* ดอกตูมรูปกระสวย สีดอกของจำปาจะมีสีเหลืองเข้ม ส่วน “จำปี” มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Magnolia x alba* (DC.) Figlar กีบดอกรูปปริแกมรูปใบหอกสีขาวนวลหรือสีงาช้าง มีถิ่นกำเนิดในชวา อินเดีย และพม่า ลักษณะทั่วไป จำปาจำปีเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง อายุประมาณ 5 - 6 ปี เป็นทรงพุ่มค่อนข้างเตี้ย สูงเฉลี่ย 15 - 30 เมตร เริ่มออกดอกเมื่ออายุ 1 ปีถึง 1 ปีครึ่ง ให้ออกมากที่สุดเมื่ออายุ 3 - 5 ปี เฉลี่ย

70 ดอกต่อต้าน และออกดอกตลอดปี ดอกจะบานเวลาตี 2 ถึง ตี 3 และมีกลิ่นหอมมาก จนถึงค่อนข้าง (อุทยานหลวงราชพฤกษ์ “จำปาจำปี”. ออนไลน์. 2564)

ในการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงปลูกดอกจำปา ทางทิศใต้ของพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ใกล้กับห้องพระบรรทม แสดงถึงความเอาใจใส่ ต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เพราะดอกไม้ชนิดนี้ นอกจากหอมยามราตรีแล้ว ยังหอมตามลม ทางทิศใต้ กล่าวกันว่า ดอกจำปาจำปีนั้น เป็นดอกไม้ที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีความรู้สึกพิเศษ อาจเนื่องมาจาก เป็นดอกไม้ชนิดหนึ่ง ในวงศ์เดียวกัน ที่บรรยายความหอมไว้ในบทเพลงพระราชนิพนธ์เพลงแรกของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระราชสวามีที่ทรงรักยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นสำหรับร้องเป็นประจำโดยเฉพาะว่า

วันนี้ แสนสุดยินดี พระจันทร์วันเพ็ญ
ขอเชิญสายใจเจ้าไปเที่ยวเล่น ลมพัดเย็นเย็น หอมกลิ่นมาลี
หอมดอกราตรี แม่ไม่สดสี แต่หอมดีนาคม
เหมือนงามน้ำใจ แม่ไม่ขำคม
กิริยาน่าชม สมใจจริงเอ๋ย
ชมแต่ดวงเดือน ที่ไหนจะเหมือน ได้ชมหน้าน้อง
ที่อยู่แคเดียว เปลี่ยวใจหม่นหมอง เจ้าอย่าขุ่นข้องจงได้เมตตา
หอมดอกขำมะนาด สีไม่ฉูดฉาด แต่หอมชวนใจ
เหมือนน้ำใจดี ปราณีปราศรัย
ผูกจิตสนิทได้ ให้รักจริงเอ๋ย
ขอเชิญเจ้าฟังเพลงวังเวงใจ เพลงของท่านแต่ใหม่ในวังหลวง
หอมดอกแก้วยามเย็น ไม่เห็นใจพี่เสียเลยเอ๋ย
ดวงจันทร์หล่นลัดเกือบหมดดวง โอ้หนาวทรวงขอดชีวาไม่ปราณี
หอมมะลิกลีบซ้อน อ่อนวอนเจ้าไม่ฟังเอ๋ย
จวนจะรุ่งแล้วนะเจ้าพี่ขอลา แสงทองส่องฟ้าสง่าศรี
หอมดอกกระดังงา ชีชะช่างน่าเจ็บใจจริงเอ๋ย
หมู่กรมร่อนหาช่อมาลี แต่ตัวพี่จำจากพรากไปไกล
หอมดอกจำปี นี่แน่พรั่งนี้ จะกลับมาเอ๋ย ฯ

(เพลงพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. ออนไลน์. 2563)

จากบทเพลงพระราชนิพนธ์ตอนท้าย “หม่อมมรรนหาช่อมาลี แต่ตัวพี่จำจากพรากไปไกล หอมดอกจำปี นี่แน่พรั่งนี้จะกลับมาเอ๋ย ฯ” ได้กล่าวถึงดอกไม้ในวงศนี้ไว้ในตอนท้ายที่นับว่าเป็นตอนที่ขมวดความสำคัญของเนื้อเพลงเอาไว้ ซึ่งกล่าวถึงฝ่ายชายที่ถอนใจขอความรักจากฝ่ายหญิงท่ามกลางหม่อมมรดอกไม้ที่หอมในยามราตรีทั้งหลาย เมื่อรุ่งอรุณมาเยือน ฝ่ายชายต้องลาไป แล้วจะกลับมาอีกในวันหน้า “ตัวพี่จำจากพรากไปไกล หอมดอกจำปี นี่แน่พรั่งนี้จะกลับมาเอ๋ย” เมื่อพิเคราะห์บทเพลงพระราชนิพนธ์ จะเห็นได้ถึงถึงความสำคัญของดอกไม้ในวงศนี้ แม้ว่าในบทเพลงจะเอ่ยถึงดอกจำปี แต่ก็นับว่าเป็นดอกไม้ในวงศเดียวกันกับจำปา

ภาพประกอบ 30 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ
ที่มา : เบียร์ ระนาดเอก. ออนไลน์. 2561

หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ได้เล่าถึงเรื่องราวของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เอาไว้ว่า “สมเด็จพระเจ้า (สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ) โปรดเกล้าฯ ให้ผมร้องเพลงถวาย (เพลงราตรีประดับดาว) ผมก็เตรียมตัวอย่างดีที่จะสนองพระเดชพระคุณฯ พระองค์ท่านก็ทรงตั้งใจฟัง บรรยากาศในตอนนั้นสงบมาก แต่พอผมร้องได้เพียงท่อนเดียว มองเห็น “สมเด็จพระเจ้า” ทรงกั้นแสง น้ำพระเนตรไหล ผมร้องต่อไปไม่ออก” (มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2564) เพลงราตรีประดับดาวนี้ หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ กล่าวว่า “เพลงนี้เห็นจะพระราชทาน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ” นั่นคือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์ เพลงนี้พระราชทานแก่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นั่นเอง (ศิลปวัฒนธรรม. ออนไลน์. 2562)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ถึงสัจจะของต้นจําปาทรงปลูก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช นั้นวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเอาใจใส่ที่มีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นอกจากนี้แล้ว ยังนับว่าต้นจําปาทรงปลูกนี้ เป็นต้นไม้มงคลแห่งสถานที่ของวังสวนบ้านแก้ว กล่าวกันว่า ต้นจําปาทรงปลูกนี้ นับเป็นยุคแรก ๆ แห่งการปลูกต้นไม้เพื่อทรงเป็นพระราชานุสรณ์

ภาพประกอบ 31 พระราชานุสรณ์

ที่มา : อุทยานแห่งชาติ. ออนไลน์. 2561

ตลอด 70 ปี ที่ทรงครองสิริราชสมบัติ ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ โดยมีทรงรู้จักคำว่าเห็นดเห็นน้อยเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรชาวไทย หนึ่งในนั้นคือทรงปลูกต้นไม้ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงงาน หรือทรงเยี่ยมราษฎรในที่ต่าง ๆ รวมถึงในพื้นที่ส่วนพระองค์ไว้เป็นที่ระลึกและให้แบบอย่างในการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้เสมอ ด้วยทรงเห็นความสำคัญของปัญหาป่าเสื่อมโทรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาด้านอื่นๆ ไม่เฉพาะเรื่องดินและน้ำ หากแต่โยงถึงปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง คุณธรรม และระบบนิเวศบางอย่างด้วย (ต้นไม้มงคลตลอด 70 ปี ครองราชย์. ออนไลน์. 2564)

นับแต่เริ่มแรก โดยที่ทรงพระผนวชที่วัดบวรนิเวศวิหาร (22 ตุลาคม - 5 พฤศจิกายน 2499) เป็นเวลา 15 วัน ในคราวเสด็จลาผนวชได้ทรงปลูกต้นสักและต้นสนฉัตรไว้เป็นพระราชานุสรณ์

จะเห็นว่าหลังจากนั้น วันที่ 17 พฤศจิกายน 2499 (12 วัน หลังเสด็จลาผนวช) พระองค์ได้เสด็จมาวังสวนบ้านแก้ว และได้ทรงปลูกต้นจำปา ต้นจำปาวังสวนบ้านแก้วนี้ นับว่ามีอายุยืนนาน เนื่องด้วยโดยอายุของวงศ์ จะมีอายุ เพียง 15-30 ปี แต่ต้นจำปาทรงปลูกต้นนี้ มีอายุ ณ ปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564) ถึง 64 ปีเศษแล้ว นับเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจด้วยว่าเป็นมงคลต่อสถานที่ เป็นเวลายาวนาน

10. การจัดระบบชลประทานในวังสวนบ้านแก้ว มีการจัดระบบชลประทานที่มีระบบสัมพันธ์กับระบบน้ำตามธรรมชาติ

ตาราง 10 การวิเคราะห์สัญลักษณ์การชลประทานของวังสวนบ้านแก้ว

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<p>- วิธีการชลประทาน โดยการ กักเก็บน้ำไว้แล้วจึงปล่อยน้ำ จากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ตามธรรมชาติ ลดหลั่นลง เป็นระยะ ผ่านรางส่งน้ำ ลงยัง บ่อเก็บน้ำต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ มีการออกแบบที่สวยงาม สัมพันธ์กับพื้นที่อย่างมีระบบ</p>	<p>- ภูมิปัญญาด้านชลประทาน ท้องถิ่น</p>
		

จากการที่สภาพภูมิประเทศเป็นเนิน มีคลองไหลผ่าน การจัดระบบชลประทานในวังสวนบ้านแก้ว จึงให้น้ำไหลลงจากที่สูงสู่ที่ต่ำตามธรรมชาติ เพียงแต่ขุดรางส่งน้ำ ทำอ่างเก็บน้ำ ท่อระบาย ลดหลั่นลงเป็นระยะ ๆ เพื่อที่จะมีน้ำไว้ใช้ในทุุกฤดูกาลสำหรับการพืชและเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งสูบจากอ่างเก็บน้ำไปไว้ในถังคอนกรีตใต้ดินได้อาคารต่าง ๆ กล่าวคือภายในพระตำหนักเทา 1 บ่อ ภายในพระตำหนักแดง 1 บ่อ ภายในเรือนเขียว 1 บ่อ เหล่านี้โดยบ่อภายในพระตำหนักแดง

นั้นมีถังคอนกรีตถึง 2 ถังใหญ่ สามารถเก็บน้ำฝนได้ถึงถึงละ 90 ยูนิต ต่างกับบ่อในพระตำหนักเทา ที่เป็นบ่อเล็กใช้ไม่ถึงเดือนน้ำก็หมด ภายหลังเมื่อสร้างพระตำหนักแดงจึงสร้างถังใหญ่ขึ้นทั้งนี้ เพื่อมิให้ขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง ซึ่งพอถึงฤดูฝนก็ได้มีการรองน้ำฝนจากหลังคางมาเก็บไว้ ซึ่งใช้ได้ดีเพราะเมืองจันทน์ฝนชุก

การวางแผนและการดำเนินการเรื่องการชลประทานนี้ หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธ์ ผู้ทรงศึกษามาทางนี้ ทรงเป็นผู้รับผิดชอบ โดยมีอ่างรับน้ำ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระตำหนัก เป็นอ่างน้ำขนาดเล็ก รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่ก่อสร้างด้วยอิฐบล็อกขึ้นมาจากพื้นดินประมาณ 2 เมตร ยาวประมาณ 7 เซนติเมตร พาดอยู่ตามขวาง สร้างขึ้นเป็นคันกั้นน้ำ เพื่อลดความแรงของน้ำ ในขณะที่ปล่อยน้ำให้ไหลลงมายังที่พักน้ำ อ่างรับน้ำนี้ สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นอ่างรับน้ำแล้วปล่อยน้ำให้ไหลลงมายังรางรดน้ำฝักทั้ง 9 ราง เพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตรในบริเวณใกล้เคียงกับอ่างรับน้ำ และมีรางรดน้ำฝักตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวพระตำหนักใหญ่ อยู่ถัดมาจากอ่างรับน้ำ รางรดน้ำฝักเป็นรางเล็ก ๆ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อสร้างจากอิฐบล็อก โดยขุดดินลงไปประมาณ 50 เซนติเมตร แล้วก่ออิฐบล็อกขึ้นมาเพื่อเก็บน้ำไว้ มีรางน้ำทั้งหมด 9 ราง โดยอยู่ห่างจากอ่างรับน้ำแล้วถัดต่อมาเรื่อย ๆ จากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออก รางน้ำแต่ละรางสร้างลดหลั่นกันมาเพื่อให้ น้ำไหลมาได้ตลอดทั้ง 9 ราง

สภาพพื้นที่วังสวนบ้านแก้ว ในพื้นที่ประมาณ 720 ไร่ กับ 3 งาน จากทิศใต้ จรดเขาไริยา เป็นเนินสูงลงมาพื้นที่ทางลาดคลองบ้านแก้วไหลผ่านกลางพื้นที่ วังสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีน้ำไหลผ่านตลอดในช่วงหน้าฝนและช่วงหน้าแล้ง จึงทำระบบน้ำในสวนบ้านแก้ว มีความสมบูรณ์ และเพียงพอต่อการส่งเสริมการเกษตรต่าง ๆ ซึ่งเป็นภารกิจหลักที่พระองค์ทรงดำเนินชีวิตที่วังสวนบ้านแก้ว โดยมีการปลูกข้าว ปลูกส้ม ปลูกมัน ปลูกพริกไทย สวนผลไม้ส่วนพระองค์ พร้อมการเลี้ยงสัตว์ อาทิ เช่น วัวเป็นจำนวนมาก และเลี้ยงไก่ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการใช้น้ำ

ด้วยพระอริยภาพที่กว้างไกลในอนาคต ทรงมองเห็นความเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติที่ต้องเสื่อมสลายไปตามกระแสธรรมชาติ จึงได้สร้างระบบการกักเก็บน้ำ และการจัดการระบบน้ำให้มีเพียงพอต่อการใช้งานในวังสวนบ้านแก้ว ตลอดฤดูกาล

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นถึงการจัดการน้ำที่ดี ประโยชน์คุ้มค่า นับว่าเป็นความฉลาดของผู้สร้างระบบชลประทานในวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ เป็นตัวอย่างที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบในการจัดการน้ำได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้แล้วนับยะสำคัญของระบบชลประทานของวังสวนบ้านแก้ว จึงเป็นไปในลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เมื่อผู้ใดได้สัมผัสรับรู้แล้วทำการวิเคราะห์จะเห็นได้ถึงภูมิปัญญาที่ซ่อนอยู่เป็นนัยยะสำคัญได้ไม่ยาก

11. สระตูกตาและบ่อน้ำ ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้า ด้านหลังและด้านข้างเชื่อมกับ พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) มีขอบรอบสระสร้างด้วยอิฐบริเวณตัวขอบบนสระมีทางเดิน รอบขอบสระ และบริเวณใกล้เคียงติดต่อกัน มีการปูพื้นเป็นทางเดินโดยรอบ ภายในตัวสระด้านล่าง ฉาบด้วยปูนในสระเดิมหน้าพระตำหนักเทามีตูกตารูปผู้หญิงตั้งอยู่บริเวณกลางสระ

ตาราง 11 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สระตูกตาและบ่อน้ำ

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
 	<p>- สระตูกตา และบ่อน้ำ ตั้งอยู่ บริเวณด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้าง เชื่อมกับ พระตำหนักเทา สร้างด้วยอิฐ มีลักษณะโค้งมน สวยงาม รับกับสถานที่ สร้างขึ้นเพื่อความสวยงามเป็นหลัก ของการสร้างฮวงจุ้ยสระน้ำ และบ่อน้ำ เสริมพลัง</p>	<p>- ความเชื่อที่ผสมผสาน ระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน</p>

ฮวงจุ้ย (อังกฤษ: Feng Shui ตัวย่อ: 風水 ตัวเต็ม: 風水 พินอิน: fēngshuǐ เฟิงสุ่ย IPA: /fʌŋ ʃueɪ/) หมายถึง สภาวะแวดล้อม หรือการอยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ในคติของชาวจีน มีลักษณะใกล้เคียงสถาปัตยกรรมศาสตร์ คำว่า ฮวงจุ้ย มาจากคำว่า ลม (ฮวง) และน้ำ (จุ้ย) ออกเสียงตามสำเนียงจีนแต้จิ๋ว

ฮวงจุ้ยนี้อาศัยหลักการของการไหลเวียนของพลังงานบนพื้นโลก (ชี่) โดยเปรียบเทียบให้เข้าใจได้ง่ายโดยการเปรียบเทียบกับธรรมชาติของไหลที่เรารู้จักกันดี ได้แก่ ธรรมชาติของลม และธรรมชาติของน้ำ ซึ่งนักพยากรณ์ฮวงจุ้ยที่ดีต้องอ่านพลังงานของชี่ และแหล่งที่มาของชี่ให้ออก เพื่อเสริมการนำเข้า / ทำลายการปิดกั้น ให้ชี่ที่ดีสามารถเข้าได้ และถ่ายเทชี่ที่เสีย / ปิดกั้นไม่ให้

ซึ่งที่เสียสามารถเข้าสู่สถานที่ที่เราอยู่ได้ โดยศาสตร์นี้มาจากประเทศจีน ดังนั้นผู้ที่ศึกษาและอาจารย์ มักจะมีเครื่องรางที่มาจากจีนมาใช้ในความเป็นจริงแล้ว การสร้างสภาพแวดล้อมตามหลักฮวงจุ้ยนั้น ไม่เหมือนกันเลยในแต่ละเขตของโลก สภาพภูมิอากาศคนละอย่าง ในเรื่องของพิธีกรรมจีนจึงมี บทบาทกับฮวงจุ้ยกับทุกประเทศ การจัดตามหลักฮวงจุ้ยนั้นมีการจัดเพื่อการันท์หลายอย่างตามการใช้งานที่เจ้าของอย่างให้เป็น ดังนั้นพื้นที่ (Space) กับอารมณ์ (Mood) มีส่วนสำคัญกับงานฮวงจุ้ย อารมณ์ของคน มีส่วนกับดวงชะตา วันเดือนปีเกิด และดวงดาวรวมถึง หลักเชิงจิตวิทยา (ฮวงจุ้ย. ออนไลน์. 2564)

รูปทรงที่ดีของบ่อน้ำหรือสระน้ำในหลักฮวงจุ้ย

1. สระน้ำ บ่อน้ำ หรือสระน้ำพุ ที่เป็นรูปทรงกลมและมีขอบรอบสระน้ำที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ใกล้อาคารบ้านเรือน จะส่งผลทำให้เกิดโชคลาภเพิ่มพูนขึ้นแก่ผู้อยู่อาศัย เหมาะสำหรับผู้ประกอบกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทางด้านการเงิน

2. สระน้ำพุ หรือบ่อน้ำพุ ที่เป็นรูปทรงกลมและมีขอบรอบสระน้ำที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ใกล้กับโรงงาน จะส่งผลทำให้คนงานในโรงงานมีจิตใจสงบ มีขวัญกำลังใจดี และมีความสดชื่น กระปรี้กระเปร่า มีกำลังผลิตเพิ่มมากขึ้น และกิจการเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้า

3. สระน้ำพุ สระว่ายน้ำ หรือบ่อน้ำ ที่มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าและตั้งอยู่ในระยะที่ห่างจากอาคารบ้านเรือนพอสมควร พลังหยินจะไม่สามารถก่อกวนผู้อยู่อาศัยได้ ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีโชคลาภ (ต้ม ศรีนเรศ. ออนไลน์. 2563)

เมื่อพิจารณาตามหลักฮวงจุ้ยจีน จะเห็นว่าสระตุ๊กตาและบ่อน้ำของวังสวนบ้านแก้วนั้นมีลักษณะของการปลูกสร้างที่อิงกับหลักของฮวงจุ้ย จากการพิจารณาตามหลักฐานที่พอจะวิเคราะห์ได้ว่าสร้างเพื่อความสวยงามเป็นหลัก ส่วนเหตุผลทางการเกษตรนั้นข้อพิจารณาตกไป เพราะบริเวณดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏว่าเป็นพื้นที่ทางการเกษตรของวังสวนบ้านแก้ว เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับคำสัมภาษณ์นักวิชาการสำนักศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีหน้าที่ดูแลในส่วนองงานภาคสนามวังสวนบ้านแก้ว

“สระตุ๊กตาและบ่อน้ำ สมเด็จพระท่านทรงสร้างเพื่อความสวยงามเป็นหลัก มิได้ทรงทำไว้สำหรับการเกษตร ด้วยในพื้นที่บริเวณดังกล่าวที่มีสระตุ๊กตาและบ่อน้ำมิใช่จุดทำการเกษตรของวังสวนบ้านแก้ว ส่วนของการใช้น้ำนั้น อาจจะใช้บ้างเพื่อรดน้ำต้นไม้เล็กน้อย โดยใช้เพียงพระหัตถ์ถักวัคน้ำขึ้นมารดน้ำต้นไม้ต้นเล็ก ๆ บริเวณโดยรอบบ่อน้ำนั้น จึงไม่ใช่เพื่อการเกษตร”

อรุณ แพทย์โอสถ. สัมภาษณ์. 2564

ส่วนที่เรียกว่า “สระตุ๊กตา” เนื่องจากแต่เดิมนั้น สระน้ำหรือบ่อน้ำเหล่านี้ในวังสวนบ้านแก้ว มีตุ๊กตาเด็กตั้งอยู่กลางสระด้วย ซึ่งแต่เดิมทรงนำมาด้วยจากพระตำหนักเวนครีตประเทศอังกฤษ ภายหลังพบว่าหายไปและมาพบอีกครั้งอยู่ที่พระตำหนักชมดง อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเจริญพระชนมพรรษาสูงขึ้น ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จฯ ไปประทับที่หัวหิน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อที่สร้างพระตำหนักที่ประทับและพระราชทานนามว่า “พระตำหนักชมดง” ซึ่งเป็นพระตำหนักที่ไม่ใหญ่โตนัก มีห้องต่าง ๆ เพียงไม่กี่ห้อง ห้องพระบรรทมเป็นเพียงห้องเล็ก ๆ ไม่โอ้อวด ด้านซ้ายพระแท่นบรรทม มีวิมานติดที่ผนัง ทรงใช้เป็นที่ประดิษฐานพระโกศพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งอัญเชิญติดพระองค์ไปเสมอ เมื่อเสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ ที่ใดก็ตาม (พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2558)

ภาพประกอบ 32 ตุ๊กตาหิน สระน้ำในพระตำหนักชมดง

ที่มา : สำนักพระราชเลขานุการ. 2528 : 155

จึงวิเคราะห์ได้อย่างเหมาะสมว่า สระตุ๊กตาและบ่อน้ำของวังสวนบ้านแก้วมีลักษณะของที่ตั้งปลูกสร้างที่ใช้หลักฮวงจุ้ยจีนมาประกอบสร้างในเรื่องของรูปทรงที่ดีของบ่อน้ำหรือสระน้ำ ในหลักฮวงจุ้ยที่กล่าวว่า สระน้ำ บ่อน้ำ หรือสระน้ำพุ ที่เป็นรูปทรงกลมและมีขอบรอบสระน้ำที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ใกล้อาคารบ้านเรือน โดยบ่อน้ำตุ๊กตาหรือสระตุ๊กตาของวังสวนบ้านแก้วนั้นตั้งอยู่บริเวณด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้างเชื่อมกับพระตำหนักเทา นั่นคือตั้งอยู่ภายในพื้นที่ใกล้อาคารบ้านเรือน และมีขอบรอบสระ เป็นไปตามหลักฮวงจุ้ยที่ดี บริเวณดังกล่าวยังโล่งเปิดรับลม โดยมีการไหลเวียนของน้ำผ่านร่องระบายน้ำ ตามแนวทางของฮวงจุ้ย ที่อาศัยหลักการของการไหลเวียนของพลังงานบนพื้นโลก (ชี่) ได้แก่ธรรมชาติของลมและธรรมชาติของน้ำ

จากตารางข้างต้น ประกอบกับข้อความข้างต้นดังกล่าวมา แสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยจีนในเรื่องของฮวงจุ้ย หากมองในกรอบของแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา วิเคราะห์ได้ถึงปรากฏการณ์ที่สื่อให้เห็นถึงร่องรอยความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน ที่แฝงฝังอยู่ในสังคมไทยในหลายระดับชั้นเป็นเวลานาน

12. ศาลพ่อปู่โป่งลาน ศาลเพียงตาที่ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐาน บริเวณเนินเขาโป่งลาน

ตาราง 12 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลพ่อปู่โป่งลาน

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<p>- ศาลพ่อปู่โป่งลาน สถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อกันมา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดียิ่งขึ้น</p> <p>จากเดิมที่เป็นศาลเพียงตาเล็ก ๆ ปัจจุบัน เป็นที่เคารพของบุคลากรและนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จนเกิดเป็นประเพณีทำบุญศาลพ่อปู่โป่งลานและประเพณีวิ่งโป่งลานประจำปี</p>	<p>- วัฒนธรรมทางความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์</p>
	<p>- ศาลพ่อปู่โป่งลานหันหน้ามาทางทิศใต้ ส่วนพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ หันหน้าทางทิศเหนือ อยู่ในทิศที่ตรงกันข้าม ในสถานที่เดียวกัน</p>	<p>- ความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในลักษณะเชิงพื้นที่ เสริมวิธีการให้สถานที่คู่มือความศักดิ์สิทธิ์เพิ่มมากขึ้น มีการสร้างสองสิ่งสำคัญที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน</p>

ตาราง 12 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	ทำให้หันหน้ามาในทางที่ เผชิญหน้ากัน	ในชุมชน จากการที่จงใจให้ สิ่งปลูกสร้างสองสิ่งนี้หันหน้า เข้าหากัน จนเกิด ความโดดเด่น ชวนสงสัย ผ่านการผูกเรื่องเล่าโยงเข้ากับ พลังที่ไม่สามารถอธิบายได้

จากตาราง 12 แสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย หากพิจารณาในกรอบของสัญวิทยา จะเห็นได้ถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของความหมายของพิธีกรรม จนเกิดเป็นประเพณีทำบุญศาลพ่อปู่โป่งลานและประเพณีวิ่งโป่งลานประจำปี ปรากฏการณ์นี้ สื่อนำให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเชื่อของสังคมไทยต่อสิ่งที่มองไม่เห็นและเชื่อว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ ตามความดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

“ศาลพ่อปู่โป่งลาน มีประวัติความเป็นมาว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 เสด็จมาประทับ ณ สวนบ้านแก้ว ได้ประมาณปีเศษ ทรงสุบินนิมิตเห็น จึงโปรดให้ช่างปั้นจากกรุงเทพฯ ปั้นรูปเจ้าพ่อ ตามลักษณะนั้น ๆ ไว้ที่เนินเขาโป่งลาน นอกเขตพระราชฐาน แต่ได้เกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาในเขตพระราชฐาน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จนถึงปัจจุบัน นักศึกษาและประชาชนทั่วไปมากราบไหว้บูชา”(แนวหน้า.ออนไลน์. 2562)

ในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมาของศาลพ่อปู่โป่งลานนั้น หม่อมราชวงศ์พทุทธิสาณ ชุมพล ได้กล่าวไว้ว่า “ที่บริเวณเขาโป่งลานมีศาลเพียงตาเล็ก ๆ อยู่แต่เดิม สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดีขึ้น มีริ้วอุฐ โปรงล้อม “ศาลเจ้าพ่อโป่งลาน” นี้ เป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือสืบต่อมา

อนึ่ง จากข้อมูลทั้งที่กล่าวมาข้างต้น จึงพอวินิจฉัยได้โดยสรุปว่า ศาลพ่อปู่โป่งลาน เดิมเป็นศาลเพียงตาเล็ก ๆ นี้ เป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อมา เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จมาประทับ ณ สวนบ้านแก้ว ภายหลังได้นิมิตเห็น จึงโปรดให้ช่างปั้นจากกรุงเทพฯ ปั้นรูปเจ้าพ่อ ตามลักษณะนั้น ๆ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ

ให้สร้างใหม่ให้ดีขึ้น มีรั้วอิฐโพร่งล้อม ไว้ที่เนินเขาโป่งลานนอกเขตพระราชฐาน แต่ได้เกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาในเขตพระราชฐาน ศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบันจึงตั้งอยู่ในอาณาเขตวังสวนบ้านแก้วดังกล่าว

ภาพประกอบ 33 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงทำพิธีบวงสรวงศาลพ่อปู่โป่งลาน และภาพศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบัน

ที่มา : พันทิป. ออนไลน์. 2550 และชนิศา สนิธิรเดช. 2563

จากการที่ศาลพ่อปู่โป่งลาน สถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อกันมา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดียิ่งขึ้น จากเดิมที่เป็นศาลเพียงตาเล็กๆ ปัจจุบัน เป็นที่เคารพของบุคลากรและนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จนเกิดเป็นประเพณีทำบุญศาลพ่อปู่โป่งลานและประเพณีวิ่งโป่งลานประจำปี อันเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความหมายโดยนัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 34 ประเพณีวิ่งโป่งลานประจำปี

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2560

ศาลพ่อปู่โป่งลานนั้น นอกจากเป็นที่เคารพสักการะของของบุคลากรและนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีแล้ว ยังเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไปมาก่อนที่จะมีวังสวนบ้านแก้วดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อได้นำทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องเล่าผูกโยงให้เห็นถึงความสำคัญของสถานที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของบริบท

ในลักษณะเชิงพื้นที่ของศาลพ่อปู่โป่งลานนั้น ยังมีลักษณะที่พิเศษในเชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่ประการหนึ่ง นั่นคือ ศาลพ่อปู่โป่งลานนั้น แม้จะปลูกสร้างห่างกับพระบรมชินยานุสาวรีย์อยู่ไกลถึงแนวเขตพระราชฐาน แต่กลับหันหน้าศาลตรงมายังพระบรมชินยานุสาวรีย์ ในทิศทางที่ตรงกัน โดยต่างหันหน้าในลักษณะเผชิญกัน กล่าวคือพ่อปู่โป่งลานนั้นหันหน้ามาในทางทิศเหนือ ส่วนพระบรมชินยานุสาวรีย์หันหน้าทางทิศใต้ นับว่าเป็นเรื่องที่ผูกโยงเรื่องราวผ่านเรื่องเล่า ดำเนินเป็นความพิเศษที่ส่งเสริมความเชื่อในเรื่องของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก

อีกประการหนึ่งของความเชื่อที่ผูกโยงกับสังคมไทยที่กล่าวถึงการสร้างความเชื่อเกี่ยวกับพลังงานเหนือธรรมชาติและโลกหลังความตาย ซึ่งเป็นโลกที่พระเจ้าและวิญญาณมนุษย์

ถึงสถิตอยู่ เรียกว่าโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) นั้น ตามความเชื่อของคนไทย เกี่ยวกับวิญญาณ ในเรื่องราวของโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) ที่กล่าวถึง ท้าวเวสสุวรรณไว้ว่า ท้าวเวสสุวรรณ หรือท้าวกุเวรเป็นเทพหรือยักษ์ที่ปรากฏอยู่ ทั้งในศาสนาพุทธและพราหมณ์และมีผู้นิยมกราบไหว้มาก ตามคติความเชื่อทางศาสนาพุทธกล่าวไว้ในพระสูตรที่ชื่อว่า “อาฏานาฎิยะ” ว่า ท้าวกุเวรเป็นหนึ่งในท้าวจตุมหาราช ผู้ครองสวรรค์ชั้น จตุมหาราชิกา (สวรรค์กามาวจร ชั้นที่ 1)

ท้าวเวสสุวรรณ หรือในภาษาพราหมณ์เรียกว่า “ท้าวกุเวร” ถ้าในพระพุทธศาสนา จะเรียก “ท้าวไพสพ” เป็นอธิบดีแห่งอสูร หรือเจ้าแห่งภูตผีปิศาจทั้งหลาย โดยท้าวเวสสุวรรณ เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ทั้งยังเป็นหัวหน้าของท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 อันประกอบไปด้วย “พระอินทร์” (ท้าวธตรฐ) ปกครองโลกด้านทิศตะวันออก “พระยม” (ท้าววิรูปหก) ปกครองโลกด้านทิศใต้ “พระวรุณ” (ท้าววิรูปักษ์) ปกครองโลกด้านทิศตะวันตก และท้าวเวสสุวรรณ เป็นเจ้าแห่งอสูรทรงอิทธิฤทธิ์อำนาจมาก ผู้คุ้มครองดูแลโลกมนุษย์ สถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกา ประทับทางทิศเหนือ ว่ากันว่าแนวอาณาเขตที่ท้าวเวสสุวรรณปกครองนั้นกว้างใหญ่มหาศาลมาก

ภาพประกอบ 35 ท้าวเวสสุวรรณ

ที่มา : โมคคัลลานะ. ออนไลน์. 2562

ท้าวกุเวร หรือ ท้าวเวสสุวรรณนั้นยังมีชื่ออีกหลายชื่อ เช่น ชนบดี หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ ในทรัพย์ ชนศวร หมายถึง ผู้เป็นเจ้าแห่งทรัพย์ หรือชื่ออื่น ๆ คือ อิจฉาวสุ หมายถึง ความมั่งมี ได้ตามใจ ชื่อยักษ์ราชอันหมายถึง เจ้าแห่งยักษ์ หรือชื่อมยุราช หมายถึง เป็นเจ้าแห่งกนิกร

ชื่อรากษเสนทร์ หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ในพวกรากษส ส่วนในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ได้กล่าวถึง การเรียกนามท้าวเวสสุวรรณว่า ท้าวกุเรปัน เป็นต้น

ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงอติชาติของท้าวกุเวร เอาไว้ใน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม 3 ภาค 2 หน้าที่ 151 ว่า ในสมัยที่โลกยังว่างจากพระพุทธศาสนา ขณะที่ ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จ อุบัติขึ้นในโลกนั้น มีพราหมณ์ผู้หนึ่งนามว่า “กุเวร” เป็นคนใจดี มีเมตตากรุณา ประกอบอาชีพสุจริต ด้วยการทำไร่อ้อยแล้วนำคั้นอ้อยมาตัดใส่ลงไปนึ่งในหีบยนต์ เพื่อบีบน้ำอ้อยขายเลี้ยงชีวิต ต่อมากิจการ ได้เจริญขึ้นจนเป็นเจ้าของหีบยนต์ สำหรับบีบน้ำอ้อย ถึง 7 เครื่อง สร้างที่พักสำหรับคนเดินทาง และได้บริจาคน้ำอ้อยจากหีบยนต์เครื่องหนึ่ง ซึ่งมีปริมาณ น้ำอ้อยมากกว่าหีบยนต์เครื่องอื่น ๆ ให้เป็นทานแก่คนเดินทาง ไปมาจนตลอดอายุขัย ด้วยอำนาจ แห่งบุญกุศลที่บริจาคน้ำอ้อยให้เป็นการนั้น ทำให้หนุ่มกุเวรผู้นี้ได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ ชั้นจาตุมหาราชิกามีนามว่า “กุเวรเทพบุตร” ต่อมา กุเวรเทพบุตร ได้รับการเทวภิเษก (ขึ้นครองราชย์) เป็นผู้ปกครองดูแลพระนครสวรรค์ชั้นที่ 1 ด้านทิศเหนือจึงได้มีพระนามว่า “ท้าวเวสสุวรรณ”

ตามหลักฐานในคัมภีร์ทางพุทธศาสนายืนยันว่า “ท้าวเวสสุวรรณ” ผู้ซึ่งเป็นเทวราช พระองค์นี้ได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้น โสดาบันเมื่อครั้งที่ “จุลสุภัททะปริพาชก” เกิดความสงสัย ในความเป็นมาแห่งองค์พระพุทธรูป ท่าน “ท้าวเวสสุวรรณ” องค์นี้เองที่ได้เสด็จไปร่วมต้อนรับด้วย และยังเป็นประจักษ์พยาน เรื่องพระมหาโมคคัลลานะ ใช้เท้าจิกพื้น โปษยนต์วิมานของพระอินทร์ จนเกิดการสั่นสะเทือนไปทั้งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สวรรค์ชั้นที่สอง อันเป็นการเตือนสติพระอินทร์ และก็มี ความเชื่อในฤทธาานุภาพอันทรงฤทธิ์ของท่านตามฎีกามาลย์เทวสูตร พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1 ภาค 2 หน้าที่ 435 ว่า คชาวุธของท้าวเวสสุวรรณนั้นเป็นยอด แห่งศาสตราวุธที่มีอานุภาพ สามารถทำลายโลกใบนี้ให้เป็นจุณได้ในพริบตา จากคติความเชื่อ ทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ท้าวกุเวรหรือท้าวเวสสุวรรณนั้นท่านเป็นเทพที่สำคัญยิ่งใหญ่มาก พระองค์หนึ่ง มีหน้าที่คอยพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าท่านท้าวสักกะเทวราช ตามวัดวาอารามต่าง ๆ นั้น จะมีรูปปั้นยักษ์ 1 คน หรือ 2 คนบ้าง คอยยืนถือกระบองค้ำฟ้า ส่วนมาก จะมี 2 คน ฝ้าอยู่หน้าประตูโบสถ์ หรือ วิหารที่เก็บของมีค่าของวัด เช่น มีพระพุทธรูป และโบราณ สมบัติล้ำค่าของทางวัดบรรจุอยู่ ด้านละ 1 คน หรือ ไม่ก็ปรากฏอยู่ในบริเวณลานวัด หรือบริเวณที่มี คนผ่านไปมาแล้วเห็นโดยง่าย นั่นหมายถึงท้าวเวสสุวรรณนั่นเอง (โมคคัลลานะ. ออนไลน์. 2562)

การที่ศาลพ่อปู่โป่งลานหันหน้าไปทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นทิศที่มีความเชื่อทางสังคมไทย ว่าท้าวเวสสุวรรณสถิตอยู่ ย่อมเป็นการเชื่อมโยงไปถึงความเชื่อของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ผู้สร้างศาลพ่อปู่โป่งลาน ที่หันหน้าศาลไปยังทิศเหนือ อันมีความเชื่อว่าท้าวเวสสุวรรณ เทพแห่ง

วิญญาณในสังคมไทยสถิตอยู่ เป็นความเชื่อที่ได้หันทิศไปยังสถานที่ดังกล่าว จะได้รับพรจาก ท้าวเวสสุวรรณหัวหน้าท้าวโลกบาลทั้ง 4 จะส่งเสริมพลังทั้งทางด้านการคุ้มครองป้องกัน ขจัดสิ่ง อับมงคล อำนาจวาสนาสูงสุดและความสำเร็จร่ำรวย เช่นนี้การสร้างศาลพ่อปู่โป่งลาน โดยการ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโดยหันหน้าศาลทางทิศเหนือ นั้น เพื่อให้มีความเป็นสิริมงคลแก่สถานที่ และเกิดมงคลแก่ผู้ที่ไปสักการบูชาพ่อปู่โป่งลาน

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าชุมชนได้สร้างความหมายให้แก่พื้นที่ ที่มีความสำคัญ ผ่านการผูกเรื่องเล่า ตำนาน ในอดีตเป็นเรื่องเล่าขานกันมาจนกลายเป็นความเชื่อ ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งตำนานได้ผูกโยงความเป็นตัวตนของคนในชุมชน เข้ากับพลัง บางอย่างที่ไม่สามารถอธิบายได้ เช่น มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเรื่องราวของพ่อปู่โป่งลาน ที่ชุมชน มีความเชื่อยาวนานว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะในพื้นที่นี้มายาวนาน ในทุก ๆ ปีก็จะมีประเพณี วิ่งโป่งลาน โดยมีวิถีปฏิบัติร่วมอยู่ในความเชื่อของชุมชน เพื่อสักการบูชาและขอพรอันศักดิ์สิทธิ์ จากพ่อปู่โป่งลาน เพื่อเป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งความเชื่อในเรื่องอำนาจของ พ่อปู่โป่งลานจะติดตามคุ้มครองบุคคลผู้มีความศรัทธาในพ่อปู่ไปยังทุก ๆ สถานที่ ที่บุคคลผู้ได้ กระทำการสักการบูชาพ่อปู่โป่งลาน เนื่องจากมีความเชื่อในพลังของวิญญาณพ่อปู่ที่ได้รับพลัง จากท้าวเวสสุวรรณ จากการหันหน้าศาลไปยังทิศเหนือ ทิศที่ท้าวเวสสุวรรณสถิตอยู่ตามความเชื่อ เมื่อได้ทำการสักการะพ่อปู่แล้ว เสมือนได้รับพรร่วมจากท้าวเวสสุวรรณด้วย แม้แต่ภูตผี หรือวิญญาณที่ประสงค์ร้ายก็มีอาจกลัวคลาย

จากบทความงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้า ศาลผี ในจังหวัดจันทบุรี ที่ได้เผยแพร่ทางวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์รำไพพรรณ (ออนไลน์) ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ได้กล่าวถึงในเรื่องศาลพ่อปู่โป่งลานไว้อย่างน่าสนใจว่า ในเรื่องความเชื่อ และพิธีกรรม (ณรงค์ ทองริ้ว และเซวลิ วันสนุก. สัมภาษณ์. 2563; อ้างถึงใน นริศรา วรดา, ประภาวี อรัญวงศ์ และวุฒินันท์ สุพร. ออนไลน์. 2563) กล่าวว่า ชาวบ้านเชื่อกันว่าในวันพระ พ่อปู่โป่งลานจะไม่ประทับอยู่ที่ศาล เนื่องจากขึ้นไปจำศีลอยู่บนสวรรค์ เชื่อกันว่าสามารถขอพร ได้ทุกเรื่อง แต่มีข้อห้าม คือ ห้ามบนเด็ดขาด ขอพรได้อย่างเดียว และผู้หญิงที่มีประจำเดือนห้ามขึ้น บริเวณศาลเด็ดขาด โดยสิ่งของที่นำมาถวายแก่พ่อปู่โป่งลาน ได้แก่ หมากพลู บุหรี่ พวงมาลัย น้ำแดง

จากบทความนี้ วิเคราะห์ได้ถึงว่า พ่อปู่โป่งลานนั้น มีอำนาจประดุจวิญญาณเทพเจ้า เพราะสามารถขึ้นไปจำศีลบนสวรรค์ในวันพระได้ ย่อมที่จะมีอำนาจมากในการดูแลผู้ที่มีความศรัทธาไปยังทุก ๆ ที่ได้

จากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความเชื่อในเรื่องการได้รับการคุ้มครองจากพ่อปู่โป่งลาน ในเรื่องของการได้รับความคุ้มครอง ปกป้องรักษา

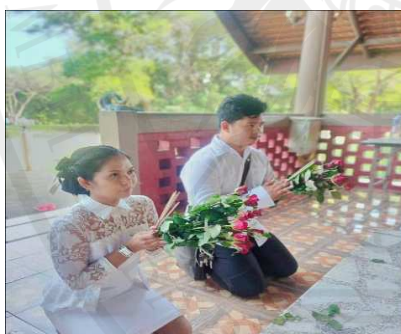
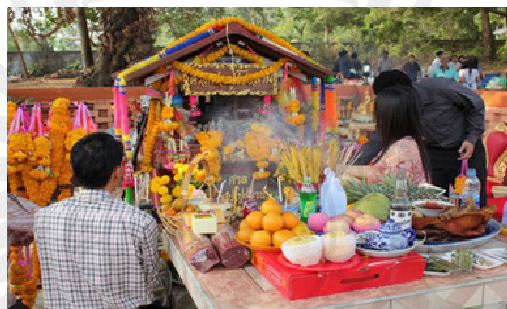
“ผมเคยตามญาติเข้ามากราบสักการะบูชาพ่อปู่ ได้ขอพรเป็นพิเศษในเรื่องการคุ้มครอง จากพ่อปู่ให้แคล้วคลาดปลอดภัย เนื่องจากการใช้ชีวิตที่เสี่ยงภัยในเรื่องของการทำงาน โดยผม ได้พาคนงานไปขอซื้อดอกไม้ และต้นไม้ตามที่ต่าง ๆ วันหนึ่งเกิดการทะเลาะเบาะแว้ง ถึงขั้นลงมือ ต่อสู้กัน ผมสู้เขาไม่ไหวจึงวิ่งหนีไป รู่ ๆ เกิดหมดสติ ผมรู้สึกว่ามีเสียงคนแก่มาร้องเรียก ตบหน้าผม อย่างแรง จนผมสะดุ้งและวิ่งต่อไปได้ หากวันนั้นผมไม่ฟื้นจากจากสลบ ผมคงอาจจะไม่มีชีวิตรอด ผมนึกถึงพ่อปู่ ทุกวันนี้ผมเรียกท่านว่า “พ่อแก่” ผมรู้สึกได้ว่าเป็นท่านมาช่วย เพราะในชีวิตผม ไม่เคยยกมือขอพรที่ใดในเรื่องความคุ้มครอง ผมจึงมั่นใจว่าเป็นพ่อปู่ ไปที่ไหน ผมจะต้องระลึกถึง ท่านเสมอ” (ชนุรัต สีนสายอ. สัมภาษณ์. 2564)

“ผมมีฐานะไม่ใคร่จะดีนัก ผมจำต้องไปสมัครเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อ ได้รับสิทธิ์ในการผ่อนผันทหาร เนื่องจากผมต้องดูแลแม่และน้อง ๆ ที่ยังคงศึกษา และมีปัญหา ครอบครัวจากการขาดไร้ผู้นำเนื่องจากหย่าร้างของมารดาและบิดา ปีนี้ผมอายุ 25 ปี เข้าสู่เบญจเพส แม่ของผม ท่านมีความกังวล เกรงว่าจะได้รับอันตรายหากไปรับใช้ชาติในช่วงนี้ จึงขอพรพ่อปู่คุ้มครองให้ขอผ่อนผันได้ เพราะเมื่อผมสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว สิทธิ์ผ่อนผันย่อมจบลง แต่ปรากฏว่า ทางสัสดี ได้รับเรื่องอนุญาตให้ผ่อนผันต่อไปได้อีก จึงรู้สึกโล่งใจ แม่และญาติ ๆ ต่างก็สบายใจขึ้น เพราะคนไทยมีความเชื่อกันว่า เบญจเพสไม่ควรไปยังที่เสี่ยง ผมเองในใจนั้น มีความมุ่งมั่นที่จะรับใช้ชาติ แต่ไม่อยากจะไปในปีนี้อาจจะเนื่องจากสงสารแม่ที่ห่วงผม และ ประกอบกับมีโควิด 19 การทำมาหากินลำบาก จึงมีความจำเป็นต้องอยู่ช่วยเหลือแม่และครอบครัว การขอพรครั้งนี้ ประหนึ่งได้รับความคุ้มครองจากพ่อปู่ให้ปลอดภัย ทั้งที่ไม่ได้มีเหตุเกิดขึ้น แต่รู้สึก มีความเบาใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป” (อภิรัตน์ ฌชากร. สัมภาษณ์. 2564)

ภาพประกอบ 36 การทำบุญทางศาสนาประจำปีศาลพ่อปู่โป่งลาน
ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2559

ตำนานในพื้นที่วังสวนบ้านแก้ว เล่ากันว่า ศาลพ่อปู่โป่งลาน เดิมเป็นศาลเพียงตา เล็ก ๆ นี้ เป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อมา เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จมาประทับ ณ สวนบ้านแก้ว ภายหลังได้นิมิตเห็น จึงทรงโปรดเห็น จึงโปรดให้ช่างปั้นจากกรุงเทพฯ ปั้นรูปเจ้าพ่อ ตามลักษณะนั้น ๆ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดีขึ้น มีรั้วอิฐโปร่งล้อม ไว้ที่เนินเขาโป่งลานนอกเขตพระราชฐาน แต่ได้เกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาในเขตพระราชฐาน ศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบันจึงตั้งอยู่ในอาณาเขตวังสวนบ้านแก้วดังกล่าว มีการทำบุญทางศาสนาทุกปีและที่ศาลพ่อปู่โป่งลานจะมีพวงมาลัยสวยงามจากร่องรอยของผู้ที่มาสักการะ

ภาพประกอบ 37 ร่องรอยการสักการะศาลพ่อปู่โป่งลาน

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2559 และชนิศา สินธิรเดช. 2563

โลกศักดิ์สิทธิ์ได้แทรกซึมเข้ามาอยู่ในธรรมชาติและวิถีของชีวิต ตามคติความเชื่อของคนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสิ่งสถิตอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในขณะเดียวกันศาสนาหลักต่าง ๆ ของโลก มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาทิ วัตถุหรือสัญลักษณ์บางสิ่งบางอย่าง รวมไปถึงบุคคลบางคนบางกลุ่ม ที่ผูกติดกับสถานที่จนพื้นที่นั้นถูกนิยามให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ

แบบดั้งเดิม หรือศาสนาหลักต่างเลือกที่จะสร้างวัตถุและสถานที่เชื่อมโยงโลกสามัญกับโลกศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติทางสังคมและการจัดการเชิงพื้นที่ที่เสมือนรักษาจิตของชุมชน

ดังนั้น การที่ศาลพ่อปู่โป่งลานหันหน้ามาทางทิศเหนือ ส่วนพระบรมชียานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ หันหน้าทางทิศใต้ อยู่ในทิศที่ตรงกันข้าม ในสถานที่เดียวกัน โดยสร้างให้หันหน้ามาในทางที่เผชิญหน้ากันนั้น จึงวิเคราะห์ได้ถึงนัยยะในเชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เกี่ยวโยงกับความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะเชิงพื้นที่ เสริมวิธีการให้สถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เพิ่มมากขึ้น มีการสร้างสองสิ่งสำคัญที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ที่เข้ามาในสถานที่ จากการที่จงใจให้สิ่งปลูกสร้างสองสิ่งนี้หันหน้าเข้าหากัน จนเกิดความโดดเด่นชวนสงสัย ผ่านการผูกเรื่องเล่าโยงเข้ากับพลังที่ไม่สามารถอธิบายได้ดังกล่าว

13. ศาลท่านราชเลขา ตั้งอยู่บริเวณหน้าพระตำหนักดอนแค (ตำหนักแดง) ตั้งขึ้นในปี 2562 จากการย้ายมาจากศาลเดิม โดยศาลเดิมตั้งขึ้นในราวปี 2509 ไม่นานจากการเสียชีวิตของท่านราชเลขา คือ หม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร ส่วนศาลใหม่นั้น เป็นการอัญเชิญดวงวิญญาณท่านราชเลขาเพิ่มมาอีกหนึ่งท่าน คือ ดวงวิญญาณหม่อมเจ้าฟ่องผัสมณี จักรพันธุ์ ซึ่งสิ้นชีพิตักษัย 26 มีนาคม 2526

ตาราง 13 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลท่านราชเลขา

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ศาลท่านราชเลขาหน้า พระตำหนักดอนแค เป็นศาลใหม่ที่สร้างแทน ศาลเดิม โดยการทำพิธีการ ถอนศาลพระภูมิเดิม พิธีอัญเชิญเจ้าที่ศาล พระภูมิใหม่และทำพิธีบวงสรวง ตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ และได้มีการสวดเจริญ พระพุทธรณ์ตามแนวทาง ศาสนาพุทธ ศาลเดิมนั้น	- ความเชื่อในเชิงพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ ส่งเสริมให้เกิด ผลต่อฤทธิ์ทางใจ

ตาราง 13 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<p>หันหน้าทางทิศตะวันออก แต่ศาลใหม่นี้หันหน้าไปทาง ทิศใต้ ตรงไปยังจุดที่ตั้งของ พระบรมชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7</p>	

ศาลท่านราชเลขา เป็นลักษณะของศาลพระภูมิที่ตั้งอยู่หน้าพระตำหนักคอนแค้น ศาลเดิมมีการปลูกสร้างมานาน จนมีความชำรุดทรุดโทรม เดิมเป็นศาลปูนเล็ก ๆ ที่มีความเกี่ยวโยงของเรื่องเล่าเกี่ยวกับในอดีตของชุมชน กล่าวถึง หม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร ราชเลขานุการในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ซึ่งหม่อมราชวงศ์สมักรสมาน ท่านเคยอาศัยอยู่ในพระตำหนักคอนแค้น (พระตำหนักแดง) สำหรับหม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร นั้นท่านเคยถวายงานในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในตำแหน่งราชเลขาเช่นกัน มีหลักฐานการบันทึกกล่าวถึงไว้ดังนี้

“ในวันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477 อันเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัตินั้น เวลา 15.38 น. (เวลาในประเทศไทย) ได้มีโทรเลขจาก หม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร ราชเลขาในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 จากพระตำหนักโนล ตำบลทรานเลห์ อันเป็นที่ประทับในอังกฤษ มาถวายราชเลขานุการในพระองค์ที่กรุงเทพฯ มีใจความว่า โดยกระแสพระบรมราชโองการ ให้ราชเลขานุการแจ้งแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังว่ามีพระราชประสงค์โปรดให้เชิญพระกระแสรับสั่ง...”

ส่วนในหนังสือประวัติศาสตร์บอกเล่า เรื่อง กุลสตรีศรีสยาม สง่างามทุกกาลสถาน ของหม่อมราชวงศ์ พุทธิสถาน ชุมพล ได้กล่าวถึง หม่อมราชวงศ์ สมักรสมาน กฤดากร ไว้ในเรื่องการที่เคยเป็นราชเลขาในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า “หม่อมราชวงศ์ สมักรสมาน กฤดากร ทำหน้าที่ราชเลขานุการในพระองค์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ในการอัญเชิญพระราชหัตถเลขาสละราชสมบัติไปส่งมอบที่สถานอัครทูตสยามที่กรุงลอนดอน”

ในเรื่องราวของหม่อมราชวงศ์สมักรมานนั้น ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ถวายงานใกล้ชิดกับทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ตั้งแต่พระองค์ยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เช่น ในช่วงสำคัญของแผ่นดิน ที่ได้อัญเชิญพระราชหัตถเลขาสละราชสมบัติ แม้แต่ในช่วงที่ทรงเผชิญเรื่องราวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากการที่ทั้งสองพระองค์เสด็จออกจากพระนครไปยังภาคใต้ ยังปรากฏถึงเรื่องราวของหม่อมราชวงศ์สมักรมาน กฤดากร ในบทความหนึ่งที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าไว้

“เรือเกือบถึงชุมพรแล้ว เกิดน้ำมันในเรือหมด ก็ตัดสินใจเข้าฝั่ง อาหารก็ไม่มีด้วยเหมือนกัน ส่งคนขึ้นไป 3 คน ดูเหมือนจะเป็นท่านครรรชิต หม่อมราชวงศ์สมักรมาน ใครอีกคนจำไม่ได้ ให้ไปหาพระราชญาติรักษา เป็นเจ้าเมืองชุมพรอยู่ ให้ไปขอน้ำมัน พวกที่ไปหาอาหารก็กลับมา มีอาหารมาปิ่นโตเดียว ก็แบ่งกันกินคนละเล็กคนละน้อย คอยจนกระทั่งพระราชญาติเอาน้ำมันมาให้ ก็จัดแจงเติมแล้วก็ออกเดินทางกันต่อไปอีก”

หรือแม้แต่บางช่วงของพระชนม์ชีพ ที่สองพระองค์ทรงอาจตัดสินใจกระทำในบางเรื่องที่เป็นเรื่องเกี่ยวแก่ความเป็นไปและการตัดสินใจใหญ่หลวง มักที่จะมีหม่อมราชวงศ์สมักรมานอยู่ด้วย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าถึงเหตุการณ์คืนวันหนึ่งให้ฟังว่า

“คืนนั้น ในหลวง ฉันทน์ แล้วก็ หม่อมราชวงศ์สมักรมานขึ้นไปอยู่บนชั้น 3 ด้วยกัน ท่านรับสั่งว่าถ้าจะมีเรื่องเกิดขึ้น ท่านก็จะยิงพระองค์เอง แล้วให้สมักรมานเป็นคนยิงฉันทน์ ส่วนสมักรมานจะทำอะไรกับตัวเองหรือไม่ก็ช่าง แต่ก็ไม่มีความหมายอะไรที่ร้ายแรงจนถึงกับจะทรงทำอย่างที่ได้รับสั่งไว้”

หม่อมราชวงศ์สมักรมาน นับเป็นบุคคลที่รับใช้งานสำคัญ เช่นในคราวที่รัฐบาลไทย ได้มีพิธีการสำคัญในการอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กลับมาประดิษฐานยังประเทศไทยนั้น ทางรัฐบาลไทย ยังได้ประสานงานมายังหม่อมราชวงศ์สมักรมาน ขณะนั้นพำนักอยู่ในอังกฤษ ในการจัดการในเรื่องของการอัญเชิญพระบรมอัฐิให้แก่รัฐบาลไทย

ในช่วงปี พ.ศ. 2489 หม่อมราชวงศ์สมักรมาน กฤดากร ได้เข้าไปปรับใช้ถวายงานสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นราชเลขานุการส่วนพระองค์ โดยในราวต้นปี พ.ศ. 2593 ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานเตรียมการรับเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในการพระราชดำเนินจากวังสระปทุมไปประทับแรมครั้งแรกเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2493 โดยการที่หม่อมราชวงศ์สมักรมานต้องเดินทางล่วงหน้าเพื่อประสานเตรียมการก่อน แล้วจึงกลับมากรุงเทพฯ เพื่อตามเสด็จไปในการพระราชดำเนิน

จากเรื่องราวที่กล่าวมา จึงทำให้เห็นได้ว่า หม่อมราชวงศ์สมักรมาน นั้น เป็นข้าราชการที่ถวายงานทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาเป็นเวลานานอย่างต่อเนื่อง เป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การระลึกถึงอีกผู้หนึ่ง

จากการบอกเล่าของผู้คนในชุมชน ที่ได้เล่าต่อ ๆ กันมาว่า ในการทำหน้าที่ราชเลขานุการ หม่อมราชวงศ์สมักรมาน ท่านเป็นบุคคลที่เคร่งครัดในระเบียบวินัย ท่านมีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการกำกับดูแลงานต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้วในขณะนั้น หากผู้ใดจะทำการใด เช่น เก็บผลไม้เอาไป ต้องมีการบอกกล่าวให้ทราบเสียก่อน การที่ท่านเป็นคนเคร่งครัดระเบียบเช่นนี้ เพราะด้วยว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่านเป็นบุคคลที่มีพระทัยดี กล่าวคือ “ใจดีมาก” จึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบเคร่งครัดเพื่อไม่ให้มีการหมิ่นพระเกียรติโดยมิได้ตั้งใจ จากข้าราชการหรือคนงานต่าง ๆ อาจจะเนื่องจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในเรื่องพระราชประเพณี และนอกจากเรื่องที่เคร่งครัดในระเบียบแล้ว ท่านยังเป็นคนที่รักความสงบเป็นอย่างมากอีกด้วย

หม่อมราชวงศ์สมักรมาน ถึงแก่กรรม ในปี 2509 ด้วยอาการไตวาย จากโรคไวรัสตับ สิริรวมอายุ 61 ปี (เทียบจากหนังสือประวัติศาสตร์บอกเล่าของหม่อมราชวงศ์พทุทธิสาณ 2560 หน้า 370 มีใจสำคัญถึงเรื่องนี้ว่า “หม่อมราชวงศ์สมักรมาน ราชเลขาส่วนพระองค์ ก็ได้ล้มป่วยด้วยโรคไวรัสตับอักเสบ นำยามาให้ไม่ทันการ จึงถึงแก่กรรมลงเพราะไตวาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2509 แล้ว ทั้ง ๆ ที่อ่อนวัยกว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหนึ่งปี หม่อมเจ้าฟ่องผัสมณี จักรพันธ์ุ พระขนิษฐา จึงทรงเป็นราชเลขาแทน” จากใจความนี้จึงวิเคราะห์ได้ว่า หม่อมราชวงศ์สมักรมาน เกิดในปี พ.ศ. 2448 และถึงแก่กรรมในปี 2509 สิริรวมอายุ 61ปี นั่นเอง) การถึงแก่กรรมของหม่อมราชวงศ์สมักรมาน เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่ได้ทำให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงตัดสินพระราชหฤทัยทรงเลิกที่ประทับที่จังหวัดจันทบุรี และเสด็จกลับมาประทับที่กรุงเทพฯ ณ วังสุโขทัยเป็นการถาวร ในปี พ.ศ. 2511

เมื่อหม่อมราชวงศ์สมักรมานถึงแก่กรรมลง มีเรื่องเล่าสืบต่อกันว่า ท่านมีใจรักและหวงแหนสถานที่แห่งนี้มาก ต่อมาได้สร้างศาลพระภูมิเล็ก ๆ ขึ้นมาเพื่อให้เหล่าข้าราชการและคนงานในวังสวนบ้านแก้ว ไว้ทำการเคารพสักการะ เพื่อให้เหล่าข้าราชการและคนงานมีความขำเกรงเพื่อความมั่นคงในกฎระเบียบเสมือนท่านยังคงมีชีวิต ศาลพระภูมิแห่งนี้ มักถูกเรียกว่าศาลท่านราชเลขา คาดว่าน่าจะมีการขึ้นศาลหลังจากท่านเสียชีวิตไปแล้วไม่นาน

ภาพประกอบ 38 ศาลท่านราชเลขา (ศาลเดิม)

ที่มา : ชนิศา สนิธิรเดช. 2563

ได้มีการเล่าต่อกันมาว่า ท่านราชเลขาท่านเป็นคนรักความสงบ เมื่อใดที่เกิดเสียงดังขึ้นในบริเวณพระตำหนักแดง มักจะมีเรื่องแปลก เนื้อธรรมชาติเกิดขึ้นในสถานที่แห่งนี้อยู่เสมอตามคำให้สัมภาษณ์ของคณงานที่ทำงานในวังสวนบ้านแก้ว ตำแหน่งคนสวนได้กล่าวถึงในเรื่องเนื้อธรรมชาติในเรื่องนี้ไว้ว่า

“ครั้งหนึ่ง มีคณงานจากภายนอกเข้ามาซ่อมแซมพระตำหนักแดง ตกกลางคืนตนได้ฝันถึงท่านสมัครสมานหน้าตาบึ้งตึง ในฝันท่านสมัครสมานกล่าวว่า ท่านไม่พอใจที่คณงานซ่อมพระตำหนักเสียงดัง รำคาญเหลือเกิน ตื่นเข้ามาได้อาเรื่องมาเล่าให้คณงานอื่น ๆ ฟัง จึงได้รับรู้เรื่องเล่าจากคณงานรุ่นก่อนที่ตนจะเข้ามาว่าท่านสมัครสมานไม่ชอบเสียงดัง ทำให้รู้สึกแปลกใจมาก เพราะตนเองในตอนนั้นเพิ่งเข้ามาทำงานไม่เคยรู้เรื่องราวเหล่านี้มาก่อน และยังมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่าในเวลาเย็นที่พระตำหนักแดงซึ่งได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ปิดแล้ว คณงานกลับมองเห็นสตรีแต่งชุดไทยยืนอยู่บนระเบียง สถานที่แห่งนี้เป็นที่รู้สึกยำเกรงของคณงานเป็นอย่างมาก ไม่ใช่เพียงแค่รับรู้มาจากรื่องเล่า แม้แต่คณงานที่เคยคิดว่าตนเองนั้นเป็นคนที่ไม่กลัวอะไรง่าย ๆ เมื่อมาบริเวณพระตำหนักดอนแด (พระตำหนักแดง) จะรู้สึกหวาดหวั่น จากการที่รู้สึกเหมือนมีสายตาจับจ้อง” (พิสมัย เรื่องกักดี. สัมภาษณ์. 2554)

นอกจากนี้แล้ว ยังมีคณงานที่อยู่ในเหตุการณ์เนื้อธรรมชาตินี้ด้วย จากการทำงานภาคสนาม ตำแหน่งคณงานทั่วไป เขาและลูกน้องเห็นว่า มีไม้เก่า ๆ อยู่แผ่นหนึ่ง ที่ใช้สำหรับทอดเป็นสะพานจากริมฝั่งคลองบ้านแก้วไปยังศาลาลอยกลางน้ำ เนื่องจากมองเห็นว่าเป็นเพียงไม้เก่า ๆ จึงชวนกันเก็บเอาไม้นั้นไปบ้านพัก คิดกันว่า จะเอาไปประดิษฐ์เป็นป็นยิงปลา

“คืนนั้น หลังจากคนงานลูกน้องได้เข้านอน ตกตึกหลายคนต่างได้ยินเสียงเสื้อไม้เสียงดังมากมาจากหน้าบ้านพักของคนงานที่เอาไม้ไป แม่แต่คนที่อยู่พักอยู่ในระแวกเดียวกันต่างก็ได้ยินเหมือน ๆ กัน จนเกิดความรู้สึกกลัวมาก ตื่นเข้ามาคนงานที่เอาไม้ไป ถึงกับต้องเอาไม้มาคืน ส่วนตัวผมนั้นไม่ได้เจออะไร อาจจะเป็นเพราะไม้นั้นอยู่บ้านคนงานลูกน้อง” (พิชญ เรื่องกักคี่. สัมภาษณ์. 2564)

หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน

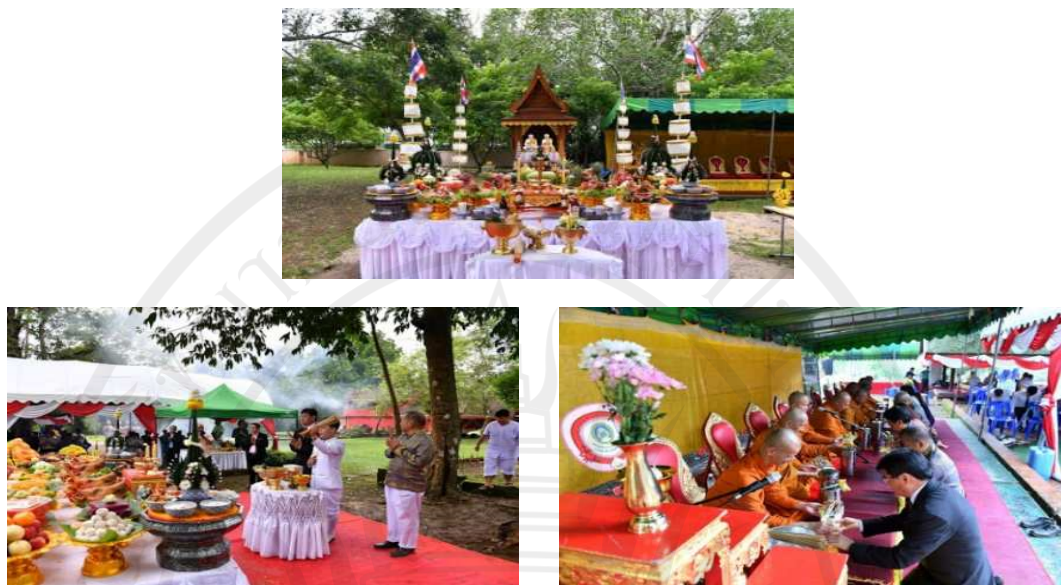
หม่อมเจ้าหญิงฟ่องผัดสมณี

ภาพประกอบ 39 ราชอาณาจักรในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ที่มา : พงศนิธาน ชุมพล. ออนไลน์. 2560 และและคุณใหญ่. ออนไลน์. ม.ป.ป.

เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2562 ณ พระตำหนักดอนแค (พระตำหนักแดง) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี รองศาสตราจารย์ พงษ์พันธ์ สุทธิวัฒน์ รักษาการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป็นประธานพิธีบวงสรวงศาลพระภูมิและพิธีบวงสรวงท่านราชาเลข หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน กฤดากร และหม่อมเจ้าหญิงฟ่องผัดสมณี จักรพันธุ์ ราชอาณาจักรในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7

ในพิธีประกอบด้านการถอนศาลพระภูมิเดิม พิธีอัญเชิญเจ้าที่ศาลพระภูมิใหม่ ประชานในพิธีจุดเทียนธูปถวายเครื่องสังเวย พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหาร พระสงฆ์ อุทิศส่วนกุศลให้หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน กฤดากร และหม่อมเจ้าหญิงฟ่องผัดสมณี จักรพันธุ์

ภาพประกอบ 40 พิธีถอนศาลพระภูมิเดิมและอัญเชิญเจ้าที่ศาลพระภูมิใหม่ พิธีบวงสรวงศาลพระภูมิและบวงสรวงท่านราชเลขา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารพระสงฆ์อุทิศส่วนกุศล

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2562

จากการที่ศาลพระภูมิหน้าพระตำหนักคอนแค้นเป็นศาลใหม่ที่สร้างแทนศาลเดิม โดยการทำพิธีกรถอนศาลพระภูมิเดิม พิธีอัญเชิญเจ้าที่ศาลพระภูมิใหม่ ทำพิธีบวงสรวงตามลัทธิศาสนาพราหมณ์และได้มีการสวดเจริญพระพุทธมนต์ตามแนวทางศาสนาพุทธเช่นนี้ เป็นการผสมผสานพิธีกรรมทางความเชื่อในลัทธิพราหมณ์และทางพุทธศาสนา เป็นความเชื่อในสังคมไทยที่ยอมรับกันมาเป็นเวลาช้านาน

ศาลเดิมนั้นหันหน้าทางทิศตะวันออก แต่ศาลใหม่นี้หันหน้าไปทางทิศใต้ ตรงไปยังจุดที่ตั้งของ พระบรมชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ดังนี้แล้ว การหันหน้าศาลพระภูมิใหม่ไปยังทิศที่พระบรมชินยานุสาวรีย์ตั้งอยู่ ย่อมเป็นการทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ ส่งเสริมความเชื่อให้มากยิ่งขึ้นจากการสร้างสรรค์อันมาจากความเชื่อ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

14. ศาลพระภูมิเจ้าที่ อยู่ทางทิศเหนือของสวนส่วนพระองค์

ตาราง 14 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลพระภูมิเจ้าที่

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- พระภูมิเจ้าที่ ที่ได้เล่าสืบกัน มาว่าตั้งขึ้นโดย สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ	- วัฒนธรรมความเชื่อในเรื่อง พระภูมิเจ้าที่

จากตาราง 14 นับว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงร่องรอยเกี่ยวกับความเชื่อในอีกสิ่งหนึ่ง จากหลายสิ่งของวังสวนบ้านแก้ว ที่ประกอบกันเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในเรื่องของพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ ที่สื่อออกมาในรูปแบบของเรื่องเล่าที่โยงถึงสิ่งปลูกสร้าง ความหมายของสัญลักษณ์ สื่อออกมาในเรื่องของวัฒนธรรมความเชื่อ

ในวังสวนบ้านแก้ว มีประเพณีทางด้านความเชื่อที่นับว่าเป็นความเชื่อ 4 สิ่งสำคัญ ที่เป็นความเชื่อประกอบสร้างเป็นความเชื่อร่วมกัน จากการที่มีประเพณีสืบต่อกันมาในการบวงสรวง พระบรมราชินีนาถสุวารีและประเพณีทำบุญศาล ในเรื่องเกี่ยวกับประเพณีความเชื่อนี้ บุคลากรคนสำคัญของสำนักศิลปวัฒนธรรม ได้เล่าถึงเรื่องราวความเชื่อ 4 สิ่งสำคัญไว้ว่า

“ในวังสวนบ้านแก้ว มีสิ่งสำคัญทางด้านความเชื่ออยู่ในพื้นที่ร่วมกัน 4 สิ่งสำคัญ คือ พระบรมราชินีนาถสุวารีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ศาลพ่อปู่โป่งลาน ศาลท่านราชเลขา และศาลพระภูมิเจ้าที่ ทุกปีจะต้องมีการประเพณีการทำบุญเป็นการเฉพาะ โดยมีการเรียงลำดับความสำคัญ ซึ่งที่ผ่านมาได้เรียงลำดับความสำคัญไว้ดังนี้

1. พระบรมราชินีนาถสุวารีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เนื่องจากเห็นว่า ท่านเป็นเจ้าของวังสวนบ้านแก้ว

2. ศาลพ่อปู่โป่งลาน เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญของพื้นที่

3. ศาลท่านราชเลขา

4. ศาลพระภูมิเจ้าที่

แต่เมื่อพิจารณาในเชิงวิเคราะห์ถึงลำดับของความสำคัญโดยนำประวัติศาสตร์มาตีความร่วมด้วย จึงมีความเห็นว่าศาลพ่อปู่โป่งลานตั้งอยู่บนเนินเขาโป่งลานมานานมาก โดยมีมาก่อนที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จะเสด็จมาสร้างวังสวนบ้านแก้ว จึงควรอยู่ในลำดับที่ 1 และในส่วนของพระบรมราชินยานุสาวรีย์ พระรูปปั้นอันเป็นตัวแทนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เจ้าของวังสวนบ้านแก้ว ท่านเสด็จประทับในพื้นที่แห่งนี้หลังการมีอยู่ของศาลพ่อปู่โป่งลาน จึงอยู่ในลำดับที่ 2 โดยมีศาลพระภูมิเจ้าที่มาในลำดับที่ 3 เนื่องจากศาลพระภูมิเจ้าที่สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และลำดับที่ 4 ควรเป็นศาลท่านราชเลขา เนื่องจากท่านราชเลขาอยู่ในฐานะเป็นข้าราชการ อีกประการหนึ่ง ศาลท่านราชเลขาปลูกสร้างหลังสุด ตามลำดับการสร้าง นำที่จะต้องนำมาไว้ท้ายสุด เนื่องจากฐานะที่ท่านเป็นข้าราชการ” (ปริยพันธ์ สิทธิจินดา. สัมภาษณ์. 2564)

คนไทยชาวสยามแต่อดีตกาล มีความเชื่อว่าตามฟ้า ดิน น้ำ ภูเขา ต้นไม้ และอาคารบ้านเรือน มีผีเจ้าที่เจ้าทาง ปกปักษ์รักษาอยู่ ผนวกกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ และพราหมณ์ฮินดู ทำให้เกิดการพัฒนาศาสนพิธีการอัญเชิญผีเจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประทับในศาล (ศาลพระภูมิ ศาลเจ้าที่) เพื่อปกป้องคุ้มครองดูแล รักษาสถานที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ให้มีความเป็นสิริมงคลเจริญก้าวหน้าในทุกสถาน นิยมตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ในวันที่ปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่

เจ้าพิธีผู้ทำพิธีกรรม ตั้งศาลพระภูมิ นั้นเป็นได้ทั้งพระพราหมณ์ ฆราวาสผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม ตามคติความเชื่อจากพิธีกรรมพื้นบ้านแต่เดิม ความเชื่อทางพุทธศาสนา และพราหมณ์ฮินดู นำมาพัฒนาพิธีกรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดความขลัง และศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เปลี่ยนค่านำหน้าใหม่ให้ดูดี มีมงคลขึ้นจากคำว่า “ผี” ที่ดีมีคุณธรรมให้เป็นพระ เช่น พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง หรือพระภูมิ เพราะนับถือว่าเป็น ผีชั้นสูง

การตั้งศาลพระภูมิ นำแนวคิดมาจากศาสนาพราหมณ์ฮินดูว่า พระอิศวร หรือพระศิวะทรงมีวิมาน ประทับบนยอดเขาพระสุเมรุ เปรียบประดุจมณฑลจักรวาล พระภูมิถือเป็นเทวดาชั้นหนึ่งเหมือนกัน วิมานของศาลพระภูมิ จึงต้องมีเสาเดียว เปรียบประดุจเขาพระสุเมรุมาศวิมานของพระอิศวร ฉะนั้น การตั้งศาลพระภูมิตามคติบ้านเรือนของคนไทย จึงมีเสาเดียว สำหรับศาลเจ้าที่นั้น เปรียบเสมือนบ้านเรือนชาวบ้านจึงมี 4 เสา ส่วนศาลที่อยู่ตามโคนต้นไม้ ทางสามแพร่งเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณเร่ร่อนเพนจร นิยมสร้างศาลมี 6 เสา หรือ 8 เสา คนไทยนั้นในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เร้นลับ เป็นสิ่งที่ผูกพันในชีวิตเราแทบทุกคน ศาลพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่ใกล้ตัวอันแสดงถึงความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อสิ่งนี้

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งนี้ จึงต้องมีการกระทำอย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย การบวงสรวงเช่นสังเวช และการตั้งศาลพระภูมิ ถือเป็นวัฒนธรรมพิธีกรรมแบบโบราณของไทย โดยกระทำเมื่อปลูกบ้านใหม่ หรือย้ายที่อยู่ เพราะเชื่อว่าขั้นตอนการตั้งศาล จะเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วจึงอัญเชิญพระภูมิมาสถิตที่ศาลพระภูมิเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าบ้าน และบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรือง เพราะถือว่าพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งของบ้าน การตั้งศาลพระภูมิ เจ้าบ้านจะต้องไปปรึกษาผู้รู้พรหมณ์ ผู้ประกอบพิธี โดยเริ่มจากการตรวจดูฤกษ์ยาม เจ้าพิธีจะนำ วัน/เดือน/ปีเกิดเจ้าของบ้าน มาดูประกอบ เพื่อให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน (กระทรวงวัฒนธรรม. ออนไลน์. 2563)

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นการสนับสนุนในด้านการวิเคราะห์สัญลักษณ์โดยนัยศาลพระภูมิของวังสวนบ้านแก้ว ได้ว่า คือวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่นั่นเอง

สิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว

สำหรับการวิเคราะห์สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้ว ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่คัดเลือกสิ่งของเครื่องใช้ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ซึ่งปัจจุบันเปิดจัดแสดงของใช้ส่วนพระองค์ที่ส่วนใหญ่นำมาจากวังสุโขทัย เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ระลึกถึงพระราชจริยวัตรในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โดยผู้วิจัยจะนำสิ่งของเครื่องใช้ที่ได้ทำการคัดเลือกมาทำการศึกษาแบบเจาะเฉพาะเจาะจง (Selective Sampling) ภายใต้กรอบสัญวิทยา (Semiotic) ในวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีสิ่งเด่น ๆ ในลำดับที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าสำคัญ ดังนี้

1. พระบรมสาทิสลักษณ์ และ พระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ซึ่งสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้จัดแสดงไว้จำนวนมากในหลายช่วงเวลา นับตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จวบจนถึงเจริญพระชนม์มายุ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 15 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระบรมสาทิสลักษณ์ และพระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	<ul style="list-style-type: none"> - พระบรมสาทิสลักษณ์ - ฝืนใหญ่ กลางห้องโถงใหญ่ - มีพานพุ่มดอกไม้ วางบนโต๊ะหมู่ประดิษฐาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ภาพบุคคลสำคัญของสถานที่ - ผู้สูงสุดที่ควรแก่การเคารพสักการะ
	<ul style="list-style-type: none"> - พระบรมฉายาลักษณ์ - พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - อยู่เหนือพระแท่นบรรทม 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสำคัญสูงสุด - อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมของคนไทย ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไว้เหนือศีรษะ โดยเฉพาะการไว้ในห้องนอนเหนือศีรษะ
	<ul style="list-style-type: none"> - พระบรมฉายาลักษณ์ - สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่ามกลางพระประยูรญาติ ภาพแสดงถึงความโสมนัส พระพักตร์แจ่มใส - ประทับนั่งสูงเด่นกว่าบุคคลอื่นในภาพ และผู้อื่น - มิกิริยานอบน้อม - แต่งกายแบบสามัญ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสัมพันธ์ในหมู่ญาติที่ดูแลห่วงใยใกล้ชิดกัน - ในสังคมไทย - ผู้มีเกียรติยศสูงกว่าทุกคน - ในภาพ - การใช้ชีวิตเรียบง่าย

จากตาราง 15 ในเรื่องของพระบรมสาทิสลักษณ์ และพระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ซึ่งได้จัดแสดงในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) มีพระบรมสาทิสลักษณ์ที่โดดเด่นกลางพระตำหนัก และมีพระบรมฉายาลักษณ์จำนวนมาก เช่น นับตั้งแต่พระบรมฉายาลักษณ์

ขณะทรงพระเยาว์ ขณะดำรงตำแหน่งในฐานะพระราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการทรงมีพระราชกรณียกิจร่วมกัน ไปจนถึงพระบรมฉายาลักษณ์ที่ทรงอยู่ท่ามกลางพระประยูรญาติโดยปราศจากพระสวามี การดำเนินชีวิตในวังสวนบ้านแก้ว รวมไปถึงพระกรณียกิจทั้งทางด้านเกษตร การส่งเสริมงานศิลปาชีพ พระบรมฉายาลักษณ์กีฬาทรงโปรด ฯลฯ จัดแสดงไว้ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นถึงเรื่องราวที่ผ่านมาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 41 พระบรมฉายาลักษณ์ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งจัดแสดงไว้ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

ที่มา : ชนิกา สนิธิรเดช. 2563

2. ฉลองพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ได้จัดแสดงฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ไว้ที่ห้องพระบรรทม พร้อมภาพพระบรมฉายาลักษณ์เกี่ยวกับฉลองพระองค์ไว้จำนวนหนึ่ง

ตาราง 16 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ฉลองพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ฉลองพระองค์ในชุดสตรี ที่เหมาะสมและงดงามของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- มีรสนิยมดี - สตรีชนชั้นสูง

ย้อนกลับไปเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2473 ถึงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2474 ในคราวเสด็จประพาสสหรัฐอเมริกา แคนาดา และญี่ปุ่น ในช่วงนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีพระชนม์มายุเพียง 27 พรรษาเท่านั้น การแต่งกายของพระองค์เป็นที่ประทับใจแก่ผู้พบเห็น โดยเฉพาะชาวต่างชาติ

นิตยสารพิมพ์นิวยอร์กไทม์ (New York Times) ชื่อ นายแฮโรลด์ เอ็น เดนนี่ (Harold N. Denny) กล่าวถึงองค์พระอิริยาบถภายใต้ฉลองพระองค์ที่งดงามไว้ว่า

“ทรงมีพระอิริยาบถที่งามสง่า แผงไว้ด้วยความเอียงอายในที่ ฉลองพระองค์ชุดผ้าไหมสีน้ำตาลอ่อน พระภูษาขาว ฉลองพระองค์แจ๊สแก่ตสั้น พระองค์ทรงได้รับการกล่าวถึงว่าทรงมีพระสิริโฉมงดงามยิ่งพระองค์หนึ่งในบรรดาสตรีในโลกตะวันออกและยิ่งกว่านั้นทรงงามอย่างมีเสน่ห์” พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานสัมภาษณ์แก่นายแฮโรลด์ เอ็น เดนนี่ ด้วยเช่นกันว่า

“สตรีในประเทศสยาม นอกจากจะมีเสรีภาพ มิได้ถูกกีดกันให้อยู่แต่ในบ้าน ดังเช่นสตรี ในหลายประเทศทางตะวันตกออกอยู่แล้ว ยังได้รับแบบอย่างการแต่งกายแบบยุโรป และพากันไว้ผมทรงบ๊อบ (ซึ่งทรงแสดงความรู้สึกว่าเป็นที่ดูงามดี)”

การเสด็จประพาสครั้งนี้ นับเป็น โอกาสสำคัญครั้งแรก ทำให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จออกแทนพระองค์ให้คณะผู้แทนรัฐบาลแคนาดาเข้าเฝ้า ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวร ไข้หลอดลมอักเสบ

ผู้สื่อข่าวหญิงชื่อ คอโรธี แบรินดอน (Dorothy Bradon) ผู้เคยทำงานกับหนังสือพิมพ์เคลิเมนต์ของกรมพระคลังข้างที่ของสยาม รายงานว่า

“สมเด็จพระบรมราชินีแห่งสยามประเทศทรงเป็นศูนย์กลางความสนใจและตกตะลึงของบรรดาผู้เข้าเฝ้าฯ พระองค์ในฉลองพระองค์สีเทาอ่อนคลุมด้วยเขาสัตว์ ทรงพระดำเนินอย่างราบเรียบ ขึ้นบันไดกว้างของเรือเอ็มเปรสออฟแจแปนมาเพื่อให้ผู้คนจำนวนนับร้อยได้เฝ้าฯ ตามระเบียงและห้อง โถงซึ่งเป็นทางผ่านเข้าไปยังห้องรับรองสีทองกับแดงชาดอันหรูหราบนพระดั่งนี้ (นิ้วมือ) พระขำมรงค์เม็ดเดี่ยวส่องประกายอยู่ พระอุระ(หน้าอก) ประดับด้วยเข็มกลัดฝังเพชรหลายเม็ด ไม่มีเพชรนิลจินดาเครื่องประดับอื่นใดเลย สมกับที่ทรงมีพระราชนิยมในความพอเหมาะพอควรมาตลอด และแน่นอนว่า ทรงเยี่ยมพระสรวล พระอิริยาบถไม่แสดงอาการกระดากอายเลยแม้แต่น้อย แม้ว่าแท้จริงแล้วสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงเป็นบุคคลที่ค่อนข้างจะขี้อาย ทรงพระดำเนินตรงไปยังข้าราชการชาวแคนาดาผู้แต่งเครื่องแบบสีทองกับแดงเข้มซึ่งยืนส่งอยู่เป็นแถว ตากล้องกดชัตเตอร์เปิดแฟลชส่องแสงแวววาว สมเด็จพระนางเจ้าฯ มิได้ทรงสะทกสะท้านแต่อย่างใด กลับทรงพระดำเนินต่อไปอย่างงามสง่า”

อีกสองวันต่อมา ผู้สื่อข่าวหญิงคนเดียวกันนั้น ได้รายงานในหนังสือพิมพ์อเมริกันว่า สมเด็จพระราชินีทรงเป็น “สตรีที่สวยงามที่สุดในโลก”

“พระองค์ทรงรับสั่งภาษาอังกฤษได้ดีมาก รวมตลอดถึงภาษาฝรั่งเศส ด้วยก่อนที่พระสวามีจะขึ้นครองราชย์สมบัติ ประทับอยู่ด้วยกันที่ประเทศนั้น จึงเข้าใจได้ในทันทีว่า เหตุใดพระราชนิยมด้านการแต่งพระองค์จึงเป็นแบบฝรั่งเศส” (พฤทธิสาณ ชุมพล. 2560 : 133)

จะเห็นได้ว่าจากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการฉลองพระองค์ด้วยชุดที่งดงาม คู่ดีและเหมาะสม จนเป็นที่ชื่นชมแก่ชาวตะวันตกในคราวเสด็จประพาสดังกล่าว

ภาพประกอบ 42 การฉลองพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในคราวเสด็จประพาส
ที่มา : มิวเซียมไทยแลนด์. ออนไลน์. 2564

ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ได้จัดแสดงฉลองพระองค์ไว้ในห้องพระบรรทม จำนวนหนึ่ง พร้อมพระบรมฉายาลักษณ์ที่แสดงอยู่หลายจุดภายในพระตำหนัก เมื่อได้นำพระบรมฉายาลักษณ์มาวิเคราะห์ในเรื่องที่สัญลักษณ์เฉพาะในส่วนของการฉลองพระองค์ที่งดงามและเหมาะสม จากตาราง 16 จึงวิเคราะห์ได้ว่า สัญลักษณ์หมายถึงรสนิยมดี และสตรีที่มาจากชนชั้นสูง เนื่องด้วยในยุคดังกล่าว ผู้ที่แต่งกายในลักษณะนี้ ต้องเป็นผู้มีฐานะและอยู่ในชนชั้นที่สูงกว่าสตรีทั่วไป

3. หนังสือส่วนพระองค์ จัดแสดงอยู่ภายในห้องพระบรรทม และตู้หนังสือที่มุมท้ายห้องโถง ภายในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

ตาราง 17 การวิเคราะห์สัญลักษณ์หนังสือส่วนพระองค์

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- หนังสือส่วนพระองค์ เป็น หนังสือภาษาต่างประเทศ ทั้งหมด	- ผู้มีความรู้ดี

จากตาราง 17 แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเป็นผู้มีความรู้ เนื่องจากทรงอ่านภาษาต่างประเทศได้ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากล ผู้ใดที่ไม่ใช่ชาวอังกฤษแต่สามารถสื่อสาร อ่านออก เขียนได้ในภาษาอังกฤษ ในสายตาของผู้อื่นย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากกว่าผู้อื่น โดยเฉพาะสตรีชาวสยามในยุคที่สตรียังไม่ได้รับการยอมรับในเรื่องการเท่าเทียมบุรุษเหมือนในยุคปัจจุบัน

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีพระนามเดิมว่า หม่อมเจ้ารำไพพรรณี สวัสดิวัตน์ ทรงเป็นพระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสวัสดิวัฒนวิศิษฎ์ (พระอนุชาในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง) กับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภาพรรณณี

เมื่อเจริญพระชันษาได้ 2 ปี พระบิดาได้ทรงนำเข้าถวายตัวอยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ที่พระตำหนักสวนสี่ฤดูในพระราชวังดุสิต โดยที่หม่อมเจ้ารำไพพรรณีฯ นั้น นับได้ว่าทรงเป็นพระนัดดาพระองค์หนึ่ง สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระราชทานความเอ็นดู ความห่วงใยอยู่เสมอ ทรงเอาใจใส่อบรมอย่างใกล้ชิด เมื่อหม่อมเจ้ารำไพพรรณีฯ มีพระชันษา 6 ปี ได้เสด็จเข้าทรงศึกษาที่โรงเรียนราชินี ต่อมาเมื่อตามเสด็จฯ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ไปประทับที่วังพญาไท จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ลาออกจากโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนอยู่ไกลที่ประทับเกินไป และโปรดเกล้าฯ ให้ครูจากโรงเรียนราชินีมาถวายพระอักษรที่พระตำหนัก เมื่อถึงเวลาสอบไล่จึงจะเสด็จไปสอบที่โรงเรียนราชินี ในระหว่างนี้ได้ทรงศึกษาวิชาภาษาอังกฤษเป็นพิเศษ และในเวลาต่อมาก็ได้ทรงศึกษาด้วยพระองค์เองจนทรงมีความรู้อย่างกว้างขวาง

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ได้เสด็จนิวัตพระนครในเดือนเมษายนพุทธศักราช 2458 ทรงเข้ารับราชการ ในตำแหน่งนายทหาร คนสนิทพิเศษของพลเอกสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และเมื่อทรงว่างจากพระภารกิจก็เสด็จไปยังวังพญาไทเพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี เป็นเมืองนิตย์ จึงได้ทรงรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกับพระประยูรญาติ รวมทั้งหม่อมเจ้ารำไพพรรณี สวัสดิวัตน์ ซึ่งพระองค์ทรงต้องพระอภัยมณีมากกว่าองค์อื่น

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ทรงมีพระหฤทัยผูกพันในหม่อมเจ้ารำไพพรรณี ใคร่ขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาตที่จะอภิเษกสมรสกับหม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงรับเป็นพระราชธูระในการคู่ขอหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี ต่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกอบพิธีอภิเษกสมรสพระราชทาน ณ พระที่นั่งวโรภายพิมาน พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พุทธศักราช 2461

หลังจากอภิเษกสมรสแล้ว หม่อมเจ้ารำไพพรรณี ได้ทรงรับพระราชภาระดูแลกิจการภายในพระตำหนัก และทรงศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในวิชาภาษาอังกฤษ

ในเดือนมกราคม พุทธศักราช 2463 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ได้เสด็จไปรักษาพระองค์ ณ ประเทศฝรั่งเศส หม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระชายาได้โดยเสด็จไปถวายการดูแลรักษาพยาบาลด้วย เมื่อทรงหายจากพระอาการประชวรแล้ว ได้เสด็จไปทรงพักผ่อนพระอิริยาบถ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และเสด็จประพาสประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ต่อมาจึงเสด็จเข้าทรงศึกษาวิชาการทหารชั้นสูงเพิ่มเติม ณ โรงเรียนฝ่ายเสนาธิการในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ทรงฝึกงานภาคสนามตามมณฑลต่าง ๆ ในประเทศฝรั่งเศส หม่อมเจ้ารำไพพรรณีพระชายาได้โดยเสด็จไปประทับแรม ณ ที่ประทับแรมในชนบท และเสด็จทัศนศึกษาภูมิประเทศในบริเวณใกล้เคียงพร้อมทั้งทรงฝึกฝนภาษาฝรั่งเศสให้มีความเชี่ยวชาญยิ่งขึ้น (ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี. ออนไลน์. 2563)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ถึงที่มาของการได้รับการศึกษาด้านภาษาต่างประเทศของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่ได้รับการดูแลทางการศึกษาจากทั้งความพระกรุณาของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และจากการศึกษาต่อเนื่องและจากการเสด็จติดตามพระราชสวามีไปยังต่างประเทศ และได้ศึกษาเพิ่มเติมจนมีความเชี่ยวชาญ ไม่เพียงแต่ภาษาอังกฤษ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีความรู้ด้านภาษาฝรั่งเศสอีกด้วย นับว่าเป็นสตรีไทย

ในยุคแรก ๆ ที่ได้รับการศึกษาทางด้านความรู้ทางตะวันตก อันได้แก่ความรู้ทางด้านภาษาทางชาติตะวันตก ได้แก่ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสดังกล่าว

สำหรับหนังสือส่วนพระองค์ที่จัดแสดงไว้ในพระตำหนักเทานั้น จะเห็นได้ว่าเป็นหนังสือนวนิยายจากนักเขียนคนสำคัญของยุคนั้น เป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเกี่ยวกับหนังสือส่วนพระองค์ พบว่าหนังสือทรงอ่านเหล่านั้นเป็นนวนิยายการต่อสู้ของบุรุษชาติตะวันตกเป็นส่วนมาก รวมไปถึงนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนและการต่อสู้ในทางการเมืองอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าพระองค์ยังชื่นชอบการอ่านหนังสือประเภทการตกแต่งบ้านและสวน รวมไปถึงหนังสือนิทานสำหรับเด็ก อาจจะเป็นด้วยพระองค์ทรงมีน้ำพระทัยเมตตาต่อเด็ก ๆ อีกด้วย แต่เนื่องจากหนังสือทรงอ่านมีจำนวนมาก จึงนำมาจัดแสดงสลับกันไป

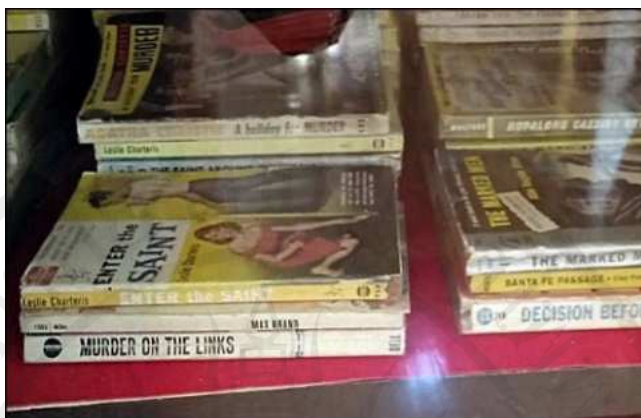

ภาพประกอบ 43 หนังสือส่วนพระองค์ เรื่อง TRIAL

ที่มา : ชนิศา สิ้นธิรเดช. 2563

ตามภาพจะเห็นหนังสือส่วนพระองค์ ยกตัวอย่างหนังสือนวนิยายเรื่อง TRIAL ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2497 เขียนโดย Don Martin Mankiewicz นักเขียนบทภาพยนตร์และนักประพันธ์ชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียงมากที่สุดจากนวนิยายเรื่องนี้ ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเขาวชนชาวเม็กซิกันที่พยายามข่มขืนและฆ่าเด็กผู้หญิงผิวขาว และคดีการเมืองที่น่าเกลียด

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 44 หนังสือส่วนพระองค์เรื่อง The Murder on the Links
ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

หนังสือเรื่อง The Murder on the Links หรือชื่อภาษาไทยว่า สนามกอล์ฟมรณะ เป็นผลงานนิยายนักสืบของ อคาธา คริสตี้ พิมพ์ครั้งแรกในอเมริกา ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2466

ภาพประกอบ 45 หนังสือส่วนพระองค์เรื่อง The Texas Kid
ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

หนังสือนวนิยายเรื่อง The Texas Kid ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2486 เป็นหนังสือนวนิยายแนวผจญภัยของอเมริกันชนฝั่งตะวันตก ซึ่งนำมาทำเป็นภาพยนตร์แนวซีรีส์ยุคเริ่มแรก มีอยู่ห้าเรื่องด้วยกัน เพื่อฟูมฟักในยุคนักภาพยนตร์คาบอวยตะวันตก

จะสังเกตว่า ตามภาพประกอบ 38 - 40 หนังสือส่วนใหญ่ตามภาพนี้ รวมไปถึงหนังสือส่วนพระองค์ส่วนใหญ่ที่จัดแสดงในพระตำหนักเทา เป็นหนังสือแนวผจญภัยที่มีความเก่งกาจของบุรุษเสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง Don' Just Stand There Do Someone, Desert feud,

Raider's Revenge, Gunpoint, The Texas Kid, Shout-Out At Split Rock เป็นต้น จะเห็นได้ว่าล้วนเป็นหนังสือประเภทการผจญภัยและที่สำคัญเป็นหนังสือภาษาต่างประเทศทั้งสิ้น การอ่านหนังสือภาษาชาติตะวันตกได้ ในยุคของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นับว่าหาคนอ่านได้ยาก เนื่องจากยุคดังกล่าวการพัฒนาทางการศึกษายังน้อย แม้แต่ในยุคปัจจุบันคนไทยที่สามารถอ่านหนังสือชาติตะวันตกได้ก็ยังมีไม่มาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรเช่นนี้แล้ว สัญลักษณ์ในหนังสือทรงอ่านจึงมีนัยยะของผู้มีความรู้ดีดังกล่าว

4. ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้าฯ จัดแสดงนิทรรศการอยู่ในห้องผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้าฯ จัดแสดงลายเสื้อโบราณ ลายเสื้อสวนบ้านแก้ว ลายเสื้อพัฒนาใหม่ ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้าฯ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงออกแบบไว้ โดยทรงพัฒนาและส่งเสริมงานฝีมือของชาวจันทบุรีด้านการทอเสื้อกให้มีความคุณภาพดียิ่งขึ้น

ตาราง 18 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เสื้อสมเด็จพระเจ้าฯ

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงออกแบบไว้ โดยทรงพัฒนาจากงานฝีมือชาวบ้านเดิม ให้มีความทันสมัย เปิดช่องทางการจำหน่าย จนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย	- ความมีอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - ความมีพระเมตตาและเอาใจใส่ต่อประชาชน

ศิลปะหัตถกรรมท้องถิ่นของชาวจันทบุรี แต่เดิมมีหลายประเภทด้วยกัน มีทั้งชนิดถักทอและจักสาน ทั้งนี้เพราะว่าเมืองจันทบุรีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้พืชสวน พืชไร่ ทั้งที่ลุ่มและที่ดอน เช่น ไม้ฝ้าย กก ฯลฯ ดังนั้นหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นจึงแตกต่างกันออกไปตามแต่ลักษณะของภูมิศาสตร์ เช่น การจักสานของชาวนบพที่อยู่ในหุบเขาจะสานเสื่อชนิดหนึ่ง เรียกว่า ต้นคุ่มและต้นคล้า ซึ่งชอบพื้นที่ชุ่มชื้นแถบเชิงเขา เสื่อชนิดนี้ไม่เป็น

ที่แพร่หลายนักเพราะหาวัสดุยาก และเมื่อทำเสร็จแล้วค่อนข้างแข็ง การนำไปใช้โดยการพกพาไปยังที่ต่าง ๆ ค่อนข้างลำบาก จึงนิยมใช้ในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการทอผ้าซึ่งมีอยู่ดั้งเดิมอันได้แก่ “ผ้าทออ่างหิน” ในปัจจุบันได้สูญสิ้นตั้งแต่สมัยสงครามเอเชียบูรพา เหลือเพียงตัวอย่างของผ้าสีสันต่าง ๆ พิมพ์ทอผ้ากระสวย ฯลฯ เช่นเดียวกับการสานกระเช้าด้วยเส้นลวด ที่แสดงถึงฝีมือ อันประณีตและละเอียดอ่อน ปัจจุบันมีน้อยมาก คงเหลือการจักสานด้วยตอกที่ทำจากไม้และทวายเท่านั้น

ศิลปะหัตถกรรมของชาวจันทบุรีที่มีชื่อเสียงและยังคงผลิตอยู่คือ เสื้อจันทบุรีหรือเสื้อจันทบูรณั่นเอง สำหรับการทอเสื้อแต่เดิมนิยมทำกันในกลุ่มของชาวนา โดยชาวนาจะใช้เวลาในตอนกลางคืนจักกกด แล้วนำไปตากแห้งเตรียมเก็บไว้ตลอดฤดูการทำนา หลังจากการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วก็จะใช้เวลาที่เหลือทอเสื้อกันต่อไป

เสื้อจันทบูรณั้นเป็นเสื้อที่ทอจากกก ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นอยู่ตามที่ชุ่มชื้น กกมีหลายชนิดด้วยกัน แต่ที่นิยมเอามาทอเสื้อ คือ กกเหลี่ยมหรือกกหลังกา มีลักษณะลำต้นเป็นเหลี่ยม ชาวบ้านนิยมนำมาผ่าเป็นสองซีกแล้วผึ่งให้แห้ง เมื่อผ่าแล้วนำมาตาก ขั้นตอนนี้จะเรียก “กกมัดหมู”

ส่วนกกอีกชนิดหนึ่งที่นิยมนำมาทอเสื้อ คือ กกกลม มีลักษณะลำต้นกลม ซึ่งกกกลมนี้เป็นชนิดที่นิยมนำมาทอเสื้อมากที่สุด จากการนิยมนำเอากกกลมมาทอเสื้อมากที่สุดนี้ ต้นกกที่เกิดตามธรรมชาติไม่เพียงพอแก่ความต้องการ จึงได้เกิดการทอากขึ้น เพื่อปลูกกกไว้ทอเสื้อและขายลำต้น

อุปกรณ์ทอเสื้อกก ได้แก่ กกย้อมสีต่าง ๆ ที่ตากแห้งแล้ว เอ็น ฟืม ไม้พุ่งกก ม้ารองนั่ง วิธีการทอเสื้อกก จะใช้คนทอสองคน โดยให้คนหนึ่งเป็นคนพุ่งกก เข้าไปในระหว่างฟืมกับเอ็น แล้วอีกคนหนึ่งจะเป็นคนกระทบเส้นกกให้เข้าชิดกัน พร้อมทั้งพับปลายกกกันลู่

เสื้อกกนิยมทอกันในจังหวัดจันทบุรีนั้นอยู่ที่อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอท่าใหม่ อำเภอแหลมสิงห์ ส่วนฝีมือการทอนั้น ที่มีชื่อเสียงว่าทอได้ประณีตสวยงามคือ เสื้อที่ทอจากหมู่บ้านเสม็ดงาม หมู่บ้านเขาน้อย หมู่บ้านขอมบ้านลาว หมู่บ้านเกาะโดนด หมู่บ้านข้างสระเกล้า และหมู่บ้านหลังวัดโรมันคาทอลิก

ต่อมากลุ่มชาวนวนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองจันทบุรีได้ยึดการทอเสื้อกกเป็นอาชีพหลัก ซึ่งชาวจันทบุรีในสมัยนั้นได้เรียกกลุ่มชาวนวนอพยพนี้ว่า “พวกนวนหลังวัด” เนื่องด้วยกลุ่มนี้อาศัยอยู่บริเวณวัดนวน (บันทึก พันธุ์ฤทธิ์, 2535 : 87)

ภายหลังจากที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จมาประทับ ณ วังสวนบ้านแก้ว ได้ประมาณ 5 ปี ทรงพัฒนาการทอเสื้อจันทบูรอันเป็นงานหัตถกรรมและอาชีพหลักที่มีชื่อเสียง

ของจังหวัดจันทบุรี ผลจากการที่ทรงทราบว่าคนงานที่รับเข้ามาทำสวนและก่อสร้างนั้น ส่วนใหญ่ ฤกษ์งานฝีมือ หรืองานทอเสื่อ ทอผ้า ประกอบกับได้ไปทอดพระเนตรการทอเสื่อของแม่ชีที่วัดญวน ซึ่งชาวญวนอพยพในขณะนั้นได้ยึดเอาการทอเสื่อเป็นอาชีพหลัก แทนชาวจันทบุรีไปแล้ว

เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรการทอเสื่อของแม่ชีวัดญวน ประกอบกับทรงเห็น ขอบกพร่องต่าง ๆ ของเสื่อ เช่น ลีตกจำกัด คือ มีไม้กีสี่ อีกทั้งถูกน้ำแล้วสีตก จึงโปรดเกล้าให้ตั้ง “โรงทอเสื่อ” ขึ้นที่วังสวนบ้านแก้ว และมีพระราชประสงค์ที่จะปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตให้ทันสมัย โดยเฉพาะให้สีไม่ตกใส่เสื่อผ้าและดัดแปลงเสื่อที่แต่เดิมผลิตเพื่อการปูนั่งปูนอนธรรมดา เป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ให้เหมาะสมและมีความทันสมัยยิ่งขึ้น โดยทรงให้ส่งต้นกกไปให้หม่อมเจ้า กอกษัตริย์ สวัสดิวัฒน์ พระอนุชา ซึ่งมีความเชี่ยวชาญและดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ทางเคมี สอนอยู่ประเทศสิงคโปร์ ให้คิดปรับปรุงคุณภาพของสีย้อมกก และวิธีการย้อมกกให้ดีขึ้น ย้อมแล้ว สีไม่ตก มีลักษณะสดใสและสวยงาม โดยใช้สารเคมีของญี่ปุ่น ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นกรด ใส่สัดส่วน พอเหมาะ พอทำให้ขาวก่อนย้อม จึงจะได้กกสีอ่อน ๆ เช่น สีชมพู เขียวอ่อน ถ้าพอกไม่ขาวจะเป็น สีเข้ม สำหรับกรรมวิธีการย้อมนั้น น้ำต้องร้อนเต็มที่ถึงจะเอาต้นกกใส่ได้ จะเน้นด้านสีสันเป็นพิเศษ ไม่ลอก ไม่ตก พอย้อมเสร็จจะนำกกไปพึ่งแดดเพื่อให้ น้ำสะอาดก่อนถึงจะนำมาตาก เพราะถ้า นำออกจากเตาแล้วตากแดดเลย กกจะปรับตัวไม่ทัน จะมีผลเสียต่อต้นกก ซึ่งเทคนิคนี้เป็นเคล็ดลับ ส่วนการย้อมสีนั้น ต้องการสีอ่อนก็ใส่สีน้อยๆ คอยพลิกให้ทั่ว พอน้ำเดือดก็ต้องหมั่นพลิก ฝ้าดู จนได้สีที่ต้องการ สังเกตว่าน้ำเริ่มใสเพราะสีมันไปติดที่ต้นกกก็เอาออกได้ ต้นกกที่ใช้นั้นเป็นกก ที่ขอซื้อมาจากชาวบ้าน นำมาคัดเป็นสามเกรด คือ ละเอียด กลาง หยาบ กกที่มีความละเอียดเกรดแรก จะใช้ทอกระเป๋าคือของผู้หญิง กกที่มีความละเอียดระดับสองหรือระดับกลางนั้น จะใช้ทอเป็น เสื่อที่รองงาน ถ้าหยาบจะใช้ทอเป็นเสื่อปูนั่ง ปูนอน ผืนใหญ่

ภาพประกอบ 46 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระราชทานคำแนะนำเพื่อการพัฒนาเสื่อ
ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

โรงงานทอเสื้อมีคนงานประมาณ 300 คน แบ่งออกเป็นแผนกต่าง ๆ ได้แก่ แผนกฟอกกก ให้กกเป็นสีขาว แผนกย้อมกก แผนกทอ แผนกตัดเย็บ แผนกช่างไม้ทำส่วนประกอบผลิตภัณฑ์ จากลื้อชาวบ้านที่รับเข้ามาทำงานเพราะมีพื้นฐานการทอเสื้อมาอยู่แล้ว มาจากบ้านขอมและบ้านลาว เป็นส่วนใหญ่ โรงงานทอเสื้อมตามพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นับเป็นโรงงานทอเสื้อแห่งแรกที่ใช้จักรวิธีฟอกกกให้ขาว

ลื้อที่ชาวบ้านทอกันอยู่แต่เดิมเป็นลื้อปูนอนเย็บริม ขนาดกว้าง 5 คืบ 7 คืบ 9 คืบ ยาว 2 หลา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดให้ใช้ปอกระเจาจากธรรมชาติเป็นเส้นยืน ในการทอเสื้อซึ่งคงทนกว่าเส้นในลื้อ

ภาพประกอบ 47 ลายเสื้อที่พัฒนาโดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงพระราชทานคำแนะนำในการทอเสื้อ เพราะทรงเน้นความละเอียดมาก ในกรณีที่จะแปลงเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร กระเป๋าสตรี และสินค้าต่าง ๆ จากโรงงานนั้น พระราชทานเครื่องหมายการค้าเป็นรูปคนทอกระเจา และใช้ชื่อว่า “อุตสาหกรรมชาวบ้าน” แต่ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้รับการเรียกขานกันเป็นสามัญว่า “ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้า” ซึ่งได้รับความนิยมมาก คนงานต้องทำงานทั้งกลางวันกลางคืน แม้กระนั้นก็ตาม โรงงานก็ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ทัน เมื่อมีบริษัทที่สหรัฐอเมริกาตั้งซื้อมาจึงไม่สามารถรับได้ ดังนั้น การผลิตสินค้าของโรงงานจึงจำกัดอยู่เพียงภายในประเทศเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพฯ และจันทบุรีเท่านั้น

ภาพประกอบ 48 เครื่องหมายการค้าพระราชนิพนธ์

ที่มา : ชนิศา สนิธิ์เดช. 2563

ในกิจการทอเสื่อ ตามคำแนะนำด้วยพระองค์เองให้แก่สตรีในท้องถิ่นที่สนใจ หัตถกรรมทอเสื่อได้ผลิตเสื่อออกมาขาย อีกทั้ง “ผลิตภัณฑ์เสื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวัญวิมลพรหม” ยังได้รับความนิยม จนผลิตภัณฑ์แพร่หลายอย่างรวดเร็ว นับเป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพของราษฎรให้ก้าวหน้าขึ้น ตามลำดับ (สำนักพระราชพิธีการ. 2528 : 155 และพฤษศาน ชุมพล. 2560 : 149)

จากตารางและข้อความดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสัญญาสะท้อนออกมาให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในอันที่จะทรงสังเกตปัญหา รับรู้ปัญหา และหาหนทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างดี นั่นคือ พระองค์ทรงสังเกตได้ถึงความมีอยู่ของ หัตถกรรมชาวบ้านคือเสื่อจันทบูร ซึ่งชาวญวนอพยพในขณะนั้น ได้ยึดเอาการทอเสื่อเป็นอาชีพหลัก แทนชาวจันทบุรีไปแล้ว เมื่อทรงสังเกตแล้วรับรู้ปัญหาว่าเสื่อจันทบูรมีปัญหาคือรูปแบบดั้งเดิม สีสันทบพร่องและไม่ทันสมัย ทรงหาหนทางแก้ไข โดยหาหนทางในการพัฒนาจนเป็นงานหัตถกรรม ที่ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการพัฒนาคุณภาพและรูปแบบวิธีการ เกิดเป็นรายได้ ของประชากรในท้องถิ่นในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เมื่อได้พิจารณาตามบริบทสภาพแวดล้อม และเรื่องราวในขณะนั้นมาประกอบ โดยทุกสิ่งทีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงกระทำนั้น แสดงถึงสัญญาของพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และพระเมตตา เอาใจใส่ ต่อประชาชนนั่นเอง

5. รถยนต์พระที่นั่ง จัดแสดงไว้ในส่วนของห้องจัดแสดงนิทรรศการวังสวนบ้านแก้ว เป็นรถยนต์พระที่นั่งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงใช้ในพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ขณะประทับ อยู่ในวังสวนบ้านแก้ว

ตาราง 19 การวิเคราะห์สัญลักษณ์รถยนต์พระที่นั่ง

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- รถยนต์พระที่นั่งในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- สำหรับพระเกียรติยศ
	- รถยนต์พระที่นั่งสีเหลืองงาช้าง	- สีรถยนต์ตามระเบียบปฏิบัติพระราชสำนักไทย
	- รถยนต์ยี่ห้อ Standard Vanguard ปี1947	- สิ่งของโบราณที่หาดูยากในปัจจุบัน - มีคุณค่าทางด้านจิตใจ

ตามตาราง 19 แสดงให้เห็นถึง สัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งของโบราณที่หาดูได้ยากในปัจจุบัน แฝงไปด้วยคุณค่าทางด้านจิตใจ เชื่อมโยงไปถึงเรื่องราวในอดีตที่สะท้อนให้เห็นผ่านวัตถุสิ่งของได้เป็นอย่างดี และยังเป็นการแสดงออกถึงสิ่งของที่เชื่อมโยงถึงเรื่องราวของพาหนะที่เกี่ยวข้องกับพระเกียรติยศ ระเบียบปฏิบัติพระราชสำนักไทย เกี่ยวกับรถยนต์พระที่นั่งในพระราชวงศ์ และรถยนต์พระที่นั่งของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

สำหรับรถยนต์พระที่นั่งในวังสวนบ้านแก้วนั้น เป็นรถยนต์ยี่ห้อ Standard Vanguard ปี ค.ศ. 1947 ถึง ปีค.ศ. 1963 ผลิตโดย Standard Motor Company ในเมือง Coventry ประเทศอังกฤษ ออกแบบและสร้างโดย Walter Berlgrave เป็นสไลด์รถอเมริกัน โดยมีประตูรถที่ล็อกไปด้านล่างของประตูรถ

รถยนต์ยี่ห้อ Vanguard จัดแสดงต่อสาธารณะชนเป็นครั้งแรก ในงาน Brussels Motor Show ในเดือนกุมภาพันธ์ ปีค.ศ.1948 มีสัญลักษณ์ที่เด่นคือตอนหน้าของตัวรถคล้ายปีกของนกกริฟฟิน ส่วนชื่อ Vanguard นั้นมาจากชื่อเรือประจัญบานลำสุดท้ายของกองทัพเรืออังกฤษ การเปิดตัวของรถยนต์ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง การผลิตถูกจัดสรรให้เป็นไปในเรื่องของการค้าเพื่อการส่งออกไปทั่วโลก ให้กับลูกค้าที่มีศักยภาพที่จะซื้อได้ เพราะเป็นรถที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่ยังไม่มีศักยภาพพอที่จะหาซื้อรถยนต์หรูหรานี้ Vanguard จึงนับเป็นรถยนต์รุ่นแรกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (Wikipedia. Online. 2020)

รถยนต์เป็นสิ่งประดิษฐ์สำคัญอย่างหนึ่งในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรม มีขึ้นราวศตวรรษที่ 19 ก่อนจะถูกนำเข้ามาในประเทศไทยสยามราวปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 5 ซึ่งเริ่มนิยมใช้ในหมู่เจ้านายและชนชั้นสูงก่อนจะแพร่หลายทั่วไป ปรากฏว่าการเข้ามาของรถยนต์ได้ก่อให้เกิดอุบัติเหตุหรือปัญหาบนท้องถนน เนื่องจากความไร้ระเบียบวินัยและความคับคั่งของรถยนต์บนถนนที่มีจำนวนมากขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการออกพระราชบัญญัติรถยนต์รัตนโกสินทร์ ศก 128

เทียน โชติ จงพิร์เพียร อธิบดีอธิบดีกรมการขนส่งทางบก ให้ข้อมูลในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2554 ว่า พระราชบัญญัติรถยนต์รัตนโกสินทร์ ศก 128 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับรถยนต์ฉบับแรกของประเทศ เพื่อควบคุมเจ้าของพาหนะ ยานพาหนะ การจดทะเบียน และการออกใบอนุญาต ฯลฯ และที่สำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือจุดเริ่มต้นของการมีเลขทะเบียนรถเป็นครั้งแรก

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 หน่วยงานที่ดูแลการเสด็จพระราชดำเนินทางรถยนต์คือ “กรมพระอัสสราช” ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาดเล็ก มีหน้าที่รับผิดชอบครอบคลุมทั้งเรื่องม้าต้น รถม้าพระที่นั่ง ม้าพระประเทียบ เรือยนต์พระที่นั่ง เรือกลไฟ และรถยนต์พระที่นั่ง

ครั้นเมื่อรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาประสิทธิสุภาการ หรือหม่อมหลวงเพื่อ ฟังบุญ (ภายหลังคือเจ้าพระยารามราฆพ) เป็นผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2462 หม่อมหลวงเพื่อ ฟังบุญ ได้เข้ามาบริหารจัดการกิจการมหาดเล็กหลายประการ ที่สำคัญคือในกิจการเกี่ยวกับรถยนต์พระที่นั่ง ที่หม่อมหลวงเพื่อ ฟังบุญ ได้ริเริ่มให้จัดสีรถยนต์ตามประเภท และให้ใช้เลขทะเบียน “ร.ย.ล.” เป็นครั้งแรก ดังปรากฏตามความว่า

“รถยนต์หลวงท่านจัดให้มีสีต่าง ๆ กันตามประเภท รถยนต์พระที่นั่งใช้สีเหลืองอ่อนหรือสีงาช้าง รถขบวนตามเสด็จใช้สีแดง รถพระประเทียบใช้สีเหลืองแก่ รถยนต์หลวงในสมัยนั้นไม่ต้องใช้เลขหมาย จึงเกิดการปลอมแปลงให้เหมือนรถยนต์หลวงกันบ้าง ท่านจึงให้รถยนต์หลวงใช้เครื่องหมาย ร.ย.ล. ๑ (และเลขต่อ ๆ ไป) สีและเลขหมายนี้ยังคงใช้อยู่ในบัดนี้”

ดังนั้นแล้ว สีของรถยนต์พระที่นั่งนั้นเป็นสีซึ่งมีระเบียบปฏิบัติตามสำนักไทยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางระเบียบแบบแผนไว้ ถ้าเป็นรถยนต์พระที่นั่งนั้นจะเป็นสีเหลืองงาช้าง แล้วถ้าเป็นกระบวนรถยนต์พระที่นั่งที่ตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในงานพิธีหลวงหรืองานพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ นั้น รถยนต์สำหรับผู้ติดตามเสด็จพระราชดำเนินนั้นเป็นสีแดง

จึงได้เกิดแบบแผนเกี่ยวกับเรื่องสีและเลขทะเบียนรถยนต์ในขบวนเสด็จพระราชดำเนินมานับแต่นั้น สำหรับรถยนต์พระที่นั่งจะใช้สีเหลืองอ่อนหรือสีงาช้าง รถยนต์

ตามเสด็จฯ จะใช้สีแดง และรถยนต์พระประเทียบ (รถยนต์สำหรับพระสังฆราช ผู้แทนพระองค์ หรือทูตที่จะเข้าถวายพระราชสาส์นหรืออักษรสาส์นตราตั้ง) จะใช้สีเหลืองแก่

ในประเด็นเรื่องสีนี้ คุณวราชาติ มีชอุบ ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 เคยได้อธิบายไว้ในเว็บไซต์พันทิปว่า “การที่กำหนดสีรถยนต์พระที่นั่งเป็นสีเหลืองนวลนั้น น่าจะสืบเนื่องมาจากสีรถม้าพระที่นั่ง ที่เป็นสีเหลืองนวลมาแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ซึ่งน่าจะมีที่มาจากสีทองของราชรถในสมัยโบราณ ส่วนสีแดงสำหรับรถขบวนนั้น น่าจะมีที่มาจากสีบานเย็นซึ่งเป็นสีประจำกระทรวงวัง เพื่อให้ทราบชัดว่าเป็นรถหลวง ส่วนรถพระประเทียบที่เป็นสีเหลืองอ่อนนั้น คงให้รับกับจิวรพระ เพราะนอกจากเป็นพาหนะประจำพระองค์ สมเด็จพระสังฆราชแล้ว เวลาเชิญพระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลต่าง ๆ ไปในการบำเพ็ญพระราชกุศล ภายนอกพระบรมมหาราชวัง ก็จะเชิญพระไชยวัฒน์ไปโดยรถยนต์พระประเทียบนี้”

ดังนั้น รถยนต์ในขบวนเสด็จพระราชดำเนินในปัจจุบันจึงมีแบบแผนปฏิบัติสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะในส่วนของ “สี” และ “เลขทะเบียน” ที่หม่อมหลวงเพ็ญ พึงบุญ เป็นผู้ต้นคิดขึ้น (นิตยสารศิลปวัฒนธรรม, ออนไลน์, 2564)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จึงวิเคราะห์ได้ว่า สัญลักษณ์รถยนต์พระที่นั่งที่ได้จัดแสดงไว้ของวังสวนบ้านแก้ว เป็นไปเพื่อพระเกียรติยศ เนื่องจากประกอบไปด้วยระเบียบปฏิบัติพระราชสำนัก ว่าด้วยเรื่องข้อกำหนดสีของรถยนต์พระที่นั่ง และยังเป็นสิ่งของโบราณที่หาได้ยากในปัจจุบัน แฝงไปด้วยคุณค่าทางด้านจิตใจ

จากการวิเคราะห์หาสัญลักษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการออกแบบและสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ โดยใช้กรอบแนวคิดสัญลักษณ์วิทยาเป็นแนวทางในการตีความข้อมูลสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวังสวนบ้านแก้ว หลังจากใช้แบบวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นมาทำความเข้าใจกับความหมายที่เกิดจากสัญลักษณ์ทั้งจากความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยแล้ว พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก อันได้แก่ ประเด็นทางด้านความเชื่อที่พบจำนวนมากในวังสวนบ้านแก้ว สามารถนำมาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วได้ ซึ่งในลำดับต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงผลการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตอนที่ 3 ผลการส่งเสริมการใช้สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

จากผลการวิเคราะห์สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว พบประเด็นที่น่าสนใจในการนำมาส่งเสริมการใช้สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์สองเรื่องด้วยกัน ดังนี้

1. สัญญาณพระบรมราชินยานุสาวรีย์ ในส่วนของการขอพรเรื่องโชคลาภและความรัก
2. สัญญาณศาลพ่อปู่โป่งลาน ในส่วนของความศักดิ์สิทธิ์ในด้านการคุ้มครองให้ได้รับความปลอดภัย

ความปลอดภัย

วังสวนบ้านแก้ว นับเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี ที่ได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไป เข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ ทั้งในฐานะแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษาและประชาชน เช่นเดียวกันกับการท่องเที่ยวสำคัญของจันทบุรีที่มีจำนวนมาก และหลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ หากพิจารณานำสัญญาณที่ค้นพบจากการวิเคราะห์สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว จะพบว่าการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วนั้นเป็นลักษณะการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม เช่นเดียวกันกับการท่องเที่ยวเขาคิชฌกูฏ ที่มีสัญญาณทางด้านความเชื่อไปในทิศทางเดียวกัน

เขาคิชฌกูฏ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านความเชื่อที่ประสบความสำเร็จ โดยในปี 2559 มีนักท่องเที่ยวเดินทางหลังไหลขึ้นเขาคิชฌกูฏ ไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทพลวงในช่วงเทศกาลนับล้านคน (เทียบสถิติ ปี 2559 มีจำนวนผู้เยี่ยมชมทั้งสิ้น 1,175,125 คน) มีรูปแบบของการสักการะเทพเจ้าต่าง ๆ ที่หลากหลายทางด้านความเชื่อ ทั้งทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ โดยมีความเชื่อในเชิงขอดนิยมน กล่าวคือ

1. การเคาะระฆังบอกกล่าวแก่เทวดาที่สถิตบนเขา โดยในระหว่างทางที่ขึ้นไปยังรอยพระพุทธรบาท ต้องผ่านการเคาะระฆังที่แขวนไว้ตามเส้นทาง ซึ่งมีจำนวนมากเพื่อให้เทวดารับรู้ถึงวัตถุประสงค์ของผู้เดินทางมายังสถานที่แห่งนี้

2. การสักการะรอยพระพุทธรบาท โดยมีเป่าประสังข์สูงสุด คือ การได้รับกุศลสูงสุดตามความเชื่อ เปรียบเสมือนการได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

3. คำอธิษฐานสุดท้ายที่จุดผ้าแดง โดยการนำคำขอเพียงคำขอเดียว ไปยังจุดสิ้นสุดของเขาคิชฌกูฏ คือ จุดผ้าแดง มักกล่าวกันว่า หากไม่ได้มาถึงจุดผ้าแดง เหมือนมายังไม่ถึงเขาคิชฌกูฏ โดยจะเขียนความปรารถนาเพียงหนึ่งข้อสำคัญ ส่วนใหญ่คำอธิษฐานที่พบได้แก่ด้านโชคลาภและความรัก แล้วนำไปมัดไว้กับต้นไม้ เป็นแถวยาว จึงจะสัมฤทธิ์ผล และเมื่อได้

สมความปรารถนาตามคำขอที่เขียนไว้บนผ้าแดง ปีต่อมาก็จะต้องขึ้นเขามาอีกรอบหนึ่ง เว้นเสียแต่ไม่ได้ขอสิ่งใดไว้ (เขาคิชฌกูฏ ไร่หว้าขอพรอย่างไร. ออนไลน์. 2564 และโพสต์สด. ออนไลน์. 2561)

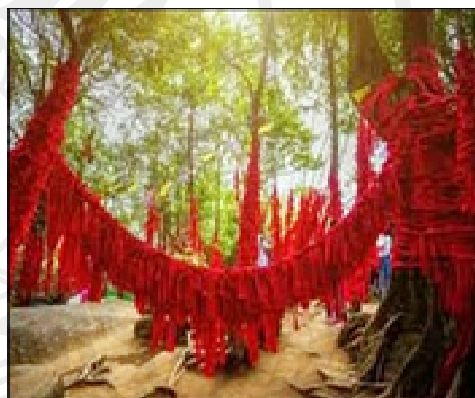
การเคาะระฆังบอกกล่าวแก่เทวดา

การสักการะรอยพระพุทธรบาท

มาถึงก็เขียนขอสิ่งที่เราปรารถนา 1 ข้อ

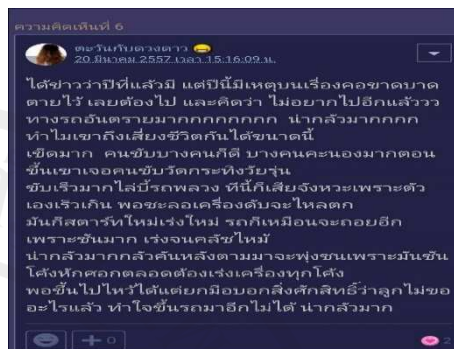
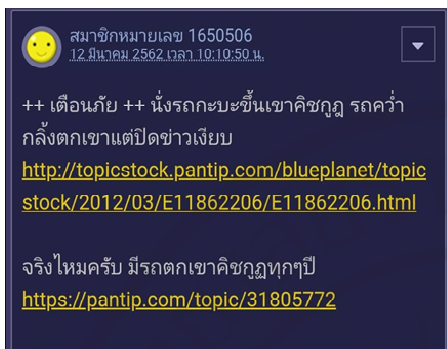

คำอธิษฐานสุดท้ายที่จุดผ้าแดง

ภาพประกอบ 49 ความเชื่อในเชิงขอดนิยม

ที่มา : ทวิตเตอร์ บริการเครือข่ายสังคม. ออนไลน์. ม.ป.ป.ก

บนโลกแห่งสังคมข่าวสาร นอกจากที่เขาคิชฌกูฏ จะประสบความสำเร็จอย่างมาก ทางด้านความเชื่อ ซึ่งเห็นได้จากยอดผู้เข้าเยี่ยมชมจำนวนหลักล้านต่อปีแล้ว มีการรีวิวข่าวสารจำนวนมากในโลกออนไลน์ แต่ในจำนวนข่าวสารที่เป็นเชิงบวกทั้งหลาย กลับมีข่าวสารในเชิงลบอยู่ด้วย ทั้งเรื่องเส้นทางที่หวาดเสียว และอุบัติเหตุที่กล่าวกันว่าปกปิดเพื่อผลทางการค้า

ภาพประกอบ 50 ข่าวสารออนไลน์เชิงลบต่อเขาคิชฌกูฏ
ที่มา : พันทิป. ออนไลน์. 2563 และไทยรัฐ หนังสือพิมพ์ออนไลน์. ออนไลน์. 2563

เมื่อได้นำเรื่องข่าวสารในเชิงลบนี้ มาเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอของวังสวนบ้านแก้ว มาวิเคราะห์ พบว่า สัญญาสำคัญของวังสวนบ้านแก้วที่ค้นพบว่ามีคุณค่า อันได้แก่ สัญญาศัลโป่งปลาน ในส่วนของความศักดิ์สิทธิ์ในด้านการคุ้มครองให้ได้รับความปลอดภัย สามารถนำมาส่งเสริมคู่ไปกับการท่องเที่ยวเขาคิชฌกูฏได้ ส่วนสัญญาพระบรมราชินยานุสาวรีย์ ในส่วนของการขอพรเรื่องโชคลาภและความรักก็สามารถนำมาเกาะเกี่ยวได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ

ความศักดิ์สิทธิ์ทางการคุ้มครองความปลอดภัย โดยการนำสัญญาณฟอปปูโป่งลาน มาเป็นแผนหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยการส่งข่าวสารออกไป ว่าฟอปปูโป่งลานนั้น ท่านมีความศักดิ์สิทธิ์ทางการคุ้มครอง ผู้ใดที่มาสักการะขอพรด้วยความศรัทธาเต็มเปี่ยม จะได้รับการคุ้มครองอย่างที่สุด จึงมีความจำเป็นและเพื่อเป็นการป้องกันและการสร้างขวัญกำลังใจ ก่อนการเสี่ยงภัยขึ้นเขาศิขณภูฏ ซึ่งมีเส้นทางอันน่ากลัวนั้น ควรมาไหว้ขอพรการคุ้มครองจากฟอปปูโป่งลาน ก่อนที่จะเดินทางไปขึ้นเขาศิขณภูฏ เพราะสถานที่วังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ นอกจากฟอปปูแล้ว ยังมีพระบารมีเมตตาอย่างสูงจากดวงพระวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ส่งเสริมทางด้านโชคลาภและความรักอีกด้วย เพราะการขึ้นเขาศิขณภูฏ มาเพื่อคำขอสุดท้ายเพื่อโชคลาภและความรักที่จุดผ้าแดงได้นั้น สถานที่แห่งวังสวนบ้านแก้วก็มีสิ่งนี้เช่นกัน จึงนำมาเกาะเกี่ยวในฐานะการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน จากแนวคิดนี้เป็นที่มาของตัวอย่างกิจกรรมหลักและกิจกรรมรอง เช่น

“จากวังเจ้า ผู้เขาศิขณภูฏ ” เปิดเส้นทางมหามงคล เจริญลาภผลตามคำขอ คุ้มครองให้เกิดสวัสดิมงคลชัย ปลอดภัยตลอดเส้นทาง

กิจกรรมหลักที่เป็นการสร้างเส้นทางใหม่ จากการที่นักท่องเที่ยวเดินทางสายตรงขึ้นสู่เขาศิขณภูฏ ให้เกิดการเสริมเข้าไปเข้าไปในเส้นทางเดิม เป็นเส้นทางใหม่ที่เกาะเกี่ยวไปด้วยกันกับเส้นทางหลัก นั่นคือการนำนักท่องเที่ยวให้มาที่วังสวนบ้านแก้วเสียก่อน เนื่องจากไม่ใช่เส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยว เช่น เส้นทางสุขุมวิท เมื่อถึงแยกห้วยสะทอน เลี้ยวซ้ายเข้าสู่เส้นทางไปยังเขาศิขณภูฏ หากมาวังสวนบ้านแก้ว ต้องตรงมาอีก 21 กิโลเมตร หรือสายอีสานหากใช้เส้นทางนครราชสีมา-สระแก้ว ก็มีทางตัดเข้าสู่เขาศิขณภูฏได้เลย หากตรงมาวังสวนบ้านแก้ว ต้องใช้ระยะทาง 31 กิโลเมตร หรือเส้นทางที่ตรงมาจากจังหวัดตราด ก็มีเส้นทางตัดเข้าสู่เขาศิขณภูฏได้เลย หากจะแวะมาวังสวนบ้านแก้ว ต้องใช้ระยะทาง ราว 21 กิโลเมตรจากจุดทางแยก ประกอบกับการเดินทางสมัยใหม่ มักใช้จีพีเอส (ระบบดาวเทียมนำร่อง) ซึ่งจะทำให้เส้นทางตามระบุว่า เขาศิขณภูฏ ไม่ผ่านมาทางวังสวนบ้านแก้ว จะมีวิธีเดียวกันนั้นคือ สร้างกิจกรรมเพื่อที่จะนำนักท่องเที่ยวตรงมายังวังสวนบ้านแก้วเสียก่อน

เมื่อมาถึงวังสวนบ้านแก้วแล้ว ให้มาไหว้พระบรมราชินยานุสาวรีย์ เพื่อขอพรโชคลาภและความรัก ด้วยดอกกุหลาบสีชมพูแล้ว ควรมีแนวทางที่จะนำผู้ที่เขื่อนวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ เข้าชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ อันเป็นสถานที่ซึ่งชาวจันทบุรีให้ความสำคัญ อาจจะเริ่มจากแนวทางยอดนิยม เช่น จัดพื้นที่เฉพาะในการถ่ายภาพที่โดดเด่น แล้วจึงปูทางเข้าสู่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จากนั้น จึงไปต่อที่ศาลฟอปปูโป่งลาน เพื่อขอพรเพื่อการได้รับการคุ้มครองเกิดกิจกรรมย่อยเสริมกิจกรรมหลัก “อัญเชิญฟอปปูขึ้นเขา” โดยนำไม้เท้าขึ้นเขาไปด้วย (ซึ่งเป็นไม้เท้า

ที่มีสิ่งมงคลตามวันเกิด) เพื่อที่จะนำไปทำพ้อปู้ไปเคาะระฆังบอกกล่าวแก่เทวดาบนเขาคิชฌกูฏ กิจกรรมรอนี้ นอกจากเป็นการส่งเสริมกิจกรรมหลักแล้ว ยังนำข้อจำกัดของเขาคิชฌกูฏมาเป็นประโยชน์ ด้วยปัจจุบันทางสำนักงานอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ไม่อนุญาตให้มีการขายสินค้าทุกประเภท ผู้ที่จะขึ้นไปสักการะรอยพระพุทธรูปนั้น จะต้องเตรียมความพร้อมด้วยตัวเอง ทั้งอาหารและเครื่องดื่ม รวมไปถึงการเตรียมเครื่องไหว้บูชาต่าง ๆ อีกด้วย ทำให้ผู้ที่ขึ้นเขาหากต้องการเคาะระฆังเพื่อการบอกกล่าวแก่เทวดาบนเขาคิชฌกูฏ ตามความเชื่อนิยม ต้องใช้เงินเหรียญเคาะแทน หรือใช้เพียงมือเปล่า

ภาพประกอบ 51 ลักษณะการเคาะระฆังบนเขาคิชฌกูฏ

ที่มา : ทวิตเตอร์ บริการเครือข่ายสังคม. ออนไลน์. ม.ป.ป.ข

ในสังคมปัจจุบัน มีเทคโนโลยีทันสมัย มีการสื่อสารเพื่อความก้าวหน้า และนำไปสู่ยุคอนาคต สำหรับเทคโนโลยีทางการสื่อสาร มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการถ่ายทอดข่าวสารหรือเรื่องราวต่าง ๆ มีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารอย่างไร้พรมแดนเต็มรูปแบบและไม่มีขีดจำกัดเชื่อมโยงกันทั่วโลก ทุกยุควัยการทำงาน เด็ก คนชรา หรือแม้กระทั่งคนต่างจังหวัด

ดังนั้นแล้ว การส่งเสริมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อทันต่อยุคสมัยและความรวดเร็ว ต่อเป้าประสงค์ทางการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว โดยการนำการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว ไปอยู่บนเส้นทางที่ลูกค้านุ่มเป้าหมายจะเห็นในรูปแบบที่กว้างขึ้นบนช่องทางโซเชียลมีเดีย (Social Media) ไม่ว่าจะเป็นเฟสบุ๊ก (Facebook), อินสตาร์แกรม (Instagram) จะต้องใช้องค์ประกอบด้วยคอนเทนต์ที่ลูกค้านิยมและสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ลูกค้า โดยสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า การเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมกับพฤติกรรม

หรือเส้นทางของลูกค้า และทำให้ใช้งบประมาณ ได้คุ้มค่าและเห็นผลมากขึ้นในโลกออนไลน์ และตัดสินใจมาท่องเที่ยวยังวังสวนบ้านแก้ว

ก่อนที่จะนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สำคัญที่สุดคือ การรู้จักลูกค้า ซึ่งในที่นี้หมายถึง นักท่องเที่ยว โดยต้องรู้ในรายละเอียดดังนี้

1. การรับรู้ (Awareness) คือ การที่กลุ่มลูกค้าของวังสวนบ้านแก้ว สามารถรับรู้การมีอยู่ของวังสวนบ้านแก้วผ่านคอนเทนต์ใดที่จะช่วยในการสร้างการรับรู้ได้อย่างดี เช่น คอนเทนต์ของความเชื่อที่จะได้รับความคุ้มครองจากพ่อปู่โป่งลานก่อนขึ้นเขาศิขณภูมิ คอนเทนต์ความเชื่อเรื่องการขอโชคลาภและความรัก

การส่งเสริมการสร้างการรับรู้ ซึ่งช่องทางในการรับรู้เกิดขึ้นได้ทั้งในออฟไลน์และออนไลน์ เช่น ป้าย บิลบอร์ด อีเมล โฆษณาออนไลน์ตามแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น เฟสบุ๊ก (Facebook), อิน스타그램 (Instagram), ยูทูป (YouTube) และทวิตเตอร์ (Twitter) เป็นต้น PR การประชาสัมพันธ์ตามสถานที่ต่าง ๆ การส่งอีเมล การยิงโฆษณาผ่านช่องทางเฟสบุ๊ก และกูเกิ้ล (Google) ป้ายโฆษณา โซเชียลมีเดีย เฟสบุ๊ก, อินstagram และยูทูป

2. การค้นหาข้อมูล (Evaluation) คือ การที่กลุ่มลูกค้าของวังสวนบ้านแก้ว เริ่มสนใจที่จะค้นหารายละเอียดของวังสวนบ้านแก้ว แล้วค้นหาจากเว็บไซต์ (Website), แฟนเพจ (Fanpage) ของวังสวนบ้านแก้ว หรือค้นหาจากเสิร์ช เอนจิน (Search Engine) เพื่อศึกษาเรียนรู้รายละเอียดเพิ่มเติม รวมไปถึงการค้นหาวิธีเที่ยวเพื่อเปรียบเทียบจากคอนเทนต์ต่าง ๆ บนโลกออนไลน์ หรือการสอบถามจากเพื่อน คนรู้จัก และนำไปสู่การตัดสินใจมาท่องเที่ยวยังวังสวนบ้านแก้ว

การส่งเสริมการค้นหาข้อมูล รวมไปถึงการส่งเสริมการสร้างข้อมูล เพื่อให้ลูกค้าค้นหาข้อมูลผ่านช่องทางอีบุ๊ก (E-book) เว็บไซต์ สัมมนาออนไลน์ บทความ โซเชียลมีเดีย เฟสบุ๊ก, อินstagram และยูทูป

3. การตัดสินใจซื้อ (Purchase) คือ การที่กลุ่มลูกค้ามีความต้องการที่จะเข้าเยี่ยมชมวังสวนบ้านแก้ว อาจจะมีการเปิดให้เข้าชมในลักษณะหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบของการเยี่ยมชมแบบหมู่คณะ รูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษา แต่ละระดับชั้น ระดับอายุ

การส่งเสริมการตัดสินใจซื้อ โดยมีการเปิดจองรูปแบบต่าง ๆ ผ่านสื่อออนไลน์ พร้อมรายละเอียดของการบริการพิเศษ กรณีเป็นหมู่คณะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หากมาเป็นหมู่คณะจะมีการบริการรถราง การเยี่ยมชมเป็นหมู่คณะจะพาชมผลไม้ฟรี เป็นต้น

4. การใช้งาน (Usage) คือ การกลุ่มลูกค้า เมื่อได้มาท่องเที่ยวยังวังสวนบ้านแก้วแล้วเกิดความประทับใจ ในลักษณะประสบการณ์ตรง ซึ่งมีความสำคัญมากในขั้นตอนนี้ หากประทับใจนั้นจะนำไปสู่ขั้นตอนที่อาจมีการพูดถึงบนโลกออนไลน์ได้ตลอดเวลา

การส่งเสริมการใช้งาน โดยเมื่อลูกค้าใช้งานและบอกต่อผ่านช่องทางข้อความ อีเมล สื่อสังคมออนไลน์อย่างพันทิป (Pantip), วงใน (Wongnai) และจีบันดอทคอม (Jeban.com) โซเชียลมีเดีย เฟสบุ๊ก, อินสตาแกรม และยูทูบ นำรีวิวลเหล่านั้นมาใช้ในการส่งเสริมสื่อ เช่น แสตกรีวิวนั้นบนเว็บไซต์, แฟนเพจของวังสวนบ้านแก้ว

5. ซื้อมา (Repurchase) คือ การที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย ประทับใจในสินค้าหรือบริการของวังสวนบ้านแก้ว แล้วยินดีที่จะซื้อสินค้าหรือบริการอีก และเกิดการบอกต่อแบบปากต่อปาก โดยเฉพาะบนช่องทางออนไลน์ เช่น การรีวิวสินค้าบนบล็อก การแชร์ผ่านโซเชียลมีเดีย

การส่งเสริมการซื้อมา หากการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว สามารถมัดใจลูกค้าได้จากการสร้างประสบการณ์ที่ดีตั้งแต่ที่ลูกค้ามาวังสวนบ้านแก้วครั้งแรก ทำให้ลูกค้าบอกต่อผู้อื่น ปากต่อปาก (Word of Mouth) และในยุคของดิจิทัลนั้น การบอกต่อของผู้ใช้งาน โดยตรงสร้างผลกระทบในโลกออนไลน์ได้เป็นอย่างมาก

6. การสนับสนุน (Advocacy) คือ หากการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว สามารถมัดใจลูกค้าได้จากการสร้างประสบการณ์ที่ดีตั้งแต่ที่ลูกค้าเข้ามาเยี่ยมชมครั้งแรก และกลับมาท่องเที่ยววังสวนบ้านแก้วอีกครั้ง จากความประทับใจแล้วกลับมาใหม่

การส่งเสริมการสนับสนุน ลูกค้าแสดงการสนับสนุนการท่องเที่ยววังสวนบ้านแก้ว หรือ กิจกรรมทางด้านความเชื่อต่าง ๆ ผ่าน อีเมล รีวิว สื่อสังคมออนไลน์ อย่างพันทิป, วงใน, จีบันดอทคอม และโซเชียลมีเดีย (Customer Journey สิ่งสำคัญที่นักการตลาดและผู้ประกอบการ ต้องรู้. ออนไลน์. 2564)

วิธีเผยแพร่กิจกรรมสู่สังคมออนไลน์

เมื่อได้ใช้วิธีการ นำการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วไปอยู่บนเส้นทางที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย จะเห็นในรูปแบบที่กว้างขึ้นบนช่องทางโซเชียลมีเดีย ดังที่กล่าวมาแล้ว การจะทำให้ลูกค้าหรือกลุ่มเป้าหมายอันเป็นนักท่องเที่ยวได้พบเห็นกิจกรรมของวังสวนบ้านแก้วได้นั้น จำต้องมีเทคนิคพิเศษอันเป็นเทคนิคเพิ่มเติมเพื่อให้การเผยแพร่ไปสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทรงประสิทธิภาพมากขึ้น

1. อัปเดต (Update) สถานะกิจกรรมของวังสวนบ้านแก้วในเฟสบุ๊กสม่ำเสมอ เนื่องจากเฟสบุ๊กนั้นเป็นช่องทางข่าวสารที่สำคัญ ในการที่จะได้อัปเดต ข้อมูลสถานะของวังสวนบ้านแก้วไปยังกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากที่อยู่ในเฟสบุ๊ก หรือแม้กระทั่งในกรณีที่มีแฟนเพจ ทั้งแฟนเพจของบุคคลหรือองค์กร ข้อดีอย่างมาของการอัปเดตสถานะและข้อมูลบนเฟสบุ๊ก คือ ความสามารถในการอัปเดต ข้อมูลข่าวสารทั้งหมดได้เพียงเวลาไม่นาน ซึ่งเป็นประโยชน์จากข้อดีของเฟสบุ๊กที่อาจมีการส่งต่อข้อมูลวนไปเรื่อย ๆ

2. สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว บนเฟสบุ๊ก ในประวัติส่วนตัว (Personal Profile) หรือแฟนเพจโดยการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ต่าง ๆ สามารถทำได้ง่าย เนื่องจากสามารถ หารายละเอียดต่าง ๆ ของกิจกรรมได้อย่างครบถ้วนโพสต์รายละเอียดลงในโปรไฟล์ (Profile) การท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว และส่งถึงสมาชิกและผู้ตอบรับเป็นสมาชิกบนเฟสบุ๊ก

3. แชร์ข้อมูลที่น่าสนใจลงเฟสบุ๊ก หรือทวิตเตอร์ (Twitter) บนแฟนเพจ ทั้งแฟนเพจของบุคคลหรือองค์กร และในกรณีที่มีข้อมูลใหม่ ๆ หรือมีสิ่งที่น่าสนใจ การแชร์ข้อมูลต่าง ๆ ผ่านทางเฟสบุ๊ก หรือทวิตเตอร์เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ทุกคนได้ทราบ

4. กรณีของบล็อก (Blog) เป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่ขอดีเยี่ยมสำหรับการจะให้ผู้อ่านบล็อกของการท่องเที่ยววังสวนบ้านแก้ว ได้รับทราบข่าวกิจกรรมผ่านบล็อก ควรที่จะเชื่อมโยงลิงค์จากบล็อกไปวางและแชร์ข้อมูลกับสังคมออนไลน์ เพื่อให้ผู้ที่ติดต่อเข้าเยี่ยมชม และหาข้อมูลเพิ่มเติมได้

5. อัปเดตสถานะของลิงค์อิน (LinkedIn) ซึ่งมีความใกล้เคียงกับเฟสบุ๊ก โดยลิงค์อิน จะช่วยให้เกิดการปรับปรุงสถานะใน โปรไฟล์สม่ำเสมอ และลิงค์อิน จะช่วยแชร์คุณสมบัติ และความสามารถใหม่ ๆ เผยแพร่เข้าสู่ทวิตเตอร์ได้อีกทางหนึ่งด้วย รวมไปถึงการหมั่นสร้างกิจกรรมในลิงค์อิน และส่งข้อความเชิญชวนกับบุคคลที่ติดต่อ

6. ใช้ทวิตเตอร์ชักชวนให้กลุ่มเป้าหมายติดตาม (Followers) ถ้ามีการตอบกลับของข้อความยังเป็นเรื่องที่ดี

7. สร้างวิดีโอสั้น ๆ ประมาณ 30 วินาที รวมไปถึงการทำการประชาสัมพันธ์กิจกรรม โดยมีข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ในกิจกรรม รวมไปถึงวิธีการรับทราบข้อมูลเพิ่มเติมผ่านทางช่องทางอื่น ๆ อยู่ในรายละเอียดภายในวิดีโอ จากนั้นทำการอัปโหลดไฟล์วิดีโออย่างรวดเร็วด้วยยูทูป เพื่อการเผยแพร่ (วิธีเผยแพร่กิจกรรมการตลาดสู่สังคมออนไลน์. ออนไลน์. 2564)

เทคนิคพิเศษเหล่านี้เป็นสิ่งที่ จะเข้ามาเสริมการใช้สื่อบนช่องทางโซเชียลมีเดียได้เป็นอย่างดีและเพิ่มประสิทธิภาพของสื่อได้เป็นอย่างมากในเวลาอันรวดเร็วขึ้น ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว จากข้อความทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาสร้างแบบจำลองความคิด หรือโมเดลการส่งเสริมการใช้สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจอย่างรวดเร็ว ดังนี้

ภาพประกอบ 52 โมเดลการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ที่มา : ชนิศา สนิธิ์เรช, 2563

โมเดลการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สามารถนำโมเดลนี้ไปใช้กับสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่วิเคราะห์ได้จากการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว มาใช้ในทำนองเดียวกันนี้ โดยยึดหลักสำคัญ คือ ต้องเป็นการท่องเที่ยวในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวที่นั่นต้องเป็นการท่องเที่ยวอดนินิยม ซึ่งมีรูปแบบชัดเจนของแบรนด์ทางการท่องเที่ยวที่แข็งแกร่ง และสร้างกิจกรรมใหม่ ร่วมกับการใช้โซเชียลมีเดียอย่างมีเทคนิค เพื่อนำการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว ไปอยู่บนเส้นทางที่ถูกค้ากลุ่มเป้าหมายจะเห็นในรูปแบบที่กว้างขึ้น